

1976
LAPKRITIS
Nr. 9

KARYS

KARYS

1976
Nr. 9 (1526)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS

Administratorius
LEONAS BILERIS

Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:

S. KAUNELIENĖ
"TREMTIES TRIMITAS"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajam
Pasaulyje"
BRONIUS BALCIŪNAS
"Karinės žinios"

Leidžia:
L.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

Petras Babickas — Kūrėjas -Savanoris Andrius Klimaitis su savo sūnum Vytautu and žirgo vardu Bucifalas (žiūr. 358 psl. A. Kli-maičio laišką)	viršelis
J. V. Sūduvas — Lietuvos kario veidas istorijos perspektyvoje	337
A. Budreckis — Traidenis	339
A. Rėklaitis — Vokiečių pastangos suorganizuoti lietuvių SS legioną..	345
O. Žadvydas — Mirtininkų gretose	346
Ltn. Trubakis — Kariuomenės šventę sutinkame Tarakanove	350
A. Grinius — Vachm. B. Tatarūno prisiminimai	351
KARIO adm. ir red. pranešimai	356
TREMTIES TRIMITAS	359
P. Juzėnas — Rusijos raudonųjų ir vietinių judų siautėjimas ...	362
K. Daugvydas — Kaip mūsų partizanai užbaigė lenkų milic. sueigą	363
KARINĖS ŽINIOS	369
KRONIKA	371

ATSTOVAI:

Baltimore — M. ŠIMKUS, Chicago — J. STANKONAS, Cleveland — F. EIDIMTAS, Los Angeles — O. ŽADVYDAS, Australia — V. ŠALKONAS

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S.J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Cicero Delicatessen
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv. Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
LAKELAND, FL — J. Kantanavičius
OMAHA, NB — J. Naikelis
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE

TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P. Misevičius, Aug. Kuolas
MONTREAL, QUE. — Parish Library

ANGLIJOJE

"Dainora — 14 Priory Road; Kew, Surrey; TW9 3DF. Tel. 01-940 6377

V. VOKIETIJOJE

Jz. Venys, 6796 Schoenberg-Kuebelberg 1, Duererstr. 13

AUSTRALIJOJE

S. Slavickas, 22 Slevin St., No. Geelong, 3215, Vic.
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol, 5084, SA.
S. Pačėsa, 82 John St., Lidcombe, 2141, NSW.

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams — \$10.00, pusmečiui — \$5.00, atskiro nr. — \$1.00

Pinigus siūsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS, magazine for the veterans of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world

Published monthly except July and August by "KARYS" — 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207, USA

Subscription \$10.00 per year. Single copy \$1.00 — SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N.Y.

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 9 (1526)

LAPKRITIS — NOVEMBER

1976

LIETUVOS KARIO VEIDAS ISTORINĖJE PERSPEKTYVOJE

J. V. SŪDUVAS

Vieno nepriklausomos Lietuvos kariuomenės dalinio karių salės sienoje nežinomo menininko buvo nupieštas didžiulis gražus paveikslas, kurio centre stovėjo du Lietuvos kariai: vienas su kavaliu, ietimi, skydu ir šalmu, antrasis — nepriklausomos Lietuvos kario uniforma ir ginkluote. Apačioje jų sekė įrašas: *“Lietuvos karys — neapkenčias bet kokio Lietuvos priešo, gerbiąs savo ginklą ir pasiryžęs beslyginiai mirti už tautos laisvę: toks jis buvo senovėje, toks jis yra šiandien, toks jis ir visuomet bus!”*

Visa mūsų tautos istorija yra ištisa herojiška kova dėl gimtosios žemės ir laisvės, vesta lietuvio kario prieš amžiais besiveržiančius grobuoniškus kaimynus. Ir su širdgėla turime prisipažinti, kad senąją mūsų tautos istoriją rašė tie patys Lietuvos priešai: vokiečiai, lenkai ir rusai, kurie nepaliaujamais karais siekė mus išnaikinti. Žinoma, jų metraščiuose surašyti istoriniai įvykiai pavaizduoti taip, kaip reikalavo jų to meto užkariavimų politika, ypatingai suniekinant lietuvį karį, kurio narsumas, organizacija ir ginklas buvo pagrindinis veiksnys, užkirtęs kelią užsimotai Lietuvos priešų naikinimo jėgai.

Štai kaip lenkų istorikas J. Dluogošas, kuris labai nekentė lietuvių, aprašydamas Žalgirio mūšį, vaizduoja to meto lietuvius karius. “... Priekyje jojo tankus karių būrys ir jojo iškrikęs, nes girioje tarp krūmų sunku buvo laikytis rikiuotės. Pėstieji susimaišė su raiteliais ir, stengdamiesi neatsilikti nuo jų, laikėsi įsitvėrę į karčius, balnus ir uodegas. Kariai ant pečių buvo užsimetę vilkų, lūšių ir lokių kailius, ant galvų jiems striksojo šernų iltys, elnių ragai, arba plaukuotos ausys, ir jei ne daugybė iečių ir dervuoti kilpiniai ir dėklai su strėlėmis ant nugarų — iš užpakalio, ypač rūke, galėjo pasirodyti, kad čia ištisi būriai laukinių žvėrių išlindo iš miš-

ko tankumyno ir traukia kažkur genami kraujo troškimo ar bado...”

Tikroji mūsų žilos praeities istorija dar mažai ištirta. Ji glūdi skaitlinguose Aisčių žemės piliakalniuose ir pilkapiuose. Modernaus mokslo šviesoje juose atkasti archeologiniai paminklai mūsų protėvių buitį ir karių ginkluotę parodo tokią, kokia ji tada tikrumoje buvo. Atsiliepdamas į Dluogošo istorijoje išgalvotus lietuvių niekinimus šiuometinis okupuotos Lietuvos istorikas dr. Juozas Jurginis taip rašo: “... Šiuo metu nebeatsiras istoriko, kuris aiškintų, kad geriausiai apginkluotą kryžiuočių kariuomenę lietuviai mušė medinėmis kuokomis. Archeologai nustatė, kuo XI-XV amžių lietuviai rengėsi, kokiais įrankiais žemę dirbo ir kokiais ginklais kariavo. Išskasti metaliniai jų šalmai tikrai neturi ragų žymių. Be to, popiežius, remdamas kryžiuočius, ne kartą ragino krikščionių šalių valdovus, nepardavinėti lietuviams geležinių ginklų. Jeigu lietuviai tą dalyką nebūtų pirkęsi, popiežiui nebūtų tekę tokią prekybą drausti. Be to, stojant į Žalgirio mūšį, Vytautas įsakė savo kareiviams ant kairiosios rankos užsirišti po šiaudų grįžtę, kad savojo nesumaišytų su priešu. Vadinas, apranga ir ginklais, viena kariaujanti pusė nesiskyrė nuo kitos...”

Kad senovės lietuviai kariai savo apranga ir ginklais nesiskyrė nuo to meto savo kaimynų krikščionių karių, liudija šiuo metu vis dažniau įvairiose vietose atidengti aisčių genčių karių kapai: “Prie Krikštonių kaimo, netoli Seirijų, kur į Nemuną įplaukia Margotės upelis, 1958 m. pavasarį, potvynio metu, nuslinkus aukštam Nemuno skardžiui, buvo atidengti, kaip archeologai nustatė, V-VII amžių lietuvių genties jotvingių-sūduvių karių kapai. Vieno kario kapas su turtingomis įkapėmis gerai išsilaikiusiais ginklais, matyt, vado, rodo jotvingius jau tada turėjusius

aukštą gamybos, žemdirbystės ir buitės kultūrą ir savitus meno įvaizdžius . . .”

Jotvingių-sūduvių žlugimas nuolatiniuose karuose prieš besiveržiančias į jų turtingas ir gražias žemes lenkų ir rusų bangas, šiuo metu dar nėra pilnai ištirtas, tačiau jų likimas yra tampa susijęs su visų lietuvių genčių išlikimu. Kodėl senovės lietuviai kariai buvo laidojami su karine apranga ir ginklais, nors tais laikais tuos dalykus nebuvo taip lengva įsigyti? Atsakymą į šį klausimą, istorikai duoda dvi prielaidas: 1. Senovinė pagoniška lietuvių tikyba mokė, kad pomirtiniame gyvenime mirusiam bus reikalingi toki patys įrankiai, kokius jis vartojo žemiškame gyvenime, dėl to į kapą ir buvo dėdama visa tai, ką jis turėjo, gėrbė ir mėgo. 2. Nepaliaujami, staigūs ir netikėti slavų ir germanų puolimai vertė lietuvių visuomet nešiotis ginklą, kuris buvo ne tik vienintėlis jo apsaugos laidas, bet kartu taip jis buvo kariniai paruoštas, kunigaikščiui šaukiant, greitai jungtis į kovos vienetus, arba sustiprinti artimiausios pilies įgulą, kurios stovėjo skaitlinguose šalies pilialkalniuose. Taip su juo susigyvenęs ir pamėgęs savo ginklą lietuvis karys su juo nesiskirdavo ir iškeliaudamas pas savo protėvius į Anapilį. Ir taip, amžiams slenkant, kietose kovose dėl gimtosios žemės ir laisvės, lietuvių tautoje išaugo garbingos karinės tradicijos, dainiai sukūrė vaizdingą tautosaką ir gražias karines dainas, kuriose, apdainuotas eiklus žirgelis ir švitrus kardelis, tapo laisvės simboliais.

Krikščionybės įvedimas ir lenkiškos kultūros platinimas per bažnyčias, labai susilpnino senąją Lietuvos karinę tradiciją, tačiau nepajėgė sunaikinti istorinių lietuvių kario dorybių. Savo etmonų vadovybėje jis narsiai kovėsi ir sumušė skaitlingus rusų pulkus 1514 m. kautynėse prie Oršos, netoli Vitebsko; Karolio Katkaus vadovybėje lietuvių raiteliai sumušė gausesnius švedus 1606 m. prie Salaspilio, Latvijoje ir kitur. Dėl Lenkijos bajorų ištizimo ir saviškių sulenkėjimo, patekus Lietuvai Maskvos valdžion, lietuvis baudžiauninkas griebėsi ginklo ir 1830-63-ųjų metų sukilimuose narsiai kovėsi dėl žemės ir laisvės prieš rusų priespaudą. Likimo nublokšto ir svetimų kariuomenių daliniuose tarnaujančio lietuvių iš protėvių paveldėtos karinės dorybės: pareigingumas, narsumas ir ištikimybė ginklui, buvo pastebėtos ir įsakymuose atžymėtos tų kariuomenių vadovybės. Dr. K.R. Jurgėla savo studijiniame straipsnyje: “Lietuvos Sąjūdis su Jungtinėmis Amerikos Valstybėmis”, KARYS Nr. 7, 1976 m., nurodo daug lietuvių kilmės karių ištikimai ir nar-

siai kariavusių Amerikos laisvės kovose ir nusipelnusių aukštų pagyrimų. Napoleono žygio metu į Rusiją 1812 m. lietuvių raitelių daliniai dėl savo narsumo buvo priimti į imperatoriaus asmeninę gvardiją. Lygiai gerai buvo vertinamas lietuvis karys I ir II Pasaulinių karų metu, patekęs į svetimų valstybių karines formacijas.

Istorinės ir tradicinės lietuvių kario dorybės pilnumoje sužibo Lietuvos Nepriklausomybės Kovose 1918-20 metais, kada pirmieji savanoriai, išsitraukę paslėptus savo ginklus iš šiaudinių kluonų stogų, stojo į kovą su skaitlingais Tėvynės priešais ir juos lemiamose kovose sumušė. Lenkam sulaužius Suvalkų sutartį, Tautų Sąjungos paskirtas taikos delegacijos pirmininkas, anglas Hymansas, Lietuvos delegacijos pirmininkui, nedviprasmiškai pareiškė: “Už savo tautos nepriklausomybę jūs turite būti dėkingi ne Ambasadorių Konferencijai, ne Tautų Sąjungai, bet tik savo narsiai kariuomenei”. Tai šaltai galvojančio anglo nuoširdi tiesa. Niekas tautai nesuteikia nepriklausomybės, vien dėl to, kad ji turi gražią kalbą, literatūrą ir puikius meno ansamblius: tautos laisvė ir nepriklausomybė iškovojo tik jos kariuomenės ginklu ir kraujo aukomis, o tas ypatingai ryšku mūsų tautos istorijoje.

Nepamatuotus užmetimus Lietuvos kariuomenei ir lietuviui kariui, daromus lietuvių pacifistų ir priešų, kad nebuvo pasipriešinta Maskvos invazijai 1940 m., atmetė faktą gerai organizuotos ir iki mirties vestos, nelygiomis jėgomis, didvyriškos Lietuvos partizanų kovos prieš rusų okupaciją, vestos tos pat kariuomenės karių ir auklėtinių ištisą dešimtmetį, apie kurios apimtį ir atliktus žygius ir šiandien dar nedaug težinome. Pulkininko Vitkaus-Kazimieraičio suorganizuota ir aprengta nepriklausomos Lietuvos karių uniformomis partizanų rinktinė narsiai kovėsi Dzūkijos miškuose keleta metų. Ir pačiam vadui anksti kritus — neiširo. Tokių organizuotų vienetų buvo ir daugiau. Okupantas juos vadina banditais, tai istorinė prieš neapykanta Lietuvos kariui. Reguliari kariuomenė prieš banditus nesiunčiama, tas pakenktų jos orumui. Raudonosios armijos ištisos divizijos su tankais ir lėktuvais kariavo su lietuviais partizanais, jų vadinamais banditais, neturinčiais jokių aprūpinimo bazių ir apsaugos teritorijų, kaip Graikijos ar Vietnamo partizanai turėjo, ir patirdavo skaudžių nuostolių. Tas kėlė didžiausią rūpestį Kremliaus valdovams: lietuvis karys su ginklu rankoje, pasiryžęs mirti už savo tautos laisvę. Šį, viskam pasiryžusį, lietuvių kario veidą su didžiausia neapykanta mindė Lukiškio aikštėje Muravjovo-Koriko kazokų ba-

TRAI DEN IS

ALGIRDAS BUDRECKIS

I. KILMĖ

XIII amžiaus viduryje atrodė, kad Mindaugo sukurta Lietuvos valstybė subyrės. Veiksmų dinamika darė pavojingą posūkį. Po Mindaugo nužudymo, Daumantas buvo išvytas iš krašto. Narsusis Treniota krito nuo pasikėsintojo rankos. Vaišvilkas irgi buvo nužudytas. O įpėdinis Švarnas taipgi buvo nudėtas. Žemaičiai atkriti. Livonijos ordinas įsitvirtino latvių žemėse. Prūsų žūtbūtinis didysis sukilimas dešimt metų tęsėsi prūsų nenaudai. Totoriai užkariavo rusų bei gudų kunigaikštijas. Valuinė-Haličas ir lenkai ketino išžudyti lietuvių giminę, jotvingius. Atrodė, kad agresyvūs kaimynai sunaikins lietuvių valstybės likučius...

Lyg koks pagoniškas kaukas, DLK Traidenis pasirodė Lietuvos istorijos puslapiuose iš senovės miglų. Metraštininkas Ipatijus labai lakonišku sakiniu įveda jį 1269 m. būtovės švieson¹:

Lietuvoje Traidenis (Troidei), žiaurus ir pritrakęs žmogus, paėmė valdžią, kurią 12 metų išlaikė.

Kyla daug neišaiškintų klausimų apie Traidenio kilmę ir bendrai apie 1269-1270 m. laikotarpį. Nėra žinios, ar Traidenis turėjo kokių giminių ryšių su anksčiau veikusiais kunigaikščiais ir su karalium Mindaugu. Nežinia, ar Traidenis tapo didžiuoju kunigaikščiu tuojau po Švarno. Lietuvos metraščiai jo tėvą, galingą sritinį valdovą, vadina Vidu, Vilku, Gedvilu². Manoma, kad Treidenio tėvonija buvo "Lietuvos" žemė — teritorija tarp Neries ir Nemuno vidurupio; jos centras — Kernavė, buvusi tos žemės šiaurės dalyje³. Žinome, kad jisai buvo Kernavės kunigaikštis⁴.

Bychovco kronika, arba Lietuvos metraštis, klaidingai apibūdina Traidenį, kaip žiaurų karžygį⁵:

Ten (Raigarde) kunigaikščiaudamas, kariavo didelius karus su lenkais, su rusais ir su možu-

rais ir visuomet laimėdavo, ir padarydavo tiems kraštams didelių žiaurybių, ką anksčiau rusų kronika aprašo, sakydama, kad tiems kraštams jis buvo piktesnis ir žiauresnis, negu Sirijos Antiochas ir Jeruzalės Herodas, ir Romos Neronas, toks buvo žiaurus ir karingas.

Šią temą Bychovco kronika vėliau vėl palietė, tariamus žiaurumus priskirdama Žygmantui Kęstutaičiui. "Jis (Žygmantas) lyginamas su Sirijos Antiochu, ir su Jeruzalės Erodu, ir su savo prosenoliu, Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Traideniu, kuris žiauriai niokojo lenkų ir rusų žemes"⁶.

Traidenio palyginimas su antikinio pasaulio žiauriausiais tironais yra Bychovco kronikos autoriaus perimtas iš Ipatijaus metraščio autoriaus pasakojimų apie Traidenį ir jo brolius⁷.

Pagal Ipatijų, Traidenis turėjo keturis brolius — Borzą, Lesį, Svelkenį ir Sirputį, kurie buvo priėmę stačiatikių tikėjimą. Trys pirmieji žuvo kovose su Valuinės kunigaikščiu Vasilka Romanovičium, Traideniui dar gyvam esant⁸. Karžygis Sirputis visą laiką talkino Traideniui.

Traidenis didžiojo kunigaikščio sosto nepaveldėjo ramiu būdu. DLK Švarnas Danilovičius buvo Traidenio išstumtas iš Lietuvos. Kurį laiką gyvenęs Chelme prie Bugo upės, Švarnas 1269 m. žuvo pasikėsimo metu⁹. Tada Lietuvoje buvo pasireiškęs lietuvių pagonių atoveiksmis prieš pravoslavų valdovą, kuris turėjo giminytės bei politinius ryšius su Haličo valdančia dinastija. Matyt, kad svarbų vaidmenį pagonių sukilime buvo suvaidinęs pagonis Traidenis. Yra pagrindo spėti, kad Traidenio iškilimas sijosi su Mindaugo giminės svainiais¹⁰. Jisai negalėjo būti visiškai prašalaitis, jeigu buvo pripažintas valdovu be didesnių vidaus kovų. Su sosto paveldėjimo teise Lietuvoje jau buvo apsiprasta. Matyt, kad Traidenis rėmėsi tokia savo teise. Apie 1269 m. Trai-

tas ir valkiojo po turgaus aikštės dulkes Suslovo tarnų kerštas, kad tik jo vardas greičiau būtų ištrintas iš pavergto lietuvių sąmonės. Tačiau istorijos ratas nesulaikomai sukasi, vis pasikartodamas, ir ateis laikas, kai lietuvis karys vėl bus toks, koks jis buvo tautos laisvės kovų perspektyvoje, nes ir didysis Amerikos karys, generolas MacArthur, savo garsioje kalboje U.S. Kongrese,

ne veltūi pasakė, kad laisvei įgyti, be kario, jokie pakaitalo nėra!

Minėdami Lietuvos kariuomenės atkūrimo šventę, prisiminkime visų laikų karius ir tinkamai juos pagerbkime.

Naudotasi: Dr. J. Jurginis, "Istorija ir Poezija", 1969 m., Liet. Encikl. VII ir XI tt.

denis, paėmęs į savo rankas visą valdžią Lietuvoje, sugebėjo krašte išlaikyti vienybę ir ginti Lietuvos sienas nuo priešų. Jis liko ištikimas savo senajai tikybai ir per visą garbingą savo gyvenimą ją atkakliai gynė¹¹.

Būdamas pagonis, DLK Traidenis turbūt norėjo eiti Treniotos keliais, ne Mindaugo. Traidenis tegalėjo remtis grynai lietuviškomis žemėmis, Aukštaičiuose. Iš čia jam buvo lengviausiai užimti Mindaugo valdas ir pilis. Traidenis, kaip ir Mindaugas, stipriausiai rėmėsi ta aukštaičių sritimi, kuri dar prieš Mindaugą buvo vadinama, siauresne prasme, Lietuva.

Kuomet Traidenis sunaikino Lietuvos vienybės priešininkų lizdus Nalšios žemėje, vietiniai kilmingieji, kaip Suksė, ieškojo išsigelbėjimo svertur¹². Traidenis valdė visas lietuvių gyvenamas žemes. Jis jautėsi toks stiprus, kad jokių sąjungininkų neieškojo. Jo valdžią pripažino žemaičiai ir jotvingiai. Savo viešpatavimo gale Traidenis turėjo artimus ryšius ir su žiemgaliais¹³. Jis statė tvirtas pilies Lietuvos pasienyje ir pietinių valstybės sienų gynybą, kartu ir Naugarduką, pavedė savo broliams¹⁴.

II. KOVOS SU VALUINE-HALIČU

Kovos tarp Lietuvos ir Valuinės-Haličo buvo atsinaujinusios po DLK Vaišvilko mirties. Nesutarimai paastrėjo valdant Traideniui. Ateidamas į valdžią Traidenis susirėmė su Valuinės kunigaikščiu Vasilka Romanovičium¹⁵. Tose kovose dėl valdžios, apie 1270 m. žuvo trys jo broliai Borza, Lesys ir Svelkenis. Kovojo Traidenis ir su ordino šalininkais, ką liudija bajoro Suksės išvijimas iš Nalšios ir ordino žemių užpuolimas kautynių prie Rakverės metu¹⁶.

Valuinė su Haliču buvo vienas veržlių XIII a. Lietuvos priešų, kuris niokojo jotvingius ir brovėsi į Lietuvos žemes Nemuno aukštupyje. Vasilkos įpėdinis Levas dar 1269 m. buvo išstūmęs savo brolių, DLK Švarną, iš valdų ir vienas užvaldė visą Haličą.

Valuinė po Vasilkos mirties atiteko jo sūnui Vladimirui. Naudodamasis ta vidine Haličo-Valuinės kunigaikščių nesantaika, DLK Traidenis palaikė ryšius su Levu, bet kovojo su jo broliu Švarnu¹⁷. Šion kovon su bendru priešu, su Valuine, Traidenis patraukė visus jotvingius. Politiniai, jotvingių vadai priklausė nuo Lietuvos. Traidenis pradėjo derinti bendrus jotvingių ir lietuvių karo veiksmus. Jis priėmė bėgančius nuo kryžiuočių prūsus ir jotvingius ir kurdino juos Gardine, Slonime, ten pavesdamas jiems saugoti pietų Lietuvą nuo kryžiuočių, totorių ir Valui-

nės puldinėjimų. Prie Traidenio Lietuva apsiungė labiau net negu Mindaugo laikais. Švarnui mirus, Naugardukas atiteko Sirpučiui. Vasilkai mirus, Traidenis bei Sirputis kovą tęsė su naujuoju Valuinės kunigaikščiu Vladimiru ir su Haličo Levu.

Traidenis nuolat jungėsi su rusiniais dėl jotvingių, t.y., giminaičių žemių, slavų vadinamoje Juodojoje Rusioje ir Palenkėje. Jau Mindaugas buvo atgavęs aistiškąjį Naugarduką, Tureiską, Slonimą ir Volkoviską. Palenkėje lietuviai siekė Melniko ir Drohičino, prie vakarinio Bugo. Siekdamas atgauti jotvingių žemes ir užgrobti gudų sritis, Traidenis sumaniai naudojo kilusiais prieštaravimais tarp Valuinės ir Haličo kunigaikščių¹⁸, palaikė pastaruosius ir prieš Mažosios Lenkijos kunigaikščius¹⁹. Į mindaugines sienas Traidenis įjungė Kopylį, Klecką, Slucką ir kitus mažesnius Juodosios Rusios miestus.

Palenkėje, 1272 m., Taridenis užėmė Drohičiną. To žygio metu per Velykas buvo išžudyti visi Drohičino gyventojai, kurie tik galėjo pakelti ginklą²⁰. Tuo metu kovos buvo žiaurios iš abiejų pusių. Juk, rusinai panašiai elgėsi su jotvingiais. Traidenis su savo broliu Sirpučiu daug kartų įsiverždavo į kunigaikščio Vladimiro valdas už Pripetės pelkių.

Šiems Traidenio žygiams atremti buvo rengiami Valuinės-Haličo atkirčiai. Valuinės kunigaikštis Vladimiras 1271-1272 m. puolė jotvingius Slonimo apylinkėse²¹. 1273 m. jotvingių kunigaikščiai Mintelis, Šiurpa, Mudeika ir Pestyla kreipėsi į rusinų kunigaikščius Levą, Vladimirą ir Mstislavą, prašydami taikos, kurią pietų rusinai jiems suteikė²². 1274-75 m. Valuinės-Haličo valdovai, kartu su totoriais, surengė didelį žygį užimti Naugarduką (žr. žemiau). Rusinai su totoriais nusiaubė Nemuno aukšupio apylinkes, buvo sugedintas Naugarduko miestas, bet pilis liko nepaimta. Levas, savo ruožtu, vėl užėmė Drohičiną 1275 m. Po tų nesėkmingų, tačiau nusiaubiančių žygių, pasitaikius dar nederliaus metams, Traidenis su Valuine-Haliču susitaikė. Metraštininkai pažymi, kad tarp abiejų pusių prasidėjo "didelė meilė"²³.

Bet kaip tais laikais įprasta buvo, niekas nebojo sutarties. Jau 1276 m. kunigaikštis Vladimiras apiplėšė Tureiską prie Nemuno aukštupio²⁴. Tada DLK Traidenis, prieš Valuinės-Haličo valdovus, pasiuntė dešimt tūkstančių karių. Ypač svarbūs buvo sūduvių kunigaikščio Skomanto žygiai. Skomantas "pėsčiomis žygiuodamas, užkariavo Pinsko žemę ir kitus kraštus"²⁵. Sirputis kariavo Valuinės žemėje²⁶. Netrukus, tais pat

1276 metais, Vladimiras Vasilkovičius pagaliau susitakė su Traideniu²⁷.

Po Nogajaus totorių nesėkmingo žygio prieš Naugarduką ir Gardiną (žr. žemiau), 1279 m. Traidenis sudarė taiką su Haliču ir Valuine. Mat, 1279 m. Lietuvoje ir Jotvoje buvo badas²⁸. Jotvingiams buvo leista Valuinėje pirktis javų. Vladimiras pasiuntė laivus su javais Bugu ir Narevu, tačiau ties Pultusku mozūrai ten tuos javus pagrobė²⁹. Šis mozūrų akiplėšiškas veiks-
mas privertė Traidenį atnaujinti naikinančius žygius prieš mozūrus.

III. KOVOS SU TOTORIAIS

Traidenis vengė erzinti Aukso ordą ir susilaikė nuo žygių į rytus. Mat lietuviai prisiminė Burundajaus totorių antplūdį 1258 m.

Totorių žygius prieš Traidenį iššaukė lietuvių kovos su Valuine ir Haliču. Traideniui imant viršų Lietuvoje, buvo išvyti Levui ištikimi bajorai net už Bugo. 1272 m. pavasarį, gindamas jotvingius, Traidenis užėmė Drohičiną, per kurį ėjo svarbus kelias iš Haličo-Valuinės³⁰. Tada pats Levas Danilovičius nukako pas totorių chaną Mengu Timurą pagalbos prašyti³¹. Chanas sutiko padėti savo vasalui, bet atidėjo žygį iki 1275 m. pavasario³².

Šį totorių puolimą mini daugelis rusų metraščių. Aukso ordos chanas pasiuntė gausią totorių kariuomenę, vadovaujamą Jagurčino. Drauge buvo įsakyta eiti į žygį ir Uždnieprės rusinų kunigaikščiams. Taigi, antpuolyje prieš Lietuvą buvo priversti dalyvauti Briansko kunigaikštis Romanas, Smalensko Glebas ir daug kitų, nes tuomet "visi kunigaikščiai buvo totorių valioje"³³. Prie žygio taip pat prisidėjo Haličo Levas Danilovičius su broliais — Lucko kunigaikščiu Mstislavu ir Valuinės Vladimiru. Prie Levo dar prisidėjo Pinsko ir Turovo kunigaikščiai. Haličo-Valuinės karinės jėgos prisijungė prie totorių ties Slucku ir Turovu ir jungtinė kariuomenė pradėjo slinkti Naugarduko link. Nepriėję Servečo upės, netoli Naugarduko, puolikai sustojo nakvynės.

Kitą dieną, nuo pat ankstyvo ryto, kariuomenė žygiavo toliau. Dar prieš aušrą sąjungininkai perėjo Servečą, o auštant išrikiavo savo pulkus. Dešiniame sparne ėjo totoriai, nuo jų į kairę — Levo pulkai, toliau — Vladimiro. Totoriai, stengdamiesi apsisaugoti nuo galimo lietuvių puolimo (nes už kalvos, jie, tarsi, pastebėjo priešo kariuomenę — garą, kylantį nuo lietuvių žirgų ir atsiuntė pas Levą ir Vladimirą pasiuntinius su prašymu pasiųsti savo žmones kartu su to-

DLK Traidenis (1269-1282).
M. Barvickio piešinys

toriais išaiškinti, ar nėra priešo už kalvos). Paaiškėjo, kad spaudžiant šalčiui, garas kilo iš kalvos šaltinių. Pagaliau, kariuomenės priėjo Naugarduką ir jį apsupo. Lucko kunigaikštis Mstislavas tuo metu dar nebuvo spėjęs atžygiuoti, nes "ėjo ... nuo Kopylio, kariaudamas po Poliesę". Tai rodo, jog Kopylis tada buvo Lietuvos valda. Nebuvo dar spėję atvykti prie Naugarduko Briansko Romanas ir Smalensko Glebas.

Priekyje, su totoriais, buvo Briansko Olego Romanovičiaus jėgos. Levas, paslapčia nuo savo brolių Mstislavo ir Vladimiro, drauge su totoriais įsiveržė į Naugarduko papilį, tačiau pačios pilies neįveikė. Sekančią dieną atžygiavo Romanas su Glebu, su didelėmis rusinų jėgomis. Čia rusinai susivaidijo. Mstislavas, Vladimiras, Romanas, Glebas ir "daug kitų kunigaikščių" pyko ant Haličo kunigaikščio Levo, kad jis "pats su totoriais paėmė miestą", nes sąjungininkai ketino drauge paėmę Naugarduką, eiti "į Lietuvos žemę". Širdami už tokį Levo elgesį, rusinai sąjungininkai grįžo namo³⁴.

Totoriai Naugarduko pilies taip ir neįveikė. Jos gynybai vadovavo Traidenio brolis Sirputis, kuris sritį valdė brolio pavedimu³⁵. Sirpučio tvirta gynyba ir totorių sąjungininkų nesantaika privertė puolikus traukti namo³⁶. Jagurčino totoriai grįždami apiplėšė ir savo sąjungininkų žemes ir "padarė krikščionims daug žalos". Visvien, tuo žygiu Levas turėjo šioją tokį pasisekimą, nes tada valuiniečiai atsiėmė Drohičiną³⁷. Po to žygio Haličo-Valuinės valdovai pasidarė dar labiau priklausomi nuo Aukso ordos³⁸.

Traidenio valdymo laikais antras totorių antpuolis prieš Lietuvą įvyko 1278-1279 m. žiemą.

Pakartotini rusinų skundai apie lietuvių jiems daromas skriaudas, pagaliau, privertą temniką³⁹ Nogajų pradėti naują žygį prieš Lietuvą. 1278 m. žiemą Nogajus atsiuntė savo įgaliotinius Tegičagą, Kutlubugą ir Ešimutą su raštais pas Haličo-Valuinės kunigaikščius Levą, Mstislavą ir Vladimirą. Ešą, rašte buvo pasakyta: "Visuomet man skundžiatės Lietuva, o dabar daviau jums kariuomenę ir karvedį Mamšėjū... Eikite su juo prieš savo priešus!"⁴⁰.

Valuinės metraštininkas pažymi:

"Taip ėjo Rusų kunigaikščiai prieš Lietuvą: Mstislavas, Vladimiras, o Levas nėjo, bet pasintė sūnų Jurgį, ir taip visi ėjo prieš Naugarduką. Atėjus jiems prie Lietuvių Brastos, pasiekė juos žinia, kad totoriai jau siaučia prie Naugarduko. Rusinų kunigaikščiai pradėjo galvoti. Mstislavas, Vladimiras ir Jurgis taip kalbėjo: jei eisime prie Naugarduko, o ten totoriai jau viską nuterėjo. Eikime kur nenuniokota, ir, taip sugalvoję, ėjo prie Gardino"⁴¹.

Mstislavo ir Jurgio, Levo sūnaus, bajorus sumušė Gardino įgulos kariai, bartams ir prūsams talkinant. Nors Gardino pilies nepaėmė, tačiau rusinai išvadavo patekusius į nelaisvę savo karius⁴². Anot metraščių, munigaikščiai Mstislavas, Vladimiras ir Jurgis prie Gardino "buvo sumušti ir, nieko nepasiekę, pargrįžo namo"⁴³.

Nors "daug pikto padarė Traidenio žemėje", tačiau metraščiai neužsimena, kaip baigėsi totorių puolimas prieš Naugarduką. Ten buvo nukreiptas pagrindinis totorių smūgis. Vadinasi, Mamšėjūsus vadovaujantį Nogajaus ordos totorių antpuolis lietuvių buvo atremtas⁴⁴.

IV. KOVOS SU LIVONIJOS ORDINU

Kovos su Livonijos ordinu sudarė pagrindinį Traidenio rūpestį. Dar savo iškilimo pradžioje Traidenis buvo vadovavęs tolimam lietuvių žygiui, siekiamam Saaremos (Ezelio) salos. 1270 m. pradžioje Livonijos ordino magistras Otonas von

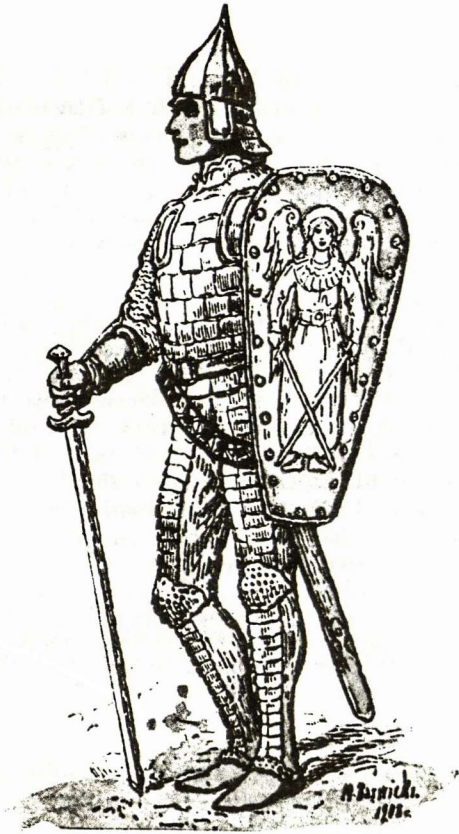
Rodenšteinas suruošė didelį žygį, bet žiemgaliai sukilo ir po kautynių, vokiečių riterius jie suvijo į Mintaujos pilį. Tada žiemgaliai pasikvietė pagalbon Traidenį. Lietuviai nužygiavo net iki Ezelio salos. Jie nuterėjo Vyką, jūros ledu jie pasiekė pačią salą ir prisibrobę grobio grįžo namo. Lietuvių kariauna sudarė keturkampio rikiuotę, rogėse, iš visų keturių pusių, važiavo kareiviai, gerai apsiginklavę. Magistras von Rodenšteinas, tada pasitelkė jėgų prieš lietuvius. Talkon jam atvyko Tervetės vyskupas Fridrikas, Lealiaus vyskupas Hermanas ir danų viršininkas Revalyje Sigfridas. Kautynės su vokiečių riteriais įvyko 1270 m. vasario 16 d. ant ledo, netoli Kurazenos arba Karkaus. Lietuviai sugalabino magistrą von Rodenšteiną, Tervetės vyskupą ir daną Sigfridą. Lealiaus vyskupas buvo sužeistas. Krito 52 kardininkai, 600 riterių ir daug kareivių⁴⁵.

Tais pačiais metais, vokiečių žygyje į Lietuvą, krito magistro pavaduotojas Andrius Vestfalielis ir 20 riterių⁴⁶. Apie lietuvių spaudimų poveikį rašė prieš savo mirtį Hanzos pirkliai Andrius Vestfalielis, kad dėl "lietuvių plėšikavimo pasidarė neįmanoma plaukioti Dauguvos upe"⁴⁷.

Po ano žygio į Saaremą-Ezelį, sukilo Padauguvio žiemgaliai, kurie dėjosi su lietuviais, bet Traidenis mažai begalėjo paremti, nes buvo pririštas kovų Valuinėje. 1272 m. kalavijuočiams pavyko vėl užimti pagrindines žiemgaliu pilies — Mėžuotnę ir Tervetę. Žiemgalos kilmingieji buvo priversti pasirašyti su ordinu, 1272 m. liepos 6 d. taikos sutartį. Sutartis privertė žiemgalius vėl mokėti duokles ir žygiuose talkinti vokiečių riteriams. Ordinui pasisekė pasislinkti Dauguvos aukštupiu ir net užgrobti Daugavpilį⁴⁸. Iš lietuvių ordinui talkino pabėgęs Našios bajoras Sukšė, atkaklus Traidenio priešas, kuris žuvo 1273 m. žygyje į Aukštaičius⁴⁹.

Šiuo ir kitais žygiais buvo siekiama atgrasinti Sėlos lietuvius nuo puldinėjimo Dauguvos krantų. Magistras Ernstas von Rasburgas sunaikino Dauguvos krante lietuvių Naujinio pilį ir žemiau jos pastatydino savąjį Duenaburgą (Daugavpilį), paverstą vėliau naujos komtūrijos būstine. Su didele lietuvių kariuomene Traidenis ne kartą ją puolė, bet vis nesėkmingai. Mat, lietuviai dar buvo neapvaldę pilių apgulimo meno. Neįstengęs tos pilies sugriauti, Traidenis išsireiškė: "Ši pilis patatyta pačioje mano širdyje!"⁵⁰

Mat, Daugavpilis buvo ne tik toliausiai į pietryčius iškišta Livonijos tvirtovė, bet ir kontroliavo prekybą Dauguva tarp Rygos ir Polocko. Polockas visą laiką buvo Traideniui klusnus ir talkus, bet kartu buvo suinteresuotas ir prekyba

DLK Svarnas (1267-1268), kar. Mindaugo žentas
(M. Barvickio pieš.)

su vokiečiais. Gal toji aplinkybė ir vertė Traidenį derėtis ir sutarti, kad Lietuvos ir Livonijos pirkliais būtų teikiama laisvė. 1274 m. kalavijuočiai ir Ryga sudarė taiką su Traideniu. Jis žadėjo neremti prūsų ir plėšėikoms neleisti grobti ordino žemėse⁵¹, o ordinas atsisakė nuo savo teisių į žemes ir lobius, Mindaugo tartum užrašytus jam, ir taip pat nuo visų donacijų. Lyg išimtis iš Traidenio kovų su vokiečiais, tai ta vienintelė Traidenio sutartis su Livonija. Mat, tuomet būta pavojaus iš totorių pusės, ir be to, lietuviai kovojo su Haličo Levu.

Kalavijuočiai vėl ėmė žiemgalius spausti duoklėmis. Magistras Ernstas von Rasburgas leido savo riteriams puldinėti Lietuvą. Tada lietuviai suruošė žygį į Vidžemę, atkeršyti žiemgalių engimą ir sandarmės laužymą. Po to, 1275 m. vasarą, lietuviai puolė Padauguvį, tačiau nelaimingai, nes grįžtant, vokiečiai iškirto 600 lietuvių⁵².

1278 m. prekybos sutartis su Traideniu jau nebegaliojo. Rygos arkivyskupas, Livonijos vyskupas ir ordino magistras įspėjo visus pirklus, kurie prekiaavo Rusuose, neprekiuoti su lietuviais

anapus Dauguvos⁵³.

Tų pačių metų pabaigoje buvo surengtas didelis žygis į Lietuvą, siekęs net Kernavę. 1279 m. vasario mėn. Livonijos ordinas suorganizavo vieną pačių didžiausių XIII a. antpuolių prieš Lietuvą. Prie magistro Rasburgo prisidėjo danų valdomo Revalio viršininkas Elertas Hobecas Hobergas su savo kariuomene. Atkako dar ir daug kryžininkų. Suvaryti buvo ginklo žmonės iš Kuršo, Ziemgalos ir Latvijos⁵⁴. Traidenio žemė buvo nusiaubta ir nudeginta, lietuviai bėgo slėptis į girias. Apie tą von Rasburgo žygį šitaip aprašo Eiliuotoji Livonijos Kronika⁵⁵:

Jų kariuomenė pasuko
Tiesiai eiti į Kernavę.
Buvo tai skaudu lietuviams —
Čia Traidenio žemė buvo.
Jie labai ją nuterėjojo:
Broliai daug žmonių išžudė:
Net ir tuos kurie negynės.
Visoje žemėj Traidenio
Sekėsi labai plėšimas.
Tačiau Traidenis nesutriko:
Sutelkę visas jėgas lietuviai
Užpuolė grįžtantį priešą.
Kilo tuoj baisi skerdynė
Tarp įmirtusiųjų priešų.
Kirto jie žaizdas didžiausias,
Net krauju pasruvo sniegas . . .
Matėsi ne viens didvyris
ir galingas, ir rinktinis.

— — — — —
Brolių vėliava pargriuvo,
Vokiečiams nelaimė buvo.
Krito Ernestas vyriausias,
O su juo drauge pražuvo
Dar septyniasdešimt vienas . . .

Tačiau, kalavijuočiai Kernavės pilies nepaėmė. Užgirdę, kad sutelkęs jėgas atžygiuoja Traidenis, kalavijuočiai nutraukė apgulimą. Jų vasalai kuršiai, žiemgaliai ir latviai pabėgo ir vokiečiai pasitraukė. Bet lietuvių pulkams pavyko pasivyti ordino kariuomenę prie Aizkrauklės (Ašeradeno). Čia 1279 m. kovo 5 d. Traidenio kariuomenė sutriuškino ordino riterius. Žuvo pats magistras Ernestas. Lietuviai paėmė ordino vėliavą ir nudūrė vėliavnešį Joną Tyzenhauzeną. Tai būta raudonos su baltais dryžiais Vendeno riterių vėliavos. Revalio viršininkas Elertas Hobecas, mėgindamas atgauti vėliavą, irgi žuvo. Krito 71 riteris ir daugybė kitų karių, tik nedaugelis vokiečių išspruko⁵⁶. Skaudi žinia apie pralaimėjimą pasiekusi Vokietiją, ten gąsdino riterius. Netgi naujai išrinktas magistras Konradas von Feuchtenwagenas nenoriai tada vyko į Livoniją⁵⁷.

(Bus daugiau)

Išnašos:

1. Ipatievskaja letopis, *Polnoe Sobranie Russkich Letopisei*, Tomas II, (Toliau: Ipat. PSRL, II) St. Peterburgas, 1908, 869 psl.
2. Vanda Sruogienė, *Lietuvos Istorija*, Čikaga, 1956, 93 psl.
3. "Traidenis", *Mažoji Lietuviškoji Tarybinė Enciklopedija*, III tomas, Vilnius, 1971, 562 psl.
4. Hermann Wartberge *Chronicon terrae Prussiae, Scriptorum Rerum Prussicarum*, II tomas (Toliau: Wartberge SRP II), 48 psl.; L. Meyer, *Livländische Reimchronik*, (Toliau: LR), Paderborn, 1876, 191 psl.
5. Rimantas Jاسas, red., *Lietuvos metraštinis*, Vilnius, 1971, 62-63 psl.
6. Ten pat, 124 psl.
7. Ipat. PSRL, II, 869 psl.
8. 1274 Vasilka nudėjo Traidenio 3 brolius. Ipat. PSRL, II, 871 psl.
9. Ten pat.
10. Simas Sužiedėlis, "Traidenis", *Lietuvių Enciklopedija*, XXXI tomas, Bostonas, 1964, 364 psl.
11. Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, *Lietuvos Istorija*, Čikaga, Šeštoji laida, 61 psl.
12. Vladimir T. Pašuto, *Lietuvos valstybės susidarymas*, Vilnius, 1971, 129-130 psl.
13. Vanda Sruogienė, *Lietuvos istorija*, Čikaga, 1856, 93 psl.
14. Kenryk Paszkiewicz, *Jagiellonowie a Moskva*, I, Varšuva, 1933, 133 psl.; Romas Batūra, *Lietuva tautų kovoje prieš Aukso ordą*, Vilnius, 1975, 116 psl.
15. Ipat. PSRL, II, 871 psl.
16. Wartberge, SRP, II, 46 psl.; V. Pašuto, 288 psl.
17. Michailo Hruševskii, *Istorija Ukrainy i Rusi*, III tomas, New Yorkas, 1956, 65 psl.
18. Ipat. PSRL, II, 871 psl.
19. Ten pat, 878, 882; Antoni Bielowski, red., *Monumenta Poloniae historica* (toliau: MHP), II tomas, Lvovas, 1864, 847 psl.; MPH, III tomas, Lvovas, 1878, 50 psl.
20. Ipat., PSRL, II, 874 psl.
21. Ten pat.
22. Ipat. PSRL II, 870-871; Gustinskaja letopis, PSRL, II, St. Petersburgas, 1843, 344 psl.
23. Ipat. PSRL, II, 874-875 psl.
24. Ten pat, 874 psl.
25. Ten pat, 798-800.
26. Ten pat, 871, 874.
27. Ten pat, 875.
28. Ten pat, 879.
29. Ten pat.
30. Paszkiewicz, *Jagiellonowie*, 121, 130 psl.
31. Ipat. PSRL, II, 871-872 psl.
32. Ten pat, 871-872 psl.; R. Batūra, 158-159 psl.; Jonas Šliūpas, *Lietuvių tauta senovėje ir šiandien*, II tomas, Plymouth, Pa., 1905.
33. Mykolas Hruševskis teigia, kad Jagurčinas pradėjo žygį 1275 m. pabaigoje (*Istorija Ukrainy i Rusi*, III tomas, 94, 101, 170, 179, 186 psl.), o Henrikas Paškevičius tvirtina, kad žygis į Naugarduką įvyko žiemos metu, tai galėjo būti ar 1274-1275 m. žiemą, ar 1275-1276 m. žiemą (H. Paszkiewicz, *Jagiellonowie*, 132-133 psl.).
34. Ipat., PSRL, II, 871-874 psl.; Gust. PSRL, II, 344-345 psl.; Voskresenskaja letopis, PSRL, VII, St. Petersburgas, 1856, 172 psl.; Patriaršaja letopis, PSRL, X, St. Petersburgas, 1885, 152 psl.; Tverskaja letopis, PSRL, XV, 405 psl.; Simenovskaja letopis, PSRL, XVIII, St. Petersburgas, 1913, 74-75 psl.; Moskovskaja letopis, PSRL, XXV, 151 psl., Vladimirskii letopisec, PSRL, XXX, Maskva, 1965, 95 psl.
35. Ipat., PSRL, II, 874 ps.; Paszkiewicz, 136 psl.
36. Batūra, 160 psl.
37. Paszkiewicz, 124 psl.
38. Batūra, 160 psl.
39. Temnikas — tiumento, arba dešimties tūkstančių karių junginio vadas. Pas totorius temnikas buvo t'ma (srities) valdytojas ir vyriausias karvedys.
40. Ipat., PSRL, II, 875-876 psl.
41. Ten pat, 877 psl.
42. Ten pat, 877-878 psl.
43. Ten pat; Gust. PSRL, II, 345; Patr. PSRL, X, 157 psl.
44. Batūra, 164 psl.
45. LR, 178-182 psl.; Wartberge SRP, II, 47 psl.
46. LR, 182-183 psl.; "Post conflictum cum Lithuania tenuit quidam frater Andreas vices magistri Livonie. Hic etiam in eodem anno fuit in conflictu contra Lethwinos occisus cum 20 fratribus". Wartberge, SRP, II, 47 psl.
47. K. Höhlbaum, *Hansisches Urkundenbuch*, Bd. I (toliau: HUB), Halė, 1879, Nr. 673.
48. LR 187 psl.; Wartberge, SRP, II, 47 psl.
49. Ten pat, 185-186, 187.
50. "Dis hus is gebuwet mitten uf das hertze min!" LR, 188-189.
51. Sutarties tekstas neišliko. Žr. F.G. Bunge, *Liv.-, Esth- und Curländisches Urkundenbuch*, Bd. I, Revalis, 1853, Nr. 507.
52. Šliūpas, 116 psl.
53. Bunge, I, N452, 566-568 psl.; HUB, I, N816, 282 psl.
54. LR, 190-195; Wartberge, 48-49.
55. "wart kuniges Thoreiden land beroubet vil und verbrant . . ." LR, 191-194 psl.
56. LR, 194 psl.; Wartberge, 48-49 psl.; K. Höhlbaum, *Beiträge zur Quellenkunde Alt-Livlands*, 1873, 140-141 psl.; Ernst Bonnell, *Russisch-livländische Chronographie von der Mitte des neunten Jahrhunderts bis zum 1410*, St. Petersburgas, 1868, 84 psl.; Paszkiewicz, *Jagiellonowie*, 138 psl.
57. LR, 196 psl.

VOKIEČIŲ PASTANGOS SUORGANIZUOTI LIETUVIŲ SS LEGIJONĄ NUĖJO NIEKAIS

A. RĖKLAITIS

Jonas Matulionis parašė „Neramios Dienos“, savo atsiminimų storą knygą apie išgyvenimus ir buitį Lietuvoje vokiečių okupacijos metu, vykstant II Pas. karui. Tuo metu vokiečiai buvo sudarę iš lietuvių Tarėjų Tarybą, kurios priešakyje buvo gen. št. generolas Petras Kubiliūnas. J. Matulionis buvo finansų tarėju. Tarėjų Taryba gerai žinojo okupanto politiką mūsų tautos nenaudai. Tą žinojo ir visa tauta. Tarėjai, sutikdami eiti jiems pavestas pareigas, gerai suprato sunkumus ir riziką, nes okupantas juos kvietė ne Lietuvą valdyti, bet vykdyti jo norus ir įsakymus kuo daugiausiai išspausti iš krašto ne tik maisto, bei visokių ūkiškų gėrybių, bet ir fizinių lietuvių tautos jėgų darbui Reichui ir SS legionui. Prisimintina, kad okupantas paliko Lietuvos policiją eiti ir toliau savo pareigas. Tarėjai, atrodo, manė, kad jie galėsia okupanto spaudimą ir krašto išnaudojimą karo mašinai sušvelninti ir palengvinti. Istorija pasakys, kiek jiems tas pavyko. Tačiau toks tarėjų galvojimas esamose sąlygose, atrodo, buvo logiškas. Reikia manyti, kad būtų lietuvių tautai blogiau, jei vietoje lietuvių tarėjų būtų pastatyti vokiečiai valdininkai, o lietuvių policijos vietoje būtų krašte tik SS policija. Okupantas tur būt tikėjęs, kad su lietuvišiais valdininkais ir lietuvių policija galėsias daugiau išspausti iš Lietuvos.

Iš J. Matulionio „Neramųjų Dienų“ sužinome, koks sunkus ir nemalonus buvo tarėjų darbas. Jie nėjo į koją su okupantu. Jie, kiek tik sąlygos leido, laviravo. Stengėsi padėti savo žmonėms (savo tautai), kad ant jų pečių kraunama okupanto našta būtų lengvesnė.

1943 m. vasario 23 d. Lietuvos tarėjai buvo iššaukti iš Kauno į Rygą pasitarimui su Rytų Srities SS vadu Jaeckeln. Jis griežtai pareikalavo, kad Lietuva suorganizuotų SS legioną. Priešingu atveju, jis sakė, pats bent dvi divizijas išspaus. Tų pasitarimų rezultate buvo duotas policijai įsakymas registruoti Lietuvos jaunimą į SS legioną.

Didesniuose miestuose buvo sudaryti mobilizacijos biurai. Jaunimas, tačiau, nesiregistravo. Vienoj kitoj vietoj keletas buvo atvykę užsiregistruoti. Vadinama, jaunimo mobilizacija į lietuvių SS legioną nepavyko. Kovo 10 d. mobili-

zacija buvo atšaukta. Po to, buvo kviečiami aukštesnio laipsnio karininkai pas SS policijos vadą Kaune. Jiems buvo siūlyta suorganizuoti lietuvių SS legioną. Visi, vienais ar kitais motyvais, tos pareigos imtis atsisakė. Tikro patrioto lietuvių būdas yra kietas, jei mato, kad nepadės, o tik pakenks tautos interesams.

Dabar mūsų išeivijos spaudoje kartais pasidžiaugiama, kad nebuvo lietuvių SS legionas suorganizuotas. Tenka tik didžiutis, kad Lietuva to legiono nesuorganizavo, kaip tai padarė mūsų kaimynai latviai ir estai.

Štai, vienas epizodas iš lietuvių SS legiono organizavimo istorijos (iš mano atsiminimų užrašų):

1943 m. kovo mėn pradžioje buvau Pirmojo Lietuvos tarėjo, gen. P. Kubiliūno, iššauktas iš Palemono, kur tada gyvenau, į Kauną. Gen. P. Kubiliūnas man pasakė, kad vokiečiai jį spaudžia suorganizuoti lietuvių SS legioną. Jis vokiečiams pasiūlęs mane į to legiono vado postą. Prašė, kad tuojau nuvykčiau į vokiečių SS policijos vado įstaigą ir ten prisistatyčiau policijos vadui generolui Wisockiui. Nuvykau. Gen. Wisockio įstaigos laukiamajame radau plk. Oskarą Urboną (dabar gyvena Švedijoje). Tuojau pasirodė gen. Wisockio ryšių karininkas mjr. Genrikas Songinas (gyvena Čikagoje). Jis pranešė, kad aš ir plk. O. Urbonas esame gen. Kubiliūno rekomenduojami į lietuvių SS legiono vadus. Plačiau apie visą reikalą išgirsime iš gen. Wisockio. Buvome pakviesti į generolo kabinetą. Jis pasisveikinęs paprašė visus atsisėsti. Pokalbyje dalyvavo ir mjr. G. Songinas kaip vertėjas. Prabilo gen. Wisockis, pažymėdamas, kad latviai ir estai jau turi savo SS legionus. Dabar jau eilė atėjo ir lietuviams. Lietuviams suorganizavus legioną, esą, bus galima tikėtis iš Vokietijos Friererio tam tikro Lietuvai atpildo.

Po tokių įžanginių žodžių gen. Wisockis kreipėsi į mane, sakydamas: „Herr Oberst, Rėklaitis, Tamsta esate skiriamas lietuvių SS legiono 1-jo pulko vadu, kuris bus branduoliu viso legiono. Tamsta gausite vokiečių kariuomenės pulkininko laipsnį, uniformą ir algą. Gi, karui pasibaigus, gausite vieną iš geriausių dvarų Ukrainoje. Ar Tamsta sutinkate imtis organizuoti lietuvių SS legiono 1-ji pulką?“

Mano atsakymas, kalbėjau per vertėją mjr. G. Songiną, buvo toks: „Dėkoju generolui už pasitikėjimą ir įdomų pasiūlymą. Organizuoti lietuvių SS legiono 1-ji pulką *sutikti* negaliu. Priežastis — Lietuva yra vokiečių okupuota. Visa lietuvių tauta yra priešinga okupacijai. Todėl

MIRTININKŲ GRETOSE

O. ŽADVYDAS

(Pradžia balandžio KARYJE)

Užsirūkęs papirosą, pavaikščiojęs po kambarį, grįžo prie stalo. Paėmė bylą, pasklaidė keleta lapų ir pradėjo skaityti: "Aš mašinėle atspausdinau 8 atsišaukimo nuorašus. Kretingoj kovo 24 dieną vieną atsišaukimą atidaviau Žadvydui". Atskleidė kitą lapą ir tęsė: "1941 metais kovo ar balandžio mėnesį į mano butą kapitonas Žadvydas atnešė 3 atsišaukimo lapus".

Dabar man buvo aišku, kad dalis pagrindininkų yra suimti ir prisipažino. Išsiginti nebebuvo prasmės. Cholevo pradėjo rašyti mano nusikaltimus. Kiekvieną prirašytą puslapį perskaičiau ir apačioj pasirašiau. Visiškai išaušo. Tardytojas per naktį nemiegojęs, pradėjo žiovauti. Daugiau nebeklausinėjo.

Nors fizinės jėgos kas dieną silpnėjo, bet moraliai nebuvo palaužtas. Laukiau audros iš Vakarų ir tai teikė viltį pasiekti laisvę. Tik karas tegalėjo išgelbėti mane ir tūkstančius lietuvių tautos sūnų, dukrų nuo tremties ir nuo mirties.

APGAULINGAS TARDYMAS

Gegužės iš 14 į 15 naktį prižiūrėtojas mane prikėlė ir liepė apsirengus išeiti į koridorių. Prie

to buvau jau pripratęs. Bet šį kartą sargybiniai nuvedė į kalėjimo garažą. Ten stovėjo parengtas sunkvežimis, vadinamas "Žaliąja Girele" — senas autobusas, žaliai dažytas, kaliniams vežioti. Nustebau pamatęs tardytoją Cholevo. Jis paklausė sargybinių, ar į sunkvežimį sudėjo kastuvus. Vyresnysis atsakė, kad yra lengvame automobily. Po to, tardytojas priėjo prie manęs ir pakartoję įkry, daugiakartinį klausimą:

— Pasakyk, kur yra slapti ginklų sandėliai? Klausiu paskutinį kartą. Teismo sprendimu tau paskirta aukščiausia bausmė — sušaudymas. Jei nurodysi sandėlių vietas, aš tarpininkausiu, kad ši bausmė būtų pakeista kalėjimu. Pasirink vieną iš dviejų. Duodu vieną minutę laiko.

Nelaukdamas atsakiau:

— Nežinau.

— Vykdyti! — sušuko sargybiniams.

Įlipęs į sunkvežimį pamačiau lagaminėlį padėtą ant grindų. Negalėjau suprasti kuriam tikslui jį įdėjo. Išvažiavus iš kiemo sukinėjo miesto gatvėmis ir, staiga, sustojo. Vienas iš sargybinių išlipęs nužingsniavo. Po akimirkos sugirgždėjo atidaromi geležiniai vartai ir pro juos įvažiavo.

lietuviai savanoriškai nestos į SS legioną. Jėga priversti nebus galima. Priešingumas okupacijai lietuviu tautoje išaugo iki aukšto lygio, nes okupacinė valdžia mūsų kraštą visokeriopa išnaudoja savo tikslams, nieko gero mūsų tautai nežadėdama net tuo atveju, jei karą vokiečiai laimėtų. Mūsų Savisaugos batalionai, kovodami Rytų fronto yra kariniu požiūriu traktuojami labai gerai, bet jų aprūpinimas ginklais ir kitais reikmenimis, palyginus su vokiečių daliniais, yra labai blogas. Be to, mūsų batalionai laikomi pirmose fronto linijose pusę ir ilgiau metų. Tuo tarpu, vokiečių daliniai dažnai keičiami. Frontuose kovojančių mūsų karių šeimos Lietuvoje vokiečių iškraustomos iš savo butų į gatvę, o jų butus užima okupacinės valdžios tarnautojai ar vokiečių kariai. Turėdamas visą tai galvoje esu giliai įsitikinęs, kad suorganizuoti lietuvių SS legiono 1-ji pulką man nepavyks. Todėl pono generolo siūlymo priimti negaliu".

Negavęs mano sutikimo, gen. Wisockis kreipėsi į plk. O. Urboną, siūlydamas jam lietuvių

SS legiono 1-jo pulko vado postą. Plk. O. Urbonas taip pat nesutiko, pritardamas mano išdėstytiems motyvams. Man atrodo, kad tada ir buvo palaidotos visos vokiečių viltys suorganizuoti lietuvių SS legioną.

1976 m. gegužės 13 buvau susitikęs su mjr. G. Songinu. Prisiminėme šį lietuvių SS legiono organizavimo epizodą. Mjr. G. Songinas tą pokalbį su gen. Wisockiu labai gerai atsimena ir jo tikrumo neginčijo.

Sulaukęs fiasko su lietuvių SS legiono organizavimu, okupantas sutiko — leido organizuoti Lietuvos Vietinę Rinktinę. Tuo reikalu pasitarimai prasidėjo Rygoje 1944 m. kovo mėn. Rinktinės vadu sutiko būti gen. P. Plechavičius, kai okupantas pasirašė Rinktinei organizuoti primumtiną sutartį. Plk. Oskaras Urbonas, buvęs Rinktinės štabo viršininkas, plačiai parašė apie Rinktinę KARYJE. Žiūrėk KARIO 1951 m. Nr. Nr. 10-11, 12, 13, 14 ir 1952 m. Nr. Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, ir 9.

(1976 m. spalio 12 d.)

Kai išlipau, atpažinau, jog esu atvežtas į kalėjimą Nr. 1, taip NKVD vadino Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą. Atsileido nervai, nes savijauta buvo sukrečianti. Antrą kartą išgyventi to nenorėčiau. Cholevo surežisuota vaidyba baigėsi nesėkmingai, nesužinojo ko norėjo. Galvojau, kas čekistam pranešė klaidingas žinias. Apginklavimas buvo po grindininkams išdalintas praėjusį rudenį ir jokių sandėlių nebebuvo.

VI SKYRIAUS 85-ji KAMERA

Sargybiniai liepė pasiimti lagaminėlį. Nuvedė į didelį, apytamsį kambarį, kuriame buvo prigrusta kalinių. Laukiamajame, jokių baldų. Vieni sėdėjo ant grindų pasieniais, kiti stovėjo. Čia keitėsi suimtųjų sudėtis. Vietoj išvežtųjų, įleisdavo naujus. Tai vis „nusikaltę“ okupantų valdžiai: darbininkai, ūkininkai, tarnautojai, mokytojai, mokiniai . . .

Po ilgo eilės laukimo, žinių surašymo, nuvedė į IV skyrių, 85-tą kamerą, trečiame aukšte, įžengus į vidų, sužiūro keturi likimo draugai. Jų veidai buvo sulysę, išbalę, apžėlę, nepanašūs į žmones. Tačiau ir aš ne kiek geriau jiems atrodžiau.

Susipažinau su kameros gyventojais. Kazys Subatis, atlikęs karinę prievolę mūsų Karo aviacijoje, dirbo mechaniku Šančių metalo dirbtuvėj. Adomas Jonaitis, Mažeikių aps. komendantūros sargas. Voldemaras Danielius, tarnautojas ir rotmistras Janusz'as Markowski's, lenkų kavelerijos karininkas.

Kamera buvo neįauki. Neišvėdinta ir tvanki. Lovų nebuvo. Čiužiniai buvo padėti ant grindų, stalelis ir taburetė, todėl buvo sėdima ant grindų, atsirėmus į sieną.

Nuotaika pagerėjo, nes patekau tarp gerų draugų. Susigyvenome, vienas kitą atjautėm, likome bičiuliais. Dienos slinko įvairiau, nebe tokios nuobodžios kaip vienutėj.

Kalėjimas buvo perpildytas suimtųjų ir vis atveždavo naujų. Įsitikinau, kad čekistai yra perkrauti darbu, todėl tardo „stachanovietiška“, nebesuskumba, tad mano byla gali užsitęsti. Buvo problema: kas pirmiau — karas, ar mano teismas?

RYŠIAI

Nors buvome izoliuoti, prižiūrėtojų ir sargybinių budriai sekami, bet tarp kaimyninių kamerų ryšį palaikydavom įvairiais būdais, pasikeisdavom naujienomis ir siuntiniais. Sudarėm ir mes ryšių tarnybą. Pasiskirstėm pareigomis. Lenkas Janusz'as nemokėjo nė vieno žodžio lietuviškai. Jis buvo aukšto ūgio, tiko užstoti „vilkelį“. Žinių pasikei-

timo metu, jis atsistodavo arti durų ir žiūrėdamas į langelį, atlikinėdavo rankų mankštą. Prižiūrėtojų pakėlus „vilkelio“ skydelį, jis garsiai sukosėdavo, tai būdavo ženklas nutraukti ryšio darbą.

Aš su morzės „aparatu“ (dantų valymo šepečiu ir dubenėliu) perduodavau ir priimdavau žinias, kurias, man diktuojant, užrašydavo Kazys. Kaliniui rašomasis popierius — draudžiamoji medžiaga, todėl jo neturėjom. Rašymui vartojom papirosų nuorūkas. Nemokantieji morzės abėcėlės susikalbėdavo „telefonu“. Telefoniniam pasikalbėjimui buvo vartojami metaliniai puodukai. Kalinys, norėdamas pasikalbėti su gretimos kameros asmeniu, sutartoj vietoj pastuksena į sieną. Iš kitos kameros atsiliepus irgi stuksenimu, kalbantysis pridėdavo prie sienos puoduko dugną ir kalba, burną įkišęs į puoduką. Kitoje kameroje klausas, pridėdavo apvožtą puoduką prie sienos ir ausį pridėjęs prie puoduko dugno klausosi. Tokiu būdu susikalba.

Veikė ir „paštas“. Su apatine, antro aukšto kamera, pasikeisdavom siuntiniais. Virvę pasidarėm iš siūly, ištrauktų iš čiužinio. Siuntėjas palipdavo ant stalo ir pro langą paketuką išmesdavo. „Paštu“ dažniausiai pasinaudodavo rūkytojais, pritrūkę rūkalų. Jei siųsdavom žinias surašytas ant nuorūkų, didesniai svoriui pririšdavom gabaliuką duonos, nes vėjas, lengvą paketėlį, nupūsdavo į šalį. Šis būdas buvo pavojingesnis, nes bokšteliuose budintieji sargybiniai pamatydavo ir nusikaltėliai būdavo baudžiami karceriu. Siuntinėjimo laikas — maisto išdavėjimo metas. Tuomet kamerų „paštinkai“ pranešdavo sutartu ženklu: viršutinėj kameroj su taburete suduodavo į grindis, — apatinėj — į lubas. Jei šaukiamasis neatsiliepia, reiškia, negali siuntinio priimti, yra pavojinga.

Žinias surinkdavo vaikščiojimo metu, garduose arba eidami į ruošą, išvietėse bei maudantis pirty. Sienos būdavo prirašytos, tik skaityk. Bet ir šiose vietose reikėjo saugotis budrios akies, visur persekiojo čekistai.

GYVENIMAS UŽ GROTŲ

Nakties metu buvau nuvestas „išpilietinti“. Kamary už stalo sėdėjo jaunas žydas. Jis užpildė ištisą eilę blankų. Įkyrūs, tie patys klausimai: vardas, pavardė, tėvo vardas, gimimo data ir vieta, užsiėmimas . . . Po to, pasodino kitą kėdėj, apšvietė elektros prožektorium, atnešęs ilgą lentelę, pridėjo prie krūtinės, kurioj buvo didelėm raidėm sudėta mano pavardė, vardas, tėvo vardas ir mano gimimo metai. Atlikęs, kas jo supratimu reikalinga, nufotografavo iš priekio

ir šono. Paklausiau, kam visa tai daroma, kuriam tikslui? Žydas fotografas atsakė:

— Ui, nu, tau atminčiai!

Padėkojau už paslaugą.

Ir iš tikrųjų, jo žodžiai išsipildė. Tik ne iš jo gavau. Rugpiūčio mėnesį nuotrauką man įteikė av. kpt. Ignas Vylius, KSDK viršininkas.

Fotografas, anksčiau užpildytuose blankuose, atspaudė abiejų rankų penkių pirštų atspaudus — kiekvieno atskiroj grafoj, po penkis egzempliorius. Kiekviename blanke turėjau pasirašyti.

Kitas žydas nukirpo man plaukus, tikriau išsireiškiant, nurovė. Tai irgi kankinimo priemonė. Taip buvau „įpiliėtintas“, įtrauktas į NKVD nusikaltėlių kartoteką. Iš ryto mano draugai vos mane beatpažino — „pagražėjau“.

Birželio 12 dieną, prieš kėlimą, prižiūrėtojas atidarė kameros duris ir įleido naują gyventoją — Juozą Žičkų. Gulėjau prie pat durų. Jis krito ant mano čiužinio, skundėsi, esąs smarkiai primuštas. Vakar jį čekistai areštavę darbovietėj, Vilijampolės pašto įstaigoj. NKVD būstinėj tardė kankindami iki vidurnakčio. Tuomet atvežė į šį kalėjimą. Po ilgų apklausinėjimų, atvedė į 85-tą kamerą. Nuo to laiko likome artimi bičiuliai. Mudviejų pavardės prasideda ta pačia raide. Tai sudarė daug nemalonumo. Nakties metu, prižiūrėtojas įjėgęs kameron, tyliai pasakydavo:

— Kieno pavardė prasideda raide „Ž“, apsiirngęs, išeik!

Beveik kiekvieną naktį Juozą išvesdavo pas tardytoją.

Ramybės neturėjom nei dieną, nei naktį. Nors prie darbų nevarvdavo, bet neleisdavo ir ilsėtis. Kameroj buvo tik viena taburetė, tad sėdėdavom pakaitom. Ilgai stovėti bei žingsniuoti įkyrėdavo, pavargdavom. Bet nebandyk snausti atsėdęs ant grindų, stovėdamas atsiremti į sieną, arba, stovėti arti durų ir užstoti „vilkelį“. Tuoį prižiūrėtojas ir rėkia:

— Nemiegok. Nerašyk ant sienos! Pasitrauk nuo durų! — grasindamas karceriu.

Naktimis trukdydavo miegoti. Kai koridoriuj pasigirdavo sargybinių žingsniai, klausaisi, ar nesustos prie tavo kameros durų. Jei praėjo, nurimsti. Bet neilgam, nes jau kiti atstyrina išsivesti auką. Ir taip tęsiasi iki antros ar trečios valandos. Tai būdingas, čekistų išgalvotas ir vykdomas, kankinimo būdas. Be to, blogas ir nepakankamas kiekis maisto, palaipsniui silpnino organizmą. Žiauriomis tardymo priemonėmis, palauždavo fizines ir dvasines jėgas. Toks buvo kalinių gyvenimas už grotų.

ĮVYKIAI

Kartą, mus išvedė į gardą, ne pasivaikščioti, bet apklausinėti. Už stalų sėdėjo kalėjimo administracijos tarnautojai ir prižiūrėtojai. Jie užpildinėjo anketas, sudarinėjo kalinių kartoteką. Atsakinėjant į įvairius klausimus, mane užklausė, kuo esu kaltinamas. Atsakiau: — Už nepriklausomos Lietuvos atstatymą. Prižiūrėtojas, pažvelgęs į mane, kažkodėl nerašė, delėsė. Mano užnugary stovėjęs Juozas žiūrėjo ką užrašys. Laukiau ir aš. Jis pažymėjo: str. 58. Taip, jo galvojuimu, buvo žymiai trumpiau ir čekistam aiškiau.

Skrido gandas, kad kalėjimo administracija ruošė kartoteką kalinių transportui. Bet šios žinios nepasitvirtino, gal būtų ir įvykdę, jei ne karas.

Voldemaras buvo nepamainomas žinių rinkėjas. Repatrijavimo metu, čekistai jį suėmė Tauragės geležinkelio stoty. Įtarė šnipinėjimu. Kai mus vesdavo į ruošą, pasivaikščioti ar maudytis, jis visuomet ieškodavo, šniukštinėdavo prirašytų ant sienų žinių. Taip buvo pasišventęs savo „tarnybai“, kad ruošos metu likdavo nenusiprausęs, pirty — neišsimaudęs. Pabaigoj gegužės, mūsų žiniarinkis užtiko pirty sensacingą užrašą, kad Hessas nuskrido į Londoną taikos derybų vesti ir bendro fronto prieš bolševikus sudaryti. Ši problema mums buvo neišsprendžiama, netikėjom, kad tai tiesa.

Mūsų koridoriuj budėdavo lietuvis, kuris švelniu elgesiu išsiskyrė iš kitų budėtojų. Jis, vesdamas į ruošą, kartais koridoriuj pakabindavo savo milinę, kurios kišenėj laikydavo dienraštį.

Voldemaras pirmutinis bėgomis nerdavo į ruošą ir pačiupęs laikraštį, išvietėj paskubom peržvelgdavo. Grįždamas, mikliai įgrūdavo į tą pačią kišenę. Kartą, beimdamas laikraštį, ištraukė ir papirosų pakelį, kuris nukrito ant grindų. Pastebėjom, kad prižiūrėtojas matė. Manėm, jog šį kartą neišvengs karcerio. Nusiminė ir Voldemaras. Tačiau, nustebom kai prižiūrėtojas atidaręs duris, įmetė papirosų pakelį ir tyliai ištarė:

— Vyr'ai, kažkuris iš jūsų pametė papirosus, pasiimkit, — uždarė duris ir nužingsniavo.

Net mūsų Janušas traukė pečiais, nebesuprato kas čia per išdaiga. Kai šis lietuvis budėdavo, išdrįsdavom nusnausti atsigulę ant čiužinių. Taip pat ir ryšis su kaimynais pagyvėdavo.

Dienos metu geradaris prižiūrėtojas iššaukė į koridorių Subatį. Manėm, kad išvedė pas tardytoją. Po pusvalandžio jį grąžino į kamerą. Subatis paprastai grįždavo po tardymo sumuštas, sukruvintas ir vis už „nepripažinimą“ čekistų išgalvotiems nusikaltimams. Dabar gi, Kazys žiū-

Du buvę pagrindininkai, susitikę po 33-jų metų. Iš kairės: A. Kenstavičius, S. Kenstavičienė, S. Žadvydienė ir O. Žadvydas (1974 m. Hope, B.C., Kanada)

rėjo į mus ir šypsojosi. Jis tuoj atidengė visą istoriją.

Jam žmona atsiuntė paketėlį ir laišką per geradarį prižiūrėtoją. Šis “paskolino” rašomojo popieriaus ir pieštuką. Liepė parašyti atsakymą, kurį pažadėjo įteikti žmonai. Prižiūrėtojas priminė, kad kameros vyrai niekam neišsitarų apie jo patarnavimą, nes kai kuriose kamerose yra šnipų. Paketėly buvo kumpio, duonos ir papirosų. Subatis maistą išdalino visiems po lygiai. Lenkas Janušas valgydamas apsiašarojo. Sakė, kad tokio nuoširdumo jis neturėjęs tarp savųjų, būdamas vokiečių nelaisvėj. Ir iš tikrųjų, kameroj būdami susigyvenom ir likome vienas kitam artimi, lyg tikri broliai.

Grįždamas iš Červenės užėjau į KSDK raštinę, pasiimti mano paliktą lagaminėlį. Kalėjimo viršininkui Vyliui papasakojau apie buvusį prižiūrėtoją, patriotą lietuvį. Vylius pareiškė, kad šis asmuo tuo metu veikė aktyvistų gretose ir padėjo savo idėjos draugam.

Nelemtas dienas pajvairindavom diskutuodami politinėmis temomis, išsipasakodami anekdotus. Nuotaikai prablaivinti, įžūliam prižiūrėtojui išdaigą iškėsdavom.

Prižiūrėtojas, rusas atėjūnas, buvo didelis akiplėša. Jis budėdamas, nuolat prie mūsų kabinėjosi ir vis rasdavo nusižengus vidaus tvarkai. Nutarėm jį paerzinti. Po vakarienės, kai jis savo pakaustytais batais kaukšėdamas atžingsniavo prie mūsų kameros, užtraukėm dainelę Internacionalo melodija:

Geltona, žalia ir raudona,

Tai tautinė mūsų vėliava.

Sugrįš iš užsienio Smetona

Ir vėl bus laisva Lietuva . . .

Reakcijos ilgai laukti nereikėjo. Sužvango raktai, kameros duris rakinant. Akimirka, ir prieš mus stovi akis išsproginęs, įsiutęs burliokas. Mes gi, sėdim ant grindų, atsirėmę į sieną, susiglaudę. Nejudam, lyg balzamuotos mumijos.

— Svoločiai! Atsistokit! Kas leido giedoti Internacionalą?!

— Vidaus tvarkos taisyklėse nėra pažymėta, tad ir traukiam, — atsakė Janušas, nors jis ir nedainavo.

— Kalės vaikai! Internacionalą gieda dori žmonės, ne banditai! Dar kartą išgirsiu, visi būsit nubausti karceriu. Ten galėsit šuns balsu cyptil — nusikeikęs, išsirioglino iš kameros. *(Bus daugiau)*

KARIUOMENĖS ŠVENTĘ SUTINKAME TARAKANOVE

LTN. TRUBAKIS

1943-ųjų metų žiema, lapkričio dvidešimt trečioji... Speigas. Girdėjosi nuo speigo sproginėjanti parakanai. Žvaigždėta naktis, jokio vėjo. Parakanų sproginėjimai kėlė mažų kautynių įspūdį. Lyg atskiri šūviai girdėjosi tai viename, tai kitame kaimo gale. Kartais retesni, kartais vėl pasigirdavo salvėmis...

Batalionas buvo dar pilno sąstato — penki šimtai vyrų. Keliuose kaimuose išsidėstę vyrai minėjo Lietuvos kariuomenės šventę. Mano kuopa stovėjo prie bataliono štabo, Tarakanove. Keistai skambėjo tas kaimo pavadinimas, tačiau visiškai jam tiko: tarakonų, prūsokų buvo pilni namai, net vokiečių chemikalai nepajėgė jų išnaikinti.

Prieš keletą dienų, mudu su bataliono vadu, nušovėme kelis zuikius. Žvėrieną šutinti pasiuntiniai jau buvo išmokę. Paruošė ją su vyno padažu ir burokėliais, vienu žodžiu, — kaip karininkų Ramovėje Lietuvoje...

Bataliono vadas susikvietė visus savo karininkus. Jų buvo devyni ir vienas vokiečių — ryšių karininkas prie bataliono. Vokiečių buvo 1 Pas. karo Geležinio Kryžiaus kavaliereus, hauptmanas Wickidal. Taikos metu jis buvo dirbęs reiche mokytoju. Buvo partijos patikėtinis.

Gyvenome kartu su adjutantu dideliame kambaryje, greta, mažesniame — bataliono vadas. Per visą kambario ilgį ištiestą stalą apsėdo dešimt karininkų švęsti savo šventę. Gerta, valgyta, kalbėta ir neapsieita be prakalbų...

Kalbėjome lietuviškai ir nelabai kreipėme dėmesį į vokiečių. Atrodė, kad jis mūsų kalbų nesuprato ir apie kokį nors įskundimą, išgėrusiems ir neatėję į galvą.

Po transporto kuopos vado prakalbos hauptmanas paprašė, kad aš jam išversčiau apie ką jis kalbėjo. Visų bataliono karininkų akivaizdoje atsidūriau labai jau nepavydėtinoje padėtyje. Greta vokiečio sėdėjo jo pataikūnas, vokiškai mokėjęs geriau už mane. Tačiau, vokiečių prašė mane versti, o ne savo patikėtinį... Greitai sumečiau: jei versiu neteisingai, patikėtinis visvien jam pasakys ir būsime kalti abu, aš ir transporto kuopos vadas. Kils nepasitikėjimas ir visais karininkais. Nutariau kai - ką pasakyti, o kai - ką nutylėti.

Pasakiau jam, kad transporto kuopos vadas kalbėjo, kad šiandien mums abu okupantai panašūs: rusai laikė mūsų kraštą okupavę, o dabar — vokiečiai. Lyg kas būtų vokiečiųų į užpakalį įkandęs. Jis pašoko ir pradėjo šaukti. Nepatenkinti tokia mūsų baltaus pabaiga, karininkai nenoromis skirstėsi. Bataliono vadas spruko į savo kambarį, adjutantas — į lovą. Likau kaltas aš. Tačiau, įrodinėčiau vokiečiui, kad buvo pasakyta teisybė. Dėl teisybės jis

nesiginčijo, tik jam buvo pikta, kad šitaip kalbėti išdrįso karininkas...

“Tai ko jūs, pagaliau, norite?” Zurzėjo išraudęs “prūsas”. “Nepriklausomybės”, beveik kiekvieną raidę “slebizuodamas”, visai šaltai pabrėžiau savo ir savo draugų norą. Vokiečiai kiek aprimo, pagalvojo ir atsakė: “Kad jūs neturite jokios teisės į nepriklausomybę, jūs neturite istorijos...”

Bandžiau valdytis, jutau kaip kraujas mušė galvon, paraudo veidas, pasidarė šilta: “Gal, Herr Hauptmann, prisimeni Tannenbergą?” “Prisimenu du, apie kurį pats kalbi?” “Apie juodo akmens paminklą, pastatytą mažame Rytprusių miestelyje”, išdrožiau ir žiūrėjau jam tiesiai į akis, stebėdamas kaip į tai reaguos.

“Ten Lenkijos karalius Jogaila sumušė kryžiuočius”, aiškino vokiečių. “O kas vadovavo lenkų, lietuvių, totorių sąjungtai kariuomenei?” “Vítold der Magnus, Lietuvos Didysis kunigaikštis”, dėstė vokiečių. “Tai kodėl sakai, kad neturime istorijos?” “Didžioji kunigaikštystė nėra valstybė...”

Pamačiau, kad mokytojas vis tik kiek susigaudo mūsų istorijoje, tačiau, jaučiau, kad įsikarščiavusiems ne laikas ir ne vieta aiškintis. Nutariau vaidinti pavargusį ir guliau į savo lovą. Vokiečių dar bandė man aiškinti ir apie kitą Tannenbergo paminklą, pastatytą jų pergalei Pirmajame Pas. kare paminėti. Tačiau, dar jam nenutilus, garsiai, kad girdėtų bataliono vadas ir adjutantas, paprašiau palikti mane ramybėje, nes priešingu atveju ir aš galėčiau parašyti raportą vyresnybei...

Vokiečių pajuto lyg įkliuvęs, metė nebaigtą rūkyti cigarą ir nužingsniavo į savo būstinę.

Iš ryto, bataliono vadas ir adjutantas man priekaištavo, kad, girdi, kam reikėję ginčytis. Aiškinausi, kad neturėjau kitos išeities. Tačiau jei vokiečių praneš, nukentėsim abu su transporto kuopos vadu, nors nemanau, kad jis tuojau reaguotų. Žinoma, jis niekad to neužmirš, tačiau neskubės, leis reikalui susigulėti...

Taip ir buvo. Po kurio laiko, mane su kuopa jis trenkė į patį pavojingiausią partizanų rajoną.

Vėliau, jau mūsų batalioną išformavus ir jo likučius įjungus į vok. vermachtą, per gerą bičiulį sužinojau, kad man tas partietis parašė nekokią atestaciją... neužmiršo. Tas kiek pakenkė mano karinei karjerai, tačiau, tuo metu buvo svarbiau išsaugoti savo karių ir savo gyvybę, o ne pakėlimai į laipsnius ar koki apdovanojimai. Nors karo pabaigoj, jau esant apsupime, buvau apdovanotas Karinių Nuopelnų Kryžiumi. Kai karas pralaimėtas ir visų ateitis buvo nežinoma, tai toks apdovanojimas nebuvo joks malonumas ir Kryžiaus nenešiojau.

VACHMISTRO B. TATARŪNO PRISIMINIMAI

A. GRINIUS

(Pabaiga)

Lietuvos Respublikos prezidento apsilankymas virtuvėje ir ten jo priėmimas, sudarė gražaus juoko ne tik pulke, bet ir visoje įguloje. Dabar vienas kitas žodis apie žemaitį.

Anksčiau 1-me gusarų pulke žemaičių nedaug tebuvo, vos vienas kitas. Jų kiek daugiau atsirado su 1920 m. į Lietuvos kariuomenę pašauktais ir į pulką atsiųstais. Pulko vado mjr. P. Plechavičiaus arklys stovėjo 1-me eskadronė ir to arklio prižiūrėjimui ten gyveno ir pasiuntinys. Kinkomi arkliai į karietą, stovėjo ūkio eskadronė. Pasiuntiniui išvykus, jam pavaduoti paskirdavo kitą kareivį. Kartą tokiu pasiuntiniu buvo paskirtas gusaras Vaikutis, kilęs iš Žemaitijos ir kalbą tokiu pat žemaitišku akcentu, kaip ir pulko vadas P. Plechavičius. Pulko vadas su nauju pasiuntiniu kartą jojo į miestą ir pastebėjo, kad jo pasiuntinys joja be balto diržo. Jis jo paklausė: "Kuodel joji į miestą ir neturi apsijuosęs balto diržo?" "Sandėlininko nebuvo ir negalėjau balto diržo gauti", atsakė jam Vaikutis tokia pat žemaitiška tarme kaip ir pulko vadas. Pulko vadas, greičiausia, pagalvojo: Kas čia per "rhupūžė" tas karys, kad net patį pulko vadą pamėgdžioja, ir paspaudė arklį risčia kiek tik gali. Pasiuntinys, jodamas iš paskos, ir kad neatsilikus, turėjo jį vytis zovada. Pulko vadas pastebėjęs, kad pasiuntinys paskui jį joja zovada, sulaukęs arklį sušuko: "Koks tu raitelis, jei nemoki arklį priversti bėgti risčia?" "Tamta vade, mano arklys nespėja bėgti", atsakė tam tas žemaitiška tarme.

Pulko vadas mjr. P. Plechavičius, grįžęs pulkanuėjo į 1-mą eskadroną ir ten radęs eskadrono vadą ltn. K. Labutį, pričiupo jį:

"Rhupūžės, kokį jūs man pasiuntinį paskyrėt, kad jis drįsta pamėgdžiuoti mane?" Ltn. K. Labutis nežinojo ką atsakyti, nes nežinojo koks kareivis jam pasiuntiniu buvo paskirtas. Surastas eskadrono vachmistras paaiškino, kad pasiuntiniu buvo paskirtas senas gusaras Vaikutis.

"Kas jis yra, "rhupūžė, ir iš kur jis kilęs?" Vachmistras atsakė, kad jo manymu, gusaras Vaikutis yra kilęs iš Žemaitijos.

"Aš žinau, kad jis yra kilęs ne iš Rhusijos, sakykite iš kokios vietos?" Greitai atvyko į kareivines ir tas kareivis. Jam atvykus, tuojau buvo pasiųstas į eskadrono raštinę. Plechavičius

ir klausia jo: "Iš kokios apskrities esi?" "Telšių", atsako kareivis. "Brholiukas, kuodel tu man anksčiau nesakei, kad esi žemaitis. Aš galėjau tave primušti, manydamas, kad tu erzini mane ir kalbi tyčiomis taip kaip ir aš. Supranti, kiek man nervų pagadinai? Geras vyras esi. Kitą kartą tu ir vėl man arklį paduok".

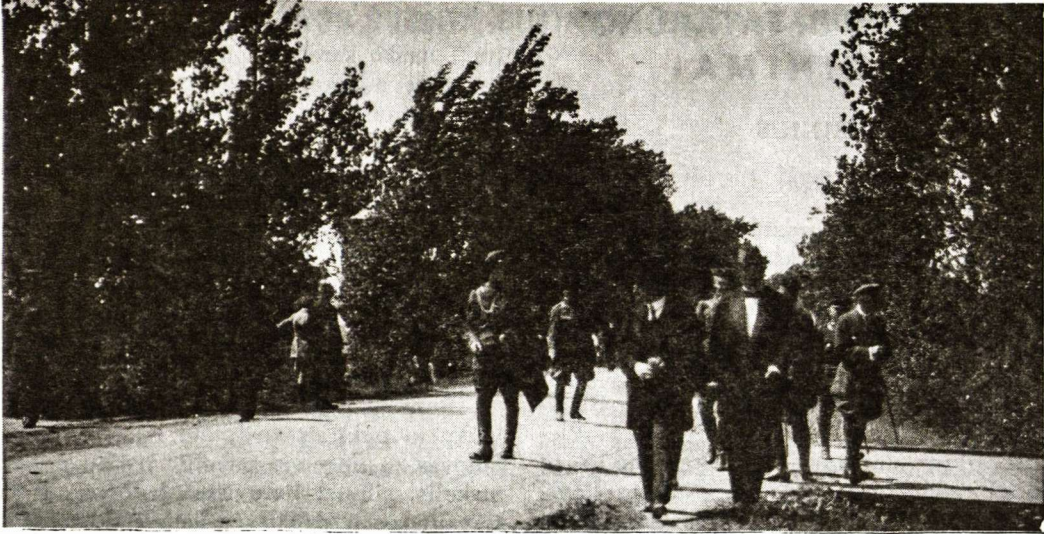
Po tokio įvykio visiems buvo nemaža juoko. O tas žemaitis tiek įsidrąsino, kad vėliau ta savo šnekta daug kam eskadronė baimės įvarė. Eskadrono karininkai išgirdę žemaitį kalbant, pagalvodavo, iš kur čia tas pulko vadas taip staugiai ir netikėtai atsirado?

Bendrai paėmus, visi buvome su žemaičio Vaikučio pokštais apsipratę, tik vienas mjr. Ujedinovas to negalėjo pakelti. Jis buvo mažo ūgio ruskelis, silpnai lietuviškai kalbėjęs, ir jam tarp žemaitiškos ir dzūkiškos kalbos skirtumo nebuvo. Majoras Ujedinovas sakydavo: "Žemaitis Vaikutis savo kalba man primena pulko vadą ir aš jį išgirdęs kalbant, galiu gauti širdies priepuolį".

Teko ir mano pora kartų asmeniškai su pulko vadu mjr. P. Plechavičium susitikti, ir abu kartus turėjau atbulas trauktis, kad negaučiau mušti.

Pulko vadas mjr. Plechavičius nešiojosi oda apsiūtą lazdelę ir ją vadino chlistu (gal tai koks rusiškas pavadinimas?) Pulko vadui artinantis prie manęs ir grūmojant lazdele, sakydavau: "Aš esu greitas ir bėgsiu pas mamą. Manęs nepavysi".

Po Klaipėdos prisijungimo, buvo nupirka iš Klaipėdos krašto ūkininkų 130 jaunų arklų, traukėnų ir Oldenburgo veislės. Arkliai buvo 3-5 metų ir kairėje šlaunyje turėjo įdegintą veislės ženklą. Tų arklų apmokymui buvo sudaryta atskira "bereiterių" komanda, kuri vėliau buvo pavadinta remonto komanda. Tai buvo pradžia remonto eskadrono. Į tą komandą buvo paskirta: vachmistras (aš), du jaun. puskarininkiai ir apie 60 kareivių tiems arkliams šerti ir valyti. Apmokymas man nepriklausė. Jauni arkliai, kaip ir naujokai, buvo apmokomi. Kaip kareiviams prie valdiškos duonos reikėjo priprasti, tas pat buvo ir su arkliais. Jie sublogo it apdulkėjo. Be to, pradėjo ir dantis keisti. O tais arkliais visi labai interesavosi ir dažnai juos lankė, tiek civiliai, tiek kariuomenės viršininkai. Komanda vado neturėjo ir tiesiogiai priklausė pulko adjutantui ir pulko vadui. Pulko vadas "broliukas" P. Plechavičius tuos arklius dažnai aplankydavo ir tikrindavo, ir radęs negerai išvalytus, duodavo man "pipirų". Man aiškinantis, kad žmonės iš eskadronų paskirti laikinai, ir be to, čia sugrūsti vi-

Prez. A. Stulginskis vyksta į karinės aviacijos parada, Linksmadvaryje, 1922 m. Deš. kr. aps. min. J. Šimkus, kair. — adjutantas Andziulaitis (išvežtas į Sibirą)

si simulantai, pulko vadas mjr. P. Plechavičius sušukdavo: "Be kalbų! Neklauso, rhupūžės, duok, kad net dantys išbyrėtų! Tu jų nebaisi — aš bausiu tave. Ir kai gausi daboklės, tai žinosi ir už ką". Nors ir nebuvo bails, bet su pulko vadu į ginčus eiti vengiau. Ir jei kas sudėtingesnio buvo, eidavau pas pulko adjutantą.

Po poros mėnesių, iš tos komandos apie 20 arklių nubyrėjo: parinkę 5 gražius erzilus atidavė Žemės Ūkio Rūmams, veislei; kelis susirgusius nugabeno į Karo Veterinarijos ligoninę Šančiuose ir keli buvo tokie, kuri nesidavė apmokymui. Pulko vadas kartais vidurnaktyje priekeldavo eskadroną ir siūsdavo prajodinėti arklių.

Kartą, 12 val. nakties, jis atėjo į 1-mą eskadroną ir sako budinčiam: "Greitai, rhupuže, trimituok!" Budintis nesuprato, nes visi trimitininką eskadronė vadino signalistu. Pulko vadas antrą kartą garsiai pakartojo: "Ar lietuviškai nesupranti? Trimituok!"

Budintis priėjo prie signalisto lovos ir prikėlęs, net neleidęs jam viršutinių kelnų užsimauti, suriko: "Trimituok!" Signalistas, išgirdęs ir manydamas, kad jau rytas, užtrimitavo keltis. Pulko vadas ruriko: "Rhupūže, ar nežinai, kad vidurnaktis! Trimituok pavojų!" Po tokios garsios pulko vado komandos ir be trimito visas eskadronas greitai atsistojo ant kojų.

Pulko vadas, pataisęs pypkę, ir nukiūtines prie 1-mo eskadrono arklidės, stebėjo kas iš eskadrono karių pirmieji atbėgs į arklidę. Aš ir

vachmistras Rotautas nebuvome dar nusirengę. Mūsų kambarys buvo šalia eskadrono raštinės ir atskiras. Vachmistras tvarkės vyrus ir žiūrėjo, kad koks nors jaunas kareivis nepasislėptų. Aš, pilnoje aprangoje, nubėgau į arklidę ir tvarkinio padedamas, greitai pabalnojęs savo kumelę Aldoną, išvedu. Kumelė buvo iš naujų arklių ir gerai ištreniruota. Pulko vadas Plechavičius užsirašė mano laipsnį ir pavardę. Žinoma, tas pavojus manęs nelietė, bet kai pulko vadas užregistravo, nebuvo kelio atgal ir reikėjo jame dalyvauti. Iš karto nebuvo žinoma ir kam pulko vadas užrašinėjo. Ir tik vėliau paaiškėjo, kad keliems pirmiesiems duos 1-3 savaites atostogų. O man, kaip jojančiam su nauju arkliu, galėjo duoti ir 4 savaites daboklės. Stojau į antrą vietą, kad tamsoje nebūčiau pažintas.

Išjojus eskadronui iš rajono, pulko vadas komanduoja: "Risčia!" Pradžioje joju 3-čio būrio trejukėje ir savo naują kumelę valdau gerai. Pasiekus žydų kapines, duodama komanda: "Zovada!" Mano naujokė kumelė šauna iš rikiuotės pirmyn, ir pralenkusi 3, 2 ir 1-mą būrį, lenkia esk. vadą K. Labutį ir artinasi prie pulko vado.

Apėmė baimė ir nežinau ką daryti. Be to, pastebėjau, kad mano kumelė nesupranta kariškų muštukų ir gali kristi ją staigiai stabdant. Eskadrono vadas K. Labutis šaukia prie tvarkos ir nori žinoti, kas nesuvaldo arklio. Rikiuotė buvo sumaišyta, tačiau, tamsumoje žmonių nebuvo galima pažinti. Plentas pro VI frotą į Pet-

rašiusus ėjo tarp medžių ir buvo tamsus kaip tunelis. Arklys pirmą kartą patekęs į tokią tamsumą ir triukšmą, baidėsi. Jau man esant priekyje apie 100 metrų, šiaip taip pasisėkė prilaikyti savo kumelę.

Prajojome Petrašiūnus ir toliau virš tunelio, per geležinkelio stotį ir Vytauto prospektu grįžome į savo rajoną. Praėjus kelioms dienoms, eskadrono vadas K. Labutis ir būrio vadai, aplinkiniais keliais teiravosi ir ieškojo, kas buvo tas, kuris naktį pralenkė eskadrono vadą. Ir buvo sakoma: kas tuojaus prisipažins, nebus baudžiamas. Apie mane niekas nekalba. Rizikuuju ir tyliu, kaip pelė po šluota. Kaltininką surasti sunku, nes tuo metu eskadronė ne visi arkliai buvo gerai žinomi. Arklius į eskadronus skyrė pagal spalvas: 1-me buvo kaštanai, 2-me — bėri, 3-me — širmi ir 4-me — juodi arba juodbėri. Sunk. kulk. eskadronas turėjo gelsvus, o muzikantai — baltus. Patikrinti visus eskadrono arklius ir padaryti atranką, užimdavo daug laiko. Kareivis gavęs gerą arklį ir jei buvo gudrus, niekam nieko nesakydavo ir nesigirdavo, o būrių vadai, kai kurie buvo nauji ir arklių dar gerai nepažino.

Pulko vado darytus pavardžių užrašymus po poros savaičių pamiršome, galvodami, kad ir pulko vadas sąrašą kur nors kišenėje tebelaiško pamiršęs. Praėjo keturios savaitės ir iš pulko vado 4 ar 5 kareiviai, pagal jo įvertinimą, gavo atostogų. Jų tarpe ir aš. Gavau 3 savaites atostogų. Gaunu atostogų liudijimą ir geležinkeliu važiuoti bilietą ir šeštadienio vakare išsiruošu kelionei. Vakaras buvo ne koks, nes lynojo. Tačiau, laukti rytojaus dienos nenorėjau, buvo ir rizikinga.

Dar ko gero, eskadrono vadas gelėjo sužinoti apie mano triuką, nes jis tarp kareivių mokėjo gudriai šnipinėti apie būrininkus. Aš jaudinausi ir galvojau, kad tik eskadrono vadas nesužinotų ir nesumaišytų mano planų.

Pasiėmęs dokumentus ir susitvarkęs, žygiuoju alėja. Prie Parodos aikštės užklumpa prieblanda. Ten buvo iškasti kanalizacijos grioviai ir plentas buvo padengtas skystu moliu. Einu viduriu plento ir matau, kad iš priešingos pusės ateina koks tai kariškis. Neatrodo, kad tai būtų karininkas ir aš jam pagarbos neatiduodu, kitaip tariant, nepasveikinu. Ir mudu tyliai prasilenkiame. Man keleta žingsnių pražygiavus, pralenktasis šaukia: "Sustok!" Jei būtų plentas sausas buvęs, bėgčiau, o dabar išeities nėra. Sustojau. Pralenktasis karys prieina prie manęs ir sako: "Kodėl neatidavei pagarbos?" Tyliu ir nieko nesakau. Matau, kad jis yra girtas ir krapštosi pistoleto. Negalvodamas kas bus toliau, aš jį stumtelėjau ir jis nuvirto į kanalizacijos griovį. O aš į pakalnę, ir kiek kojos neša.

Pasiekęs Vytauto prospektą, pradėjau ramiai eiti. Pasižiūrėjau į savo raudonas kelnes ir batus ir išsigandau. Jie buvo purvini ir rudi. Galvoti nebuvo kada, nes Žaliakalny išgirdau šaudant. Laimei, Miškų gatvėje gyveno mano geri pažįstami. Nuėjus pas juos, jie išsigandę klausė: "Kur tu buvai ir kas tave taip išvoliojo?" Žinoma, aiškinau kitaip ir tikros teisybės nesakiau. Per naktį galvojau ir mezgiau įvairius planus. Anksti rytą atsikėlęs, išsivaliau aprangą ir konke nuvažiavau į Kauno geležinkelio stotį. Gautą iš pulko bilietą komposteravau. Stoties kasoje išmūsdavo skylutes, datą ir valandą. Tas man buvo

Gusarų pulko Mokomasis eskadronas prie Velykų stalo 1935 m. Nuotraukoje matosi j. ltn. Minkeliūnas, vachm. Rutkauskas, kuris neseniai buvo aprašytas "Kario" puslapiuose, apie jo menišką žirgą Gusarų pulko rajone, vyr. pusk. Gaidamavičius ir kiti eskadrono puskarininkiai ir mokiniai. (Nuotrauką atsiuntė V. Čyvas)

Mokinys gusaras Vincas Čyvas šoka per kliūtis

labai svarbus ir didžiausias pasiteisinimas, apie kurį rasime vėliau.

Atostogų metu visas tris savaites galvojau ir dariau planus, kaip man grįžus pulkan, iš tos keblios padėties pavyks išsisukti. Gerai žinojau, kad teks stoti prie “broliuką” (pulko vadą P.P.) ir aiškintis. O jeigu buvau atpažintas, prašysiu daboklės ir pakartosiu “broliuko” žodžius: “Duok, rupūže, kad dantys išbyrėtų! Dantų aš jam neišmušiau, tik pastūmiau į gripvį ir pabėgau. Prašau daboklės”. Toks buvo mano suplanuotas planas.

Laiku grįžau iš atostogų ir raštinėje radau raštininką. Klausyti nereikėjo. Raštininkas man atpasakojo įvykį ir pasakė, kad šeštadienio vakare buvo sumuštas pulko išdininkas. Kaltininko ieškoti buvo pasiūsti keli raiteliai į miestą ir geležinkelio stotį ir ten rasti kareiviai buvo atvesti į pulko štabą. Kareiviai ir su jais pasiūstas vienas puskarininkis, buvo 4-to eskadrono, nes tą dieną pulko budėtojas buvo iš 4-to eskadrono. Purvinas valdininkas, iš atvestų pas budintį karininką kareivių nei vieno neatpažino. Buvo laukiama grįžtančių iš atostogų, žinoma, jų tarpe ir manęs. Eskadrono vadas K. Labutis įtarė mane. Tačiau, raštininkui pasakiau, kad išvažiauvau sekmadienio rytą ir parodžiau komposteruotą bilietą ir daugiau aiškintis nereikėjo. Žinojau pulko vado keletą išsireiškimų. Štai jie: “Jeigu turi drąsos padaryti, turėk drąsos ir prisipažinti”. “Jei meluoji, meluok, bet tik mokėk galą pakavoti”. Ir galutinas patarimas: “Pats paduok raportą važiuoti pas mamą, gausi geresnius popierius”.

Pirmadienį, apie 10 val., man būnant arklidėse ir kalbant su bereiteriu Pivorium, atėjo eskadrono vadas K. Labutis. Pivorius sukomandavo: “Ramiai!” Ir po to ėjo pasisveikinti. K. Labutis rankos jam nepadavė. Prisiartinus jam prie manęs, aš jam atraportavau, kad grįžau iš atos-

togų ir prie savo pareigų. K. Labutis pradėjo mane klausinėti, kada aš išvažiauvau ir kas matė mane išeinantį iš kareivinių. Statė man visokių klausimų ir ieškojo kabliuko, prie kurio galėtų prikibti. Prieš pietus pašaukė į pulko štabą. Nunešiau dokumentus ir bilietą ir atidaviau raštvedžiui P. Ribokui.

Jis juos nunešė pulko adjutantui ir šis — “broliukui” (pulko vadui P.P.). Laukiau 10 minučių. Įleistas į pulko vado kabinetą, atpyliau pagal taisykles kas esu, ir kepurę laikydamas ant rankos, laukiau “pirties”. Pulko vadas ištraukė pypkę iš dantų ir sukriokė žemaitiškai: “Tai ką, rhpūže, drįsti mušti karininkus?” Tyliau ir nieko nesakau. “Broliukas” trenkė kumščiu į stalą, kad net grindys susiūbavo: “Prisipažink, mažiau bausiu! Čia brholau, tau geroju neapsieis! Pagalvok, brholau!” Tyliau ir nieko nesakau. “Broliukas” pašoko iš fotelio, prisiartino prie manęs ir sako “Ko tyli?” “Išsigandau”, atsakau jam. “Broliukas” kumščius gnaužia ir kaip tas kalakutas, eina prie manęs, burbėdamas. Sustojus jam prieš mane, paklausiau: “Ar galima aiškintis?” “Meluok, tik galą pakavok, kitaip gausi”. Aš jam ir sakau: “Sekmadienį apie 6 val., kuomet eskadroną pakėlė į ruošą ir aš atsikėliau, apsirengiau ir išėjau. Ar kas mane matė, nežinau”.

“Kur miegi?”

“Vachmistro kambaryje. Tamstos patvarkymu, esu atleistas nuo patikrinimo. Prieš išvykdamas pranešiau pulko adjutantui, kas lieka mano vietoje”, atsakiau. Pulko vadas išklauses mano pasiūlymą, pašaukė adjutantą ir sako:

“Pašauk nukentėjusį išdininką, karo valdininką!” Laukiu karo valdininko ir tuo pačiu teismo, o kinkos man dreba. Jeigu valdininkas mane atpažins ir būsiu prispirtas prie sienos, sakysiu: “Kaip Tamsta mokinai, taip aš ir padariau. Prašau daboklės!”

Atėjo karo valdininkas, pasitempė kaip ir aš dabar, abu stovim prieš pulko vadą. Tas valdininkas jau kelintą kartą buvo kviečiamas į pulko vado kabinetą, kad atpažintų kaltininką. Jis buvo kokių 50 metų ir už mane aukštesnis ir stambesnis. Pulko vadas pastūmė pensne į viršų ir sako:

“Ar pažįsti tą vyruką?” Karo valdininkas permetė mane akimis nuo kojų iki galvos ir pasukęs galvą sako: “Ne. Ne tas”. Pulko vadas ir sako jam: “Tur būt, girtas buvai ir mažai gavai, kad nepažįsti!” Valdininkas vėl stebi mane, o aš jaudinuosi. Apžvelgęs ir vėl sako: “Ne. Anas buvo daug didesnis”. Pulko vadas sako: “Daugiau įtartinų nėra. Tur būt buvai girtas ir pats į griovį įkritai”. Man liepė išeiti. Ką pulko vadas sakė valdininkui, negirdėjau.

Kelioms dienoms praslinkus, pulke ėjo gandai, kad pulko išdininkas, būdamas išgėręs, įkrito į kanalizacijos griovį, ir, neturėdamas kaip aiškintis, nudavė buvęs sumuštas ir į grivį įstumtas. Anksčiau aš šio valdininko nepažinojau. Šis įvykis asmeniškai sukrėtė mane ir aš širdyje jaučiau jam užuojautą. Pulke sutikęs tą valdininką, visuomet pasitempdavau ir pasisveikindavau. Bendrai pasakius, kaž kodėl, karo valdininkai reikalavo, kad kareiviai juos sveikintų.

Nors “broliukas”, P. Plechavičius, daug kartų baimės įvarė, bet aš jį kaip gerą karį ir lietuviį gerbiau. Karininkams ir puskarininkiams “bro-

liukas” buvo tikras kirvis. Jis greitai išvalė pulką nuo caro armijos papročių ir vadų ir pulko vadovybę sulietuvino. Puskarininkiams sakydavo: “Tinginiai, važiuokite namo! Leiskite baigusiems mokomąjį eskadroną kilti į laipsnį ir užimti jūsus vietas”. Eiliniam gusarui pulko vadas buvo kaip tėvas. Jis neleido karininkams ir puskarininkiams sauvaliauti. Skundų apklausinėjimo metu, atskyręs kareivius nuo viršininkų, sakydavo: “Aš esu jūsų draugas. Brholau, sakyk, jei kas tave neteisingai, nors ir drausmės būdu, baudžia. Nieko nebijok ir kaip tėvui pasakyk!”

Skundų gaudavo įvairių. Ir po skundų apklausinėjimo susišaukdavo į raštinę vachmistrus ir puakarinkinius ir jiems duodavo “pipirų”. Ir mas gaudavome nuo jo daug pastabų.

Anksčiau, pulke buvo net ir tokių pabaudų: naujokams liepdavo kišti galvą į pečių ir šaukti: “Mama, pieno noriu!”, arba: “Mama, gelbėk!” Šios ir kitos atneštos iš caro armijos liekanos, pulko vado P. Plechavičiaus buvo panaikintos.

Praejus tiek metų ir prisiminus mūsų vadus, neklaidingai juos įvertinti būtų sunku. Buvo gerų. Buvo ir nekokių, kaip pradžioje minėjau. Lietuviška patarlė sako: Be skūros liksi, bet visiems neįtiksi! Teko girdėti iš gen. Plechavičiaus giminių, kad Aleksandras Plechavičius, nors ir jaunėnis buvo, tačiau savo brolių Povilą, jiems taraujant caro armijoje, karininko laipsniu buvo pralenkęs.

**A. A.
SOFIJAI KIAUNIENEI**

mirus, jos vyrui L. K. K. Savanoriui kpt. JURGIUI KIAUNEI, sūnui Kęstučiui ir artimiesiems nuoširdžią užuojautą reiškia

*New Yorko Ramovėnai
ir KARIO Štabas*

**A. A.
STASIUI GUDUI**

mirus, jo žmonai Veronikai, dukrom Gražinai ir Audronei gilią ir nuoširdžią užuojautą reiškia

New Yorko Ramovėnai

Buv. Lietuvos Šaulių Sąjungos pirmininkui,
VINCUI TAMOŠIŪNUI, jo giminaičiui

POVILUI TAMOŠIŪNUI

staiga mirus, gilią užuojautą reiškia ir kartu liūdi

*LŠST Pirmininkas
ir Centro Valdybos nariai*

**A. A.
ALEKSANDRAI KAZLAUSKIENEI**

mirus, gilią užuojautą reiškiamo vyrui šaul A. KAZLAUSKUI ir dukrai šaul. E. GORO-DECKIENEI.

*“Dr. Vinco Kudirkos”
Šaulių kuopa
Worcester, Mass.*

“KARIO” ADMINISTRATORIAUS PRANEŠIMAS ŽURNALO TALKININKŲ SUĖJIME, BROOKLYNE, KULTŪROS ŽIDINYJE, SPALIO 2 D.

Nežiūrint pasaulinių ekonominių sukrėtimų, mūsų KARYS eina nepavargdamas ir vis tobulėdamas savo turiniu ir išvaizda. Plačiai nenagrinėsiu KARIO padėties, bet paliesiu tik tuos reikalus, kurie mums labiausiai rūpi.

i. Prenumerata

Žurnalo leidimo pagrindas ir laidas yra prenumerata. Apmokamos prenumeratos skaičiumi nelabai galime pasigirti. Jau virš 10 metų ji svyruoja tarp 1000 ir 1200. Progreso nėra. Vienu metų pabaigoje jos balansas rodo plus, keletą desėtkų, o kitų metų — minus. Pasikeitimas yra nežymus, ir sumažėjimas atsveria priauglį. Tačiau, jaučiasi prenumeratos pastovumas.

Turima KARIO prenumerata nelaiduoja žurnalo leidimo, bet čia gelbsti aukos, kurios sudaro apie 20% metinių pajamų, įplaukos už pavieniai parduodamus žurnalus ir įplaukos už knygas. Aukščiau paminėtos įplaukos (aukos, pav. žurnalai, knygos), yra tik pagelbinės, kurių nepastovumas neleidžia jų priskirti prie žurnalo laidos pagrindo.

Žurnalui būtinai reikėtų dar poros šimtų naujų prenumeratorių. Tačiau, ar galima tokių prenumeratorių skaičių surinkti? Teigiamas atsakymas gali būti tik su sąlyga, jei visi ramovėnai vieningai ir aktyviai paremtų prenumeratų vąjį. Iki šiol mūsų patyrimas parodė, kad vieningos paramos ir platesnės akcijos neįmanoma suorganizuoti dėl sąjungos narių pasyvumo. Taigi, atsakymą reikia laikyti neigiamu, ir stengtis verstis tuo, ką dabar turime.

Dabartinės prenumeratos stovis (Nr. 7/76 m.):

Apmokamų	1239
Nemokamų	56
	Viso 1295
Platintojams siunčiama	103
	Viso 1398

II. Prenumeratoriai

Keleta žodžių reikia pasakyti ir apie prenumeratorius. Prenumeratoriai daugiausiai yra senesnės kartos ir atrodo, jų nemažas skaičius jau yra pasiekęs pensininko amžiaus, o jaunesnės kartos turime labai nežymų skaičių. Mūsų “gvardiją” sudaro 650 prenumeratorių, kurie remia žurnalą nuo 22 iki 10 metų, o kiti trumpiau. Prenumeratorių atsiskaitymas yra gana geras. Apie 70% atsiskaito metų pabaigoje ir pradžioje, o 30% tenka paraginti.

Kasmet vyksta prenumeratorių nubyrijimas. Priežastys yra šios:

- a) Neatsiskaitymas: 1975 m. — 5%, o anksčiau iki 10%.
- b) Skaitytojų amžius: vieni išeina į pensiją ir nepajėgia tęsti prenumeratos, o kiti miršta.

Iki šiol nubyrijusius pakeisdavo kiti, kurie yra, atrodo, to paties amžiaus asmenys.

III. Išlaidos

Išlaidos yra griežtai kontroliuojamos. Stengiamasi apsiriboti tik tokiomis išlaidomis, kurios susidaro su žurnalo paruošimu ir išleidimu. Deja, jos susidaro gana didelės. Gaunamos pajamos vos jas padengia. 1976 m. vienas numeris išleisti kaštuoja \$1570.00. Išlaidos yra nedelsiant padengiamos. Skolų vengiame ir jų neturime.

IV. Prenumeratos mokestis

Prenumeratos mokestį, finansinių sunkumų ir infliacijos įtakoje, buvome priversti vis po truputį kelti. Nuo \$5.00 metams, dvidešimt ir dviejų metų laikotarpyje jis pakilo iki \$10.00. Tačiau, atsižvelgiant į dabartines žurnalo leidimo sąlygas, vis jis dar nėra pilnai išbalansuotas. Šiuo metu jis turėtų būti \$13.50 metams. Atrodo, kad šis prenumeratos mokestis jau būtų žurnalo leidimo laidas, jei prenumerata nesumažėtų ir infliacijos įtaka liktų tam pačiam stovyje. Pakelti prenumeratos mokestį iki \$13.50 pastangų nedėdame dėl šių priežasčių:

- a) Kol kas išsiverčiame su gaunamomis įplaukomis.
- b) Vengiame didesnio skaičiaus prenumeratorių netekimo.

Jeigu ateityje infliacija nebus apvaldyta, tai, savaime aišku, mes būsime priversti vėl kiek pakelti prenumeratos mokestį.

V. Štabo darbo sąlygos

Iki šiol KARYS savo patalpos neturėjo, ir vargiai ar kada turės, nes tam reikalui nėra lėšų. Jau dvidešimt dveji metai sukako, kaip gerbiamas Tėvas Pranciškus leidžia mums naudotis jo vadovaujamos spaustuvės adresu žurnalo korespondencijos suplaukiumi. KARIO kanceliarijos yra kiekvieno štabo pareigūno privačiam bute, o ryšiai yra palaikomi telefonu. Retkarčiais susirenkame pasitarti. Štabo pareigūnai algų negauna. Prie dabartinių sąlygų, jeigu turėtume tik vieną tarnautoją su, pav., \$8000 metiniu atlyginimu, tai žurnalo prenumeratos mokestį reikėtų pakelti iki \$20.00 metams. Tada kiltų klausimas: kiek prenumeratorių liktų pakėlus iki \$20.00 prenumeratos mokestį? Tikras dalykas, kad dėl aukštos prenumeratos kainos skaitytojų skaičius labai nukristų ir žurnalą reikėtų sustabdyti.

Vargas yra su žurnalų ir knygų sutalpinimu. Sandėlis yra išmėtytas net trijose vietose, o tai sudaro tam tikro nepatogumo. Dėl vietos stokos sandėlyje labai nukenčia archyvas, nes senesnių metų žurnalai yra sunaikinami, kad padaryti vietos naujiems.

Tokiose sąlygose jau dirbama dvidešimt dveji metai, ir, atrodo, gana produktyviai.

KARIO redaktorius Z. Raulinaitis, žurnalo talkininkų suėjime, pranešimo metu. L. Tamošaičio nuotr.

VI. Žurnalo ateitis

Mums jau žiangiant į gyvenimo saulėleidį, kyla klausimas: Kokia yra KARIO ateitis ir kaip ilgai jis dar egzistuos?

Kad atsakyti į šį klausimą, tai reikia panagrinti faktorius su kuriais jo egzistencija yra tampriai surišta:

1. Lietuvos Karių Veteranų Sąjunga "Ramovė"

Žurnalas yra sąjungos skyriaus leidžiamas, todėl svarbu yra nustatyti, kaip ilgai sąjunga dar gali išsilaikyti. Sąjungos padėtis yra nepavydėtina, nes prieauglio nėra, o jos jauniausias narys yra jau 60-ties metų amžiaus.

2. Prenumeratoriai

Kaip jau anksčiau buvo minėta, prenumeratoriai yra senesnės kartos ir daugelis jų jau yra pasiekę pensininko amžiaus. Sprendžiant iš jų pasisakymų laiškuose, atrodo, kad gal dar jie pajėgs remti žurnalą ilgesnį laiką.

3. Infliacija

Jei ateityje infliacija bus tokia kaip dabar, tai KARYS dar pajėgs ir toliau savo egzistenciją tęsti.

4. Štabas

Dabartinis štabas jau dvidešimt dveji metai be atlyginimo vykdo užsidėtą darbą. Įvertinus jo fizinį pajėgumą, atrodo, kad dar geroką metų skaičių jis galės tą darbą dirbti.

Išvada:

Žurnalo leidimą numatome tęsti, esamomis sąlygomis, bent dešimčiai metų, jeigu ateityje kokie nors ypatingi įvykiai nesukrės žurnalo leidimo darbo. Tačiau, ateitį spėlioti yra labai nedėkingas ir pavojingas dalykas. Todėl vilkimės, kad ji bus mums bent

tokia pat palanki, kaip ir dabartis, ir KARYS žygiuos toliau nepavargdamas, nesustodamas ir savo prenumeratorių remiamas.

KARIO REDAKTORIAUS PRANEŠIMAS ŽURNALO TALKININKŲ SUĖJIME Brooklyne, Kultūros Židinyje, Spalio 2 d.

Švęsdami mūsų skyriaus 25-tąsias metines sausio 17 d., girdėjome skyriaus šimtmečio ketvirčio veiklos apyskaitą. Vienas mūsų skyriaus steigėjų, Justinas Liaukus, savo kalboje labai vaizdžiai prilygino ramovėnų veiklą spalvingo siūlo — gijos traukimu lietuviškajame audinyje.

Štai, išklausėme KARIO administratoriaus, Leono Bilerio, raportą apie KARIO traukiamos gijos lietuviškajame audinyje stiprumą, patvarumą, jos sveikatingumą.

Dabar tenka pažiūrėti kaip ta KARIO traukiama gija atrodo, kokiomis spalvomis mirgėdama ji praturtina lietuviškąjį audinį.

Kaip laikas veikia žurnalo skaitytojus, taip jis veikia, neaplenkdamas ir jo bendradarbius. Akylus skaitytojas galėjo pastebėti tai vieno tai kito bendradarbio vardą iš KARIO puslapių dingstant ir jo vieton kartais kokį naują atsirandant. Bendradarbių kaita veikia ir žurnalo turinį. Keičiasi temos, kyla naujos, ar atgyja senos diskusijos, kito stiliaus, net kitos dvasios. Žurnalo turinys darosi tai "lengvesnis", tai "sunkesnis".

Iš karinės srities žurnalo tikimasi ir laukiama atitinkamo turinio ir tono. Tenka prisipažinti, kad karinių mokslų temų, išskyrus karinės istorijos temų, ku-

rios nagrinėtų strategiją, taktiką ir karo reiškinį iš esmės, taip kaip ir neturime. O neturime todėl, kad čia, išveivijoje, neturime tos srities mokslininkų, žinovų. Turime tenkintis karine istorija, kariniais atsiminimais, karinės technikos žiniomis ir taktikos ar strategijos nuotropomis.

Tačiau ir ta medžiaga, kurią sugebame paskelbti KARIO puslapiuose, yra žymios vertės. Būsimiems Lietuvos kariniams mokslininkams ir tyrinėtojams ji bus reikalinga ir jų ieškoma. Taip kaip dabar tyrinėtojai atkakliai ieško ir stengiasi į savo rankas gauti Lietuvoje leistus "KARO ARCHYVO", "MŪSŲ ŽINYNO", "KARIO" ar "TRIMITO" numerius, taip ateityje jie nemažiau ieškos ir reikalaus ir mūsų leidžiamo "KARIO".

Pažvelkime iš arčiau į KARIO vienu metų turinio skersinį piūvį. Paėmę paskutinius 10 KARIO numerių, o juose telpa viso 426 teksto puslapiai, rasime tokias šešias pagrindines straipsnių grupes, kurios visos pinasi į vieną margą metinę "KARIO" giją. Pagal didumą, pirma vieta tenka KRONIKAI, kuri užima 21% žurnalo teksto. Joje telpa organizacinės veiklos aprašymas, nekrologai, laišakai, žinios apie buv. ir esamus karus. Čia telpa ir naujas poskyris "MŪSŲ SPAUDOJE PASIŽVALGIUS". KRONIKA — tai mūsų veiklos, gyvenimo ir mirties ekranas. Neatskiriamai jos dalis yra ir nuotraukos. Šiuo metu, vietinių pasireiškimų ir vietinės veiklos nuotraukų "KARIUI" mielai parūpina L. Tamošaitis. Pavyzdžiu, gali eiti padidintasis Birželiū-Liepos KARIO Nr., skirtas JAV 200 metų sukakčiai paminėti.

KRONIKĄ nesunku būtų dar išplėsti, nes jai turime daugiausia talkininkų ir bendradarbių.

Antroji dydžio atžvilgiu grupė yra KARINIAI MOKSLAI, ar tiksliau pasakius, KARINĖ ISTORIJA, su nežymių kitų karinių mokslų priedu ir karinėmis žiniomis. Karinė istorija tai romantiškiausia šaka ir gal todėl skaitytojų mėgiama. Šiems straipsniams nepagalima ir iliustracijų. Pavyzdžiu gali eiti A. Budreckio "Salaspilio Mūšis". Ši straipsnių grupė užima 20% "KARIO" teksto.

Laimingu atveju, karinė istorija savyje talpina ir kitų karinių mokslų elementus: taktikos ir strategijos, karinės geografijos, psichologijos ir technikos.

Šią grupę būtų sunku praplėsti, nes jai trūksta pasiruošusių ir nuolatinių bendradarbių.

III Grupė — ĮVAIRŪS, NE KARINIO POBŪDŽIO STRAIPSNIAI. Tai straipsniai bendrosios istorijos, geografijos, ekonomijos, kalbotyros ir kt. Ji užima 18% teksto. Pavyzdžiu gali eiti dr. P. Rėklaičio geografiniai-etniniai tyrinėjimai, arba, P. Bogutos stambi ir turtinga heraldikos sfragistikos studija "Amžių Dulkes Pažarsčius", kuri dar tebetęsiama.

Ši straipsnių grupė leidžiasi plečiama, žinoma, iki tam tikro laipsnio. Bendradarbių galima būtų surasti. IV Grupė — KARINIAI ATSIMINIMAI. Jie užima 17% "KARIO" teksto. Kol kas karinių atsiminimų dar netrūksta. Jei kada nors tektų "KARI" padidinti, tai dar praplėtus šią grupę. Deja, nevisi at-

siminimai yra vienodos vertės. Smulkūs, kasdieniniai, neryškūs išgyvenimai, daugiausia grynai asmeniško pobūdžio, tik retas iš jų turi nuotropas išliekamos vertės. Tačiau pasitaiko ir jų tarpe ir gerai parašytų, ir visiškai vertingų. Pavyzdžiu galima imti O. Žadvydo šurpius atsiminimus "Mirtininkų Gretose". Reikia pasakyti, kad atsiminimai yra skaitytojų mėgiamas ir laukiamas žanras. Atspausdinti atsiminimai, kad ir menkesnės vertės, paskatina ir kitus imtis ir surašyti kas išgyventa. Taip kaupiasi medžiaga mūsų karinei ir tautos istorijai.

V Grupė, kuriai tenka 15% "KARIO" teksto, yra PASKAITOS, DISKUSINIAI IR PROGINIAI str. ir DIENOS TEMOS.

Kai kurie diskusiniai str. paryškina istorinius faktus. Klaipėdos atvadavimo dalyvių atsiminimai iškėlė diskusijas, kurios tęsėsi beveik 2 metus.

Toki str. dažnai pagyvina "KARIO" turinį, tačiau redaktoriui kartais tenka prilaikyti bediskutuojančius, kai pradeda vienas kitam į plaukus kibti.

Pagaliau, VI grupė — POEZIJA IR BELETRISTIKA. Šiam žanrui tenka kukli ir ankštoka vieta — vos 5%.

Kadangi kitos grupės yra daug stipriau atstovaujamos, užimdamos beveik visą tekstą ištiesai, poezijai ir beletristikai tenka tik atliekama vieta, nors ši grupė to tikrai neužsitarnavo. Ją būtų galima nesunkiai praplėsti, pasitelkiant pajėgius bendradarbius. Žinoma, kitų str. sąskaiton.

Tai šitaip atrodo "KARIO" paskutinių metų profilis, arba skerspiūvis, kai panagrinėji jo daugiau kaip 40 psl. tūrį.

Tai tokia yra matgaspalvė "KARIO" traukiama ir į lietuviškąjį audinį įaudžiama gija. Jos įvertinimą palieku Jums, artimiems "KARIO" žurnalo talkininkams.

Prašau būti kritikais, tačiau konstruktyviais, prisimenant išveivijų aplinką, sąlygas ir turimus išteklius lietuviškosios spaudos darbui.

DIDŽIAI GERB. P. REDAKTORIAU,

Su šiuo prisiunčiu turinį istorinės reikšmės nuotrauką. Kūrėjas - savanoris Andrius Klimaitis su savo sūnumi Vytautu ant žirgo Bucefalo, kuris buvo karo grobis, paimtas Taučiūnų kaime iš pasitraukusių rusų bolševikų. Ten kautynėse žuvo Povilas Lukšys.

Tas žirgas buvo užaugintas ir laikomas 2 artilerijos pulke, Kėdainiuose. Jis buvo gyno arabų kraujo, sunkiai suvaldomas, todėl jam buvo duotas vardas Bucefalas (Aleksandro Makedoniečio žirgo vardas).

Pasenusį, netinkamą kariuomenei, 1932 metais, savanorio teisėmis Andrius Klimaitis nupirko jį policijos tarnybai.

1933 metais su Bucefalu A. Klimaitis arklį lenktynėse, Kėdainiuose, laimėjo pirmą vietą ir buvo apdovanotas. Dalyvavęs tose lenktynėse žurn. Petras Babickas, patyręs iš 2 artilerijos pulko karių, to arklio atsiradimą Lietuvoje, padarė nuotrauką, kurią daug vėliau, A. Klimaičio nustebeimui, prisiuntė iš Kauno, savo ranka kitoje nuotraukos pusėje įrašydamas: "Tikiu, kad patiks".

A. K. (Pert, W. Australia)

Redaguoja —
S. Kaunelienė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREMITIES TRINITAS

PRISIMENAMĖ MIRUSIUS ARTIMUOSIUS

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

Lapkričio mėnesį, Vėlinių dieną, prisimename visus mirusius artimuosius. Pasimeldžiam už juos, jų kapus papuošiam gėlytėmis, tautinėm vėliavėlėm, uždegam žvakutes.

Vėlinių diena labai įspūdingai būdavo švenčiama nepriklausomoj Lietuvoj. Kapinių koplyčiose ir parapijų bažnyčiose būdavo atnašaujamos gedulingos mišios. Artimieji dalindavo išmaldas elgetoms, kad pasimelstų už jų mirusiuosius. Artimieji ir giminės skubėdavo prie brangių artimųjų kapų.

Vėlinių vakarą Kauno kapinės paskėsdavo žvakučių ir gėlių jūroj. Prie žuvusių karių kapų būdavo kalbamos maldos, sakomi pamokslai. Tai buvo nuoširdus gyvųjų ir mirusiųjų bendravimas. Dangaus skliautas parausdavo, lyg milžiniško gaisro liepsnų apšviestas.

Mes, dar vaikai, neturėjom mirusių artimųjų, bet gavę iš tėvų pinigų, pirkdavom žvakutes ir suradę apleistus kapus, juos apvalę uždegdavom žvakutę ir pasimeldę skubėdavom ieškoti kapų, kur nebuvo nei vienos žvakutės, paskui skubėdavom prie karių kapų, išklausyti jautraus kunigo pamokslo apie karių ant tėvynės aukuro sudėtas aukas, apie jų už Lietuvos laisvę paaukotas gyvybes. Tie jautrūs žodžiai, krisdami į mūsų jaunas širdis, ugdė tėvynės meilę ir ryžtą nepamiršti mirusiųjų, ypač už Lietuvos laisvę žuvusiųjų.

Šiandien, išblaškyti po visus pasviečius, negalime susirinkti Kauno kapinėse, nes ten dabar parkas padarytas, negalime pasimelsti prie mirusių artimųjų kapų, bet galime mintimis juos aplankyti, su jais malda pabendrauti, galime už jų vėles savo parapijos šventovėj žvakutes uždegti.

Taip pat mes turime tikėti, kad mūsų tautos mirusieji, meldžiasi už mus ir mūsų pavergtą tėvynę.

VĖLINĖS

*Numirę kalba, tartum po rudens šalna
Laukinės gėlės, užmirštos ir žiemai dovanotos.
Nebesuprantama sanskrito, ir sena
Kalba, — klausykite, moterys dievotos!*

*Klausykite, geros, šventos motinos, kurių
Aukos ir meilės metų rūpesčiai pražilę
Iš dieviškai skaisčių pavasario taurių
Ugnim senas mergautines naktis pripylė.*

*Numirę kalba iš po žemės pavergtos
Laisvi — nei pančių, nei kalėjimų nesurakinti,
Ir žodžių jų nei šventraščiai, nei pranašai
nepakartos,
Juodžiausias Requiem juose atras balčiausių mintį.*

*Klausykite, Dievui atidavę dangų, žmogui — žemę,
jūs,
Tarnai tiesos ir išminties, bežodės koncentracijos
misterijoje suklaupę, —
Numirę kalba, tartum žingsniai pakasynų pasiviję
jus,*

Pro Dies Irae, Dies Illa kraupi!

*Numirę kalba, kad girdėtų kurtiniai
Ir kad pasiektų jų šviesa akis aklųjų,
Kai kažkur verkia jaunas Mocartas žaismingai
ir švelniai
Ir kai kvatoja giltinė laboratorijose dujų . . .*

*Numirę kalba
gimstantiems (iš meilės)
ir gyvenantiems (sapne)
ir mirštantiems (dvasia),*

*Kai uolos skyla, gelmės kyla ir ant sostų prarastųjų
metų sniegas sninga — sninga — sninga —
Ir miega jie, gyvieji, po mirties malonių tunika
tamsia
Ir tyli jie, kaip žemė nevaisinga.*

ŠAULIAI IR UNIFORMA

ALGIRDAS BUDRECKAS

Drausmė, arba dar kitaip vadinama disciplina, yra laikymasis nustatytos tvarkos. L.Š.S.T. statutas — 10 skyriuje, nuo 59 iki 74 str., primena drausmę ir drausmės baudas. Būti drausmingu, reiškia būti klusniu, pareigingu, kukliu, mandagiu ir t.t. Šauliškoji drausmė įpareigoja šaulį sąžiningai eiti ne tik šaulio, bet ir visas lietuvių pareigas.

Be vidinės drausmės yra dar ir išviršinė drausmė. Šaulių uniforma yra šaulių išorinis drausmės pavyzdys. Uniforma dar labiau subordinauja šaulius būti vieningais, klusniais, mandagiais, tai yra būti pareigingais ir drausmingais. Šaulys, dėvęs uniformą, privalo elgtis ir būti ne tik vidiniai, bet ir išoriniai drausmingas. Pati uniforma dėvėtoją įpareigoja būti tvarkingu ir nesielgti vulgariškai...

Taigi, uniforma ne tik dabina, bet ir drausmina.

L.Š.S.T. statuto 40 straipsnis šauliams primena, kad šauliai įsigyja uniformą ir t.t., 66 str. nusako drausmės baudas, jei šauliškoji drausmė yra pažeista. Nusizengimai, už kuriuos netraukiama garbės teisman, yra drausmės nusizengimai. LŠST CV nutarimu gali būti baudžiami: 1. uždraudimu dėvėti tam tikram laikui uniformą, ženklą. Statutas aiškiai pasako, kad šauliai įsigyja uniformą ir gali būti baudžiami už pada-

rytus nusikaltimus draudžiant ją dėvėti.

Būtų gera ir idealu, kad kiekvienas šaulys ir šaulė dėvėtų uniformą, nes tai yra šaulių išorinis drausmės ir vienybės pažymys (LŠST statuto 78 straipsnis tai nurodo).

Šaulių uniformos yra dėvimos ne tik įvairiuose paraduose, eisenose, tautos, valstybės ir šaulių šventėse, bet taip pat ir įvairiuose parenkimuose, sueigose, šaulių laidotuvėse ir t.t.

Šauliai privalo žinoti, kad iš jų elgesio sprendžiama apie visą S-gą. Todėl šauliai yra drausmingi, sąžiningi, punktualūs ir blaivūs.

Šauliai, dėvėdami uniformą, viešai parodo savo organizacijos drausmę, vienybę ir ištikimybę siekiamiesiems šauliškiems idealams, pirmoje eilėje — Viskas Nepriklausomai Lietuvai...

Akivaizdoje esamos padėties dabartinėje pavergtoje Lietuvoje, šauliai būdami tremtyje turi jaustis taip vieningi, kaip vieningi buvo kuriant Lietuvos nepriklausomybę...

Kur nėra išorinės drausmės, ten nėra ir vidinės drausmės, ten nėra ir pareigos supratimo. Žmonės be drausmės reikalauja teisių ir nepripažįsta pareigų. Jie yra linkę visus kritikuoti, matyti kituose trūkumus, negerbia kitų ir su visais nesiskaito.

Galėsime tarp savęs ginčytis tada, kai mūsų valstybė egzistuos, bus laisva ir nepriklausoma.

Šauliai būdami tremtyje turi būti vieningi, drausmingi, susiklausę ir remti visa tai, kas mus vienija ir atmesti tai, kas mus skiria.

Sesės ir broliai šauliai, pasistenkime visi iki vieno būti uniformuoti.

Sesės ir Broliai Jūrų Šauliai

Meilę jūrai jaučiu iš prigimties. Kai išėjau į savistovų gyvenimą, stengiausi laikytis arčiau Baltijos jūros ir gyvenau Klaipėdoje, Rusnėje, Kretingoje...

1925 m. įstojau į Šaulių Sąjungą.

Su dideliu dėmesiu šiemet perėmiau LŠST jūrų dalies vadovo pareigas.

Padėka priklauso senam jūrų skautui lt. Mykolui Maksvyčiui, kuris JAV sėkmingai suorganizavo jūrų šaulius. Taip pat pagarba visiems jūrų šaulių vadovams.

Ateities darbuose norėčiau, kad jūrų šaulių veikla plėstųsi ir stiprėtų, o tam reikia, kad dabartiniai jūrų šauliai būtume veiklūs, drausmingi ir tarpusavy broliškausugyventume. LŠST pirmininkas Karo-

lis Milkovaitis yra taip pat jūrų šaulys, tad visuose reikaluose ištis mums pagalbos ranką.

Dirbkime vieningai ir priartinkime Lietuvai laisvės dienas.

Stepas Paulauskas
Jūrų Šaulių Vadovas

Mieli Broliai ir Sesės

Šiandien Sudburio lietuvių kolonija turi didelę ir reikšmingą dieną. Minime Sudburio kp. vienerių metų sukaktį, šios kp. vėliavos šventinimą ir mūsų Tautos šventę Rugsėjo Aštuntąją. Tai kažkas didingo, gražaus ir nepaprasto. Ši "Maironio" šaulių kp. naujai įsigyta ir pašventinta vėliava yra mūsų vienybės ir dvasinės stiprybės, bei šauliško ryžto simbolis. Bučiuodami šią vėliavą, jūs davėte priesaiką. Jūs prizadėjote "Dėti visas pastangas padėti Lietuvai atgauti nepriklausomybę ir visada atsidėjus dirb-

ti Tėvynei Lietuvai". Mieli broliai ir sesės, atsiminkime, kad nėra nieko prasmingesnio, kaip ryžtas ir darbas savai tautai.

Šaulių S-gos įkūrėjas Vladas Pūtvis yra pasakęs: "Šaulių Sąjungos uždavinys yra eiti tokiu keliu, kuris taptų tautos valios šventykla, kuri turės aukurą kiekvienam šaulių dalinyje. Likimas ir pats gyvenimas stumia mūsų broliją būti tautos aukuro tarnais ir sargais.

Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyje yra ta "Tautos Valios Šventykla". Jos aukurai jau dega visose didesnėse lietuvių kolonijose Kanadoje ir Amerikoje jau 22 metus. Šauliškas aukuras Sudburyje buvo uždegtas prieš vienerius metus rugsėjo 8-sios — Tautos šventės proga, lietuvių tautos dainiaus Maironio garbei. Man steigiant Sudburyje šį dalinį, daug geros širdies parodė ir talkininkavo: Juozas Kručas, Jadvyga Labuckienė ir

1962 m. kovo mėn. išrinktoji LŠST CV. Sėdi iš k. į d.: Antanas Gintneris — Informacijos vadovas, prof. dr. inž. Jonas Šimoliūnas — Sąjungos garbės narys, teis. Rapolas Skipitis — S-gos garbės narys, Jonas Giedrikas — S-gos pirm., Alfonsas Valatkaitis — I-sis vicepirm.; stovi Jonas Balčiūnas, buvęs CV narys, Kazys Žilėnas, išdininkas, Petras Petrušaitis, sekretorius, Vladas Išganaitis, jaunimo vadovas ir Vladas Skirmuntas, II-sis vicepirmininkas. Trūksta S-gos garbės narių: Aleksandro Mantauto, Sofijos Pūtvytės - Mantautienės ir gen. Kazio Musteikio

Juozas Staškus. Šiandien jų ir kitų pastangomis švenčiame šią gražią ir prasmingą šventę. Mano pagarba ir padėka Jums visiems.

Toronto "Vlado Pūtvio" šaulių kp. sesių ir brolių vardu, sveikinu jus čia susirinkusius, o ypač "Maironio" kp. narius. Linkiu našaus šauliško darbo, ištvėrmės ir gražios ateities jūsų užsimonimuose. Šia proga leiskite jums priminti Vlado Pūtvio žodžius: "Lietuvos Šaulių Sąjunga yra iš tų, kurios arčiausiai stovi prie pat tautos širdies. Atmink, mielas broli ir sesute, kad Šaulių Sąjunga yra tavo šeima. Stenkis, kad ji stovėtų aukštai, tada išaukštins ir tave.

Tad, būkite drausmingi ir vieningi. Budėkite lietuviybės išlaikymo labai ir Lietuvos laisvės atgavimui. Budėkite ir saugokite, kad šis šauliškas aukuras Sudburyje niekas neužgestų.

Ilgiausių metų jums visiems.

St. Jokubaitis
Toronto "Vl. Pūtvio"
šaulių kp. pirmininkas

Gretų Pamainos

Bevartydamas gelstančius užrašus ir pilkėjančias nuotraukas, žvilgtelėjęs į vie-

ną iš jų, grįžau į praeitį, kuri glaudžiai susijusi su LŠST veiklos istorija. 1962 m. kovo 31 d. Visuotinis Korespondencinis LŠST Atstovų Suvažiavimas išrinko akivaizdinę centro valdybą. Po pirmojo posėdžio, kuriame pasiskirstyta pareigomis ir aptarti veiklos planai, buvo nusifotografuota. Koks liūdnas prisiminimas šiandien. Visi sėdintieji pirmoje gretoje jau iškeliavę į amžinybę. O jie buvo penki. Iš k. į d.: Antanas Gintneris, inform. vadovas, prof. dr. Jonas Šimoliūnas, S-gos garbės narys teis. Rapolas Skipitis, S-gos garbės narys, Jonas Giedrikas, S-gos pirmininkas ir Alfonsas Valatkaitis, S-gos I-sis vicepirmininkas (žiūr. nuotrauką).

Laikui bėgant išeis ir kitos gretos, bet tenka džiaugtis, kad išeinančias gretas papildys vis naujos pamainos ir kad šaulių veikla gražiai bujoja, ypač Šiaurės Amerikos lietuvių išėivijoje, telkdama jėgas kovai dėl Lietuvos laisvės ir jos savarankiško gyvenimo atstatymo.

Jauni veidai ir jaunos širdys reikalingos organizacijos ateičiai ir jos gyvastingumui. Naujos pamainos laukiamos užimti pasitraukiančiųjų vietas.

Šaulių organizacija yra visų lietuvių šeima, kurią įkūrė ir subrandino Tėvynėje senieji veteranai, uždarytą Tėvynėje — tremtyje atgaivino veteranų mokiniai. Todėl kiekvienas lietuvis turėtų jausti garbingą pareigą priklausyti šaulių šeimai, nes ji visomis išgalėmis rūpinasi palaikyti lietuvių išėivijoje ir siekia Laisvės Tėvynei Lietuvai.

P. Petrušaitis

Sudbury, Ontario

Šaulių "Maironio" kp. vėliavos šventinimas ir Tautos šventės minėjimas

Rugsėjo II d. į Sudbury, Kanadoje, suvažiavo iš artimesnių ir tolimesnių Kanados vietovių šauliai ir svečiai į "Maironio" kp. metines, vėliavos šventinimą ir Tautos šventės minėjimą. 6 val. v. išsiriavo su vėliavomis: "Vlado Pūtvio" kp. šauliai iš Toronto, "DLK Algirdo" kp. iš Hamiltono ir š. kp. iš Montrealio. Vėliavas į salę įvedė LŠST CV narys ir "Vl. Pūtvio" kp. pirm. Stasys Jokubaitis, lydėdamas Kanados šaulių rinktinės pirm. Povilo Kanopos, Kanados Moterų Šaulių vadovybės, "Mai-

Nukelta į 364 psl.

RUSIJOS RAUDONŲJŲ IR VIETINIŲ JUDŲ SIAUTĖJIMAS ZARASŲ KRAŠTE

P. JUZĖNAS

(Pabaiga)

1941 m. birželio 15-26 d.d. Zarasuose karas. Valdiškame miške grupė šaulių ir paskirų šeimų klausėmės radio. Iš Kauno radiofono pasigirdo Lietuvos himnas. Apstulbę iš džiaugsmo, griebėme vienas kitą bučiuoti. Skruostais riedėjo džiaugsmo ašaros. Birželio 24 d. stulpai juodų dūmų per aukštas pušis bangavo į padangę. Dega, bet kas? Iš ryšininkų gavome žinią, kad plentų į Zarasus lengvais šarvuočiais lėkė vokiečių kariuomenė. Plento pakraščiu žygiavo nusiginklavę, išbadėję, nutrintom kojom rusų kariai. Vokiečiai jų nekludė, o lietuviai dar ir duona apdalino, nes kareivėliai nekalti, kad jų tėvynę sužlugdė kruvina, ginklu paremta santvarka.

Mane traukė į Zarasus. Ten tiek mano giminių ir draugų. Zarasai man buvo be galo brangūs. Juk čia pradėjau gyvenimą, ir su jais paskutinis, 1944 m. liepos 12 d., atsisveikinau. Birželio 26 d. vokiečių sunkvežimis paėmė mane. Su vokiečių kalba neturėjau sunkumo. Užvažiauvus ant paskutinio kalnelio, pasirodė baltas bažnyčios bokštas, gimnazija, šaulių rūmai. Baimė atslūgo. Tačiau įvažiauvus šiurpas sukrėtė. Zarasai sudeginti. Kapitono Kazano ginkluoti jauni vyrai, vokiečių įgulos komendanto aprūpinti dokumentais, darė tvarką. Kiekvienas sutiktas — lietuvis, žydas ar rusas — pasakojo baisią Zarasų tragediją, vis pabrėždami, esą visa padarė: milicijos politrukas Ausiejus Petrovas, milicijos v-kas Justinas Rugienis (po karo padarytas raudonųjų vyskupu) su milicija. Iš gausybės gyvųjų liudininkų gautos šios žinios. Birželio 24 d. Petrovas, Rugienis ir milicininkai, padegę padegamomis kulkomis, šaudydami į stogus, Zarasus, ir sunkvežimiu traukęsi Daugpilio link. Petrovas buvo padegęs ir ligoninę, bet ligoninės personalas pastebėjęs baisyjį svetį sandėly, spėjo gaisrą užgesinti. Broniaus Žvynio namuose buvęs didelis archyvas, kurio komunistai nespėjo išgabenti, tad padegę namus, kad sudegtų. Tuo metu garsiširdis kalėjimo sargas įmetęs į K. Žukausko ir P. Ydo kamerą raktus, pats atrakinęs duris ir išbėgęs. Kaliniai išbėgioję iš kalėjimo. Tačiau Petrauskas ir Ydas nežinoję, kad kalėjimo rūsy esančios vienutės, kuriose buvo laikomi kaliniai. Petrovas nedavažiavęs Daugpilio, prisiminęs, kad galį ištrūkti kaliniai, grįžęs į Zarasus. Kalėjimas

buvo nesudegęs. Įsakymas: skubiai daryti kratas ir suiminėti jaunus vyrus ir moteris ir gabeinti į kalėjimą. Nusileidęs į kalėjimo rūšį, Petrovas vienoje vienutėje rado didelį patriotą, bibliotekos vedėją *Joną Petniūną* ir nušovęs jį šūviu į pakaušį. Antroji vienutė rado Zarasų komendantą, Šaulių rinktinės vadą, plk. lt. *Igną Pašilį*. Jį išvedęs į kalėjimo kiemą nušovė ir radęs sandėlyje benzino, lavoną padegė. Petrovas tą patį padaręs ir su kalėjimu. Miestas liepsnojo, tik vienintelis NKVD įstaigos pastatas dar nebuvo padegtas. Milicininkai tebegaudę žmones, kurie norėję nuo gaisro saugoti namus ir grūdę juos į NKVD rūšį. Petrovas išbėgęs iš degančio kalėjimo, gatvėje nušovęs gimnazijos mokytoją *Algirdą Šakalį*. Prie pašto rūmų nušovęs *Maskoliūną*. Raudonasis vyskupas Justinas Rugienis su milicininkais perkimšę rūšį. Atbėgęs į NKVD kiemą, Petrovas įsakęs milicininkams po vieną išvesti suimtuosius. Ten pat sušaudęs: *Kmeliauską Joną, Gabrusevičių Joną, Paukštę Joną* ir *Vaitonį*. Mieste buvę rasti keli nužudytųjų lavonai neatpažinti, nes neturėjo piniginių, nei dokumentų. Buvo spėliojama, kad tai galėję būti iš kitų apskričių bebėgą komunistai. Namuose nušovę senuką *Markelį*, nes jau į NKVD rūšį nebepajėgę nutempti. Petrovui ir Rugieniui vykdant baisiąją egzekuciją, ant Zarasų miesto užskridę vokiečių lėktuvai, ėmę sukti ratu. Komunistai galingi tik prieš beginklius. Petrovas sukomandavęs rinktis į sunkvežimį. NKVD rūsyje palikę nesušaudyti apie 30 lietuvių. Žmogžudžiai sėdę į mašiną ir palikę aukas ir degantį miestą, išdūmę "matuškos" Rusijos kryptimi. Visi nužudytieji buvo šauliai, bet nei vienas jų neturėjęs ginklo. Man neteko niekur užtikti spaudoje, kad Zarasų miesto sudeginimas būtų primestas vokiečiams. Apie nužudytuosius irgi, žinoma, nei žodžio.

1943 m. rudenį Amerikos lietuvis, ūkininkas iš Suvieko, *Antanas Kazlauskas* važiaavo iš Zarasų, dukroms, kurios mokėsi gimnazijoje, maisto nuvežęs. Netoli namų bolševikiniai Atajavo būrio smogikai, banditavę ir daug žalos pridarę Zarasų krašte, šaulį *Kazlauską* sušaudė. dabar *Atajavas* yra Zarasų krašto garbės pilietis.

Cicėnas, rodos *Kazys*, Vilniaus krašto lietuvis, savanoris-kūrėjas, Imbrado valsč. gavo sklypą. Tarnavo pasienio policijoje. 1943 m. rudenį pakeliui iš namų į Imbradą buvęs sušaudytas.

Apie Zarasų miesto ir apskrities tragediją ir mūsų kovotojus dienrašty "Draugas" yra plačiai rašęs žurnalistas *Petras Matekūnas*, leidinėlį "Mano Dienos" — *Jonas Juodvalkis* ir kiti. Za-

KAIP MŪSŲ PARTIZANAI UŽBAIGĖ LENKŲ MILICIJOS SUEIGĄ

KAZIMIERAS DAUGVYDAS

1920 metų gale karo veiksmai su lenkais buvo sustabdyti ir buvo pasirašytos paliaubos. Kariuomenės, mūsų ir lenkų, buvo atitrauktos 3 km. Tuo būdu susidarė, taip vadinama, neutralinė zona. Karo stovis pasiliko, todėl pasiliko ir kariuomenė tą zoną saugoti.

Tuo metu tarnavau I pėstininkų divizijos štabe, Ukmergėje. Ėjau Štabo adjutanto pareigas. Divizija saugojo gana platų barą, maždaug, nuo Zarasų iki Neries, ties Kernave. Šis divizijos baras buvo laikomas strateginio saugumo atžvilgiu, nes didesni keliai iš Vilniaus į Lietuvą vedė per šį barą: iš Maišiagalos į Širvintas, iš Paberžės į Giedraičius, iš Nemenčinės į Dubingius ir t.t. Kitoje neutralinės zonos pusėje, prieš mūsų divizijos barą, buvo išdėstyti stambūs lenkų kariuomenės daliniai, ypač daug kavalerijos.

Apie veiksmus neutralinėje zonoje divizijos štabą gerai informavo žvalgybos skyrius. Lenkų pusėje aktyviai veikė organizuota liaudies milicija. Toji milicija dažnai įsibraudavo į mūsų sodžius plėšikauti. Jie atimdavo iš gyventojų maistą, rūbus, gyvulius ir įvykdydavo žmogžudysčių. Mūsų neutralinės zonos gyventojai daugumoje buvo lietuviai. Jie rašė skundus prezidentui, vy-

riausybei ir seimui, prašydami pagalbos. Daug skundų gaudavo ir divizijos štabas. Žmonių prašymas buvo išklaustas. Vyriausybė leido suorganizuoti partizanų būrius iš vietinių šaulių ir atsarginių. Partizanų uždaviniai buvo saugoti neutralinės zonos gyventojus, žvalgyti, sekti ir kovoti su įsibrovėliais. Kovoti tekdavo dažnai ir kartais smarkiai, prirėkdavo net kulkosvaidžių.

Vieną sekmadienį partizanų vadas iš vietinių gyventojų gavo pranešimą, kad į X sodžių, Jonišio apylinkė, Utenos apskr., atvyko keletas lenkų milicininkų ir ten plėšikauja. Būrio vadas su keliais ginkluotais partizanais tuojau nuvyko į nurodytą sodžių. Kai jie pasiekė sodžių, lenkų neberado, rado tik nužudytą 3-čio dragūnų pulko viršilą. Pulko dalinys nuo sodžiaus stovyklavo netoli, tik už keletos kilometrų. Viršila sodžiu lankydavosi dažniau, nes turėjo pažįstamą mergaitę. Tą sekmadienį lenkai užėjo pas tą lietuvių ūkininką, kur svečiavosi viršila ir norėjo kažką pasiimti. Viršila neleido imti, tai lenkai iš užpakalio jį nušovė. Lenkai skubiai pasišalino, greičiausiai pabėgo, nes nespėjo nieko pasiimti ir net paliko grobį iš kitur paimtą.

Viršila buvo iškilmingai, su karine pagarba, palaidotas. Laidotuvėse dalyvavo daug žmonių. Dalyvavo ir partizanai, kurie skaudžiai išgyveno viršilos nužudymą.

Po šio nelemto įvykio sekė kitas. Žvalgyba gavo patikimą žinią, kad X vienkiemyje, Dubingių ežero tęsinyje, lenkų pusėje, tokią tai dieną turės įvykti lenkų milicininkų tarnybinis susirin-

rasų krašto gyviesiems šauliams ir visiems laisvės kovotojams reiktų pasirūpinti atskiro veikalo išleidimu. Bet kadangi dar labai trūksta žinių — neskubėti.

Zarasų krašto partizanų kovų punktai buvę: Gražutės, Mičios, Užvinčių ir Dusetų-Atazavės šiluose. Daug žuvusių, daug jų šeimų buvo ištremta į Sibirą. Kiek žuvo Sibire, kiek grįžo, žinių nėra. Vykstantieji į okupuotą Lietuvą iš Zarasų krašto, pasistenkit surinkti žinias apie Laisvės Kovotojus, kritusius dėl Nepriklausomos Lietuvos. Žuvusieji mus įpareigoja, kad jų kraujas nebūtų veltui pralietas, kad jų žygiai būtų įrašyti istorijos puslapiuose. Neužsitraukime pavergtos tautos brolių ir sesių prakeikimo. Prisiminkim zarasiškių mėgiamą dainą:

— *Zarasų krašte dainos aidai,
Po kojom kvepia dobilai . . .*

Prisiminkim tą menišką išskabą, kuri sveikindavo įvažiuojančius plentų nuo Kauno: "Sveikata kal-

nuose, poilsis ežeruose".

Šiandieną tave pasitinka rusiška daina. Tu, lietuvi, nebe šeimininkas savo žemėj. Čia letena raudonojo šeimininko, esi baudžiavinio varovo vergas, be teisės į laisvą žodį, mintį, į sąžinės laisvę, į tikėjimo išpažinimą, į nekliudomą susisiekimą su laisvu pasauliu. Geležinė uždanga, stiprios sargybos su šunimis. Ar gidėjote, kad rojuje gyvenantiems reiktų apsitverti nuo laisvo pasaulio? Jei jau taip pas jus gera ir viso ko pilna, tai ko bijote? Visas demokratinis pasaulis laukia svečių, pasitinka išskėtom rankom. Kodėl jūs bijote įsileisti? Atvažiavusių čia niekas nesečioja, gali važinėti kur tik nori, gali lankytis įmonėse, iabriuose, muziejuose, mokyklose. Kodėl bijote įsileisti čia leidžiamas knygas ir laikraščius? Jei Lietuva laisva, kaip jūs skelbiate, kodėl varžote jos piliečius? Jei ji laisva, kur jos valiuta, pašto ženklai, demokratiniu, slaptu būdu išrinkta vyriausybė? Nekvailinkit kitų, nes patys apsikvailinat.

kimas. Šią žinią perdavė partizanams. Žvalgybos pareigūnas, kuris vedė kvotą, vėliau pasakojo kaip partizanai pradėjo žygį į lenkų milicijos susirinkimą. Partizanų būrio vadas buvo prityręs kovotojas. Jis iš anksto paruošė tikslų planą. Jei lenkai stipriai pasipriešintų, partizanai pereitų į gynimosi stovį. Kai priartėjo prie sodybos, pastebėjo bent trijose vietose išstatytas sargybas ir prie medžių pririštus pabalnotus arklius. Sargybiniai pastebėję, pradėjo šaudyti į partizanus. Partizanai atsišaudė. Lenkai pradėjo smarkiau šaudyti į dviejose pusėse įsitvirtinusių partizanus. Iš namo lango prabilo kulkosvaidis. Padėtis surimtėjo. Nuo ežero pusės, iki pat namų, buvo jaunas miškas ir krūmai. Pasinaudodamas ta priedanga, vienas drąsus partizanas prislinko prie namo iš kitos pusės ir per langą į vidų įmetė granatą. Kulkosvaidis nutilo, susilpnėjo ir iš aplinkos šaudymas. Pasinaudodami tuo, partizanai užėmė sodybą. Lenkų neberado. Iš kambaro išleido šeimnininką su šeima. Sode stovėjo išgąsdintas, pabalnotas juodbėris, o gryčioje gu-

lėjo tamsiai mėlyna uniforma lavonas ir granatos sulankstytas kulkosvaidis. Prie lavono rado storą portfelį su dokumentais ir keliasdešimts tūkstančių lenkiškų pinigų (zlotų). Žuvusio pavarde buvo Virbalis. Taip partizanai užbaigė lenkų milicininkų susirinkimą.

Virbalio lavoną uždėję ant arklio parsigabeno į savo pusę. Divizijos vadas įsakė lavoną atgabenti į divizijos štabą ir patalpinti į ligoninę. Man teko dalyvauti nustatant tapatybę ir atliekant formalumus. Virbalis buvo palaidotas Ukmergės ortodoksų kapinėse. Partizanai, dalyvavę tame žygyje, buvo apdovanoti stambiomis piniginėmis premijomis.

Po šių nelemtų įvykių daugiau jokių incidentų nebuvo. 1923 m. pavasarį divizijos štabas gavo pranešimą, kad visame divizijos bare neutralinėj zonoj apsaugą perėmė lenkų pasienio policijos batalionai. Į metų pabaigą ir Lietuvoje buvo suformuota pasienio policija, kuri rūpinosi visos neutralinės zonos — demarkacijos linijos — apsauga. Partizanų būriai buvo išformuoti.

“Maironio” kp. (iš 361 psl.).

ronio” kp. pirm. Juozo Staškaus, “Maironio” kp. moterų vadovės ir LB pirm. Jadvygos Labuckienės. “Maironio” kp. vėliavos kūmai, Vivija Zlatkutė ir Alfonsas Zlatkus, įnešė “Maironio” kp. vėliavą.

Pašventinęs ir pabučiavęs kp. vėliavą kun. Antanas Sabas palinkėjo pašventintą “Maironio” kp. vėliavą išlaikyti ir garbingai, tėvynei atgavus laisvę, parvežti į nepriklausomą Lietuvą. LŠST

CV narys St. Jokubaitis pašventintą vėliavą perdavė “Maironio” kp. pirm. J. Staškui, o šis tos dienos vėliavininkui J. Kručiui. Prie vėliavos sustojo 9 šauliai ir 6 šaulės — kandidatai priešai- kai CV nariui St. Jokubaičiui skaitant priesaiką, visiems kartojant priesaikos žodžius, kiekvienas priklaupdamas pabučiavo vėliavą. Jis tarė visiems sveikinimo žodį. Taip pat sveikino: miesto burmistras J. Gordon, Kanados šaulių

rinktinės pirm. Povilas Kanopa, “Mindaugo” kp. atstovas S. Reutas, LB pirm. rinktinė J. Labuckienė, ukrainiečių atstovas R. Borickey. “Vl. Pūtvio” kp. šaulės visiems “Maironio” kp. steigiamojo susirinkimo dalyviams prisegė po baltą gėlę. Atsilygindamos, “Maironio” kp. šaulės visiems “Vl. Pūtvio” atstovams padovanavo po raudoną rožę. Povilui Kanopai, Kanados Šaulių Rinktinės p-kui, švenčiančiam 60-įjį gimtadienį, sugiedota

LŠST “Maironio” kp. pašventintą vėliavą laiko kūmai V. Zlatkutė ir A. Zlatkus ir LŠST C. V-bos narys St. Jokubaitis

“Maironio” kuopos šauliai J. Z. Labuckų sodyboje, atvykę pasveikinti jų 30 metų vedybinės sukakties proga. Iš kairės į d.: priekyje K. Jonikas, A. Gatautis, J. Kručas, Z. Labuckas; stovi: J. Stankus, B. Stankuvienė, A. Juozapavičius, V. Stepšys, J. Labuckienė. J. Remeikio nuotr.

Ilgiausių Metų. “Maironio” kp. pirm. J. Staškus padėjo “DLK Algirdo” kp. šauliui J. Juodžiui už 50 dol. dovaną “Maironio” kp. metinių proga.

Raštu kp. sveikino K.C. Alexander-I. Senior Social Development Officer, J.J. Fabro — The Regional Municipality Chairman, Juozas Žemaitis — LŠST CV, St. Vyšniauskas — “Neringos” šaulių kp. Montrealyje, “DLK Mindaugo” kp. įkūrėjas, Montreolio LB Apylinkės ir 22-sios Kanados Lietuvių Dienos pirm. J. Šiaučius, “Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kp. Čikagoj pirm. E. Vengianskas, “Vytauto Didžiojo” šaulių rinktinės Čikagoj pirm. Vladas Išganaitis, “Juozapavičiaus” kp. Klevelande pirm. dr. K. Pautienis, “Baltija” jūrų šaulių kp. pirm. P. Jonikas, “Juozo Daumanto” kp. Los Angeles pirm. K. Karuža, “Švyturio” jūrų šaulių kp. Detroito pirm. inž. A. Šukys, “Romo Kalantos” kp. St. Peterburge pirm. A. Rukštelė, “DLK Kęstučio” šaulių kp. pirm. P. Petrušaitis ir Lietuvos Karaliaus Mindaugo” kp. Montrealy.

Išnešus dalinių vėliavas, Tautos šventės minėjimas buvo pradėtas Tautos himnu. J. Staškus trumpai apibūdino Tautos šventės reikšmę tėvynėje ir mums išseivijoje. Meninę programą pravedė stud. šaulė Magdūtė Stenšytė. Pradėdama padėklavo “Oi, neverk, motušėle”. Trumpą lietuviško gyvenimo vaizdelį išpildė akt. Birutė Stankuvienė ir Antanas Gatautis. Danguolė Remeikytė-Rotkienė, Erikas Rotkis (buvęs Baltijos kvarteto dalyvis) ir Gediminas Remeikis duetu ir solo padainavo keletą dainelių. Klau-

sytojams labai patiko. Tautinių šokių grupė Ramunėlė, vadovaujama stud. Giedrės Podyrūtės, pašoko 3 tautinius šokius. Dalyviai menine dalimi buvo sužavėti, todėl nepagailėjo katučių.

Sekė visų dalyvių bendra vakarienis ir loterija, kur laimingieji buvo: miesto burm. J. Gordon, M. Trumpickienė ir M. Lapienė.

Vietinis dienraštis “The Sudbury Star” labai gražiai atsiliepė apie “Maironio” kp. metines.

Sekmadienio ryte visi šauliai su vėliavomis, svečiai ir vietiniai lietuviai dalyvavo Christ the King parapijos šventovėj pamaldose. Šv. mišias atnašavo ir šventei skirtą pamokslą pasakė kun. A. Sabas.

J. Kručas

Sudbury, Ontario

LŠST “Maironio” kp. moterų vadovė ir LB p-kė Jadvyga Labuckienė ir Zigmas Labuckas atšventė 30 metų vedybinio gyvenimo sukaktį. Ta proga “Maironio” kp. šauliai atvyko jų pasveikinti ir įteikė simbolinę dovanėlę. Jadvyga ir Zigmas Labuckai yra veiklūs šauliai ir lietuviai. Ilgiausių metų sukaktuviniams!

“Stasio Butkaus” kp. Detroito

“St. Butkaus” kp. kanklininkės, vadovaujamos Danutės Petronienės, dalyvavo Jacksono mieste suruoštam Tautų festivaly, kur kitataučiams jų skambinamos dainos labai patiko.

Detroito Tautos šventės minėjime jos paskambino 4 daineles. Dalyviai įvertino jaunųjų kanklininkių ir jų vadovės

didžiulę pažangą ir nepagailėjo karštų katučių.

Spalio mėn. suruoštam buvusio ilgamečio radijo valandėlės vadovo Rapolo Valatkos pagerbime jaunosios kanklininkės vėl žavėjo skaitlingai susirinkusius svečius savo skambia muzika.

“Stasio Butkaus” kp. kanklininkių būrelis ir jų vadovė Danutė Petronienė yra labai svarbus meninis vienetas, kurio repertuaras darosi vis įvairesnis, meninis pajėgumas vis brandesnis.

Rugsėjo ir spalio mėnesiai Detroito “Stasio Butkaus” kuopai buvo nesėkmingi. Buvęs LŠST CV pirm., dabartinis “Stasio Butkaus” kp. pirmininkas Vincas Tamošiūnas turėjo net dvi operacijas. Tačiau po kelių savičių skausmų ir neveiklos, pasveikęs vėl energingai vadovauja kuopai ir dirba svarbų lietuviybės darbą.

Buvęs CV Spaudos ir Informacijos vadovas, “Stasio Butkaus” kp. valdybos narys, žurn. Vladas Mingėla, sunegalavus širdžiai, ilgesnį laiką gulėjo ligoninėj. Grįžęs namo sustiprėjo, bet kūrybinės energijos dar neatgavo.

Buvęs “Stasio Butkaus” kp. pirm. Juozas Leščinskas taip pat išgyveno skaudžią operaciją. Grįžęs į namus jau sustiprėjo ir susitvarkęs reikalus žada žiemai vykti į saulėtą Floridą.

Jūrų šaulių Detroito “Švyturio” kp. stovykloj Pilėnuose, vasaros sezonas buvo baigtas išvyka į gamtą. Pilėnuose nuo pat ankstyvo pavasario švyturiečiai dirbo, puošė, ruošė gegužines ir pobūvius.

Susirgo ‘veiklus “Stasio Butkaus” kp.

vėliavnešys, įvairių organizacijų narys, dosnus lietuviškų užmojų rėmėjas, Juozas Murinas. Gydos liigoninė. Linkime jam atsikratyti visais negalavimais ir grįžti į lietuvišką veiklą.

Visiems linkime sveikatos ir kūrybinės energijos!

Iš Šaulių Centro Valdybos Veiklos

Centro valdybos posėdyje, įvykusiame spalio 23 d., pirmiausia buvo pagerbtas ilgametis šaulių sąjungos viršininkas a. a. plk. Mykolas Kalmantas.

Paskui buvo diskutuojama dr. K. Jurgėlos parašytos ir jau atspausdintos anglų kalba knygos "Lithuania — The Outpost of Freedom" reikalai. Nors knygos kaina buvo nustatyta ir pačioje knygoje yra įrašyta kaina 15 dol., bet po ilgesnių diskusijų nutarta ją platinti po 10 dol., duodant platintojams 25%, nes kaip patirta, po 15 dol. ją labai mažai kas pirktų. Knygos autoriai ir ekspeditorui, kad ir simboliniai, atlyginti knygomis. Kol spaustuvė laikys, ekspedijuoti tiesiai iš spaustuvės sandėlio. Čikagoje ir kitose didesnėse lietuvių kolonijose, suorganizuoti knygos pristatymą.

"Kario" žurnalo paramai, kaip iki šiol, išmokėti iš CV kasos 200 dol. kasmetinę paramą. A. a. Rapolo Skipičio, vieno iš Šaulių Sąjungos steigėjų, paminklo statybai aukoti 300 dol. Kristijono Donelaičio mokyklai, vadovėliams leisti, paskirta auka 100 dol.

S. P.

Žinios iš "Vytauto Didžiojo" Rinktinės Čikago leidžiamo Biuletenio Nr 9

Į CV kooptuoti A. Budreckas teisinio patarėjo ir J. Platakis šaudymo vadovo pareigoms. Rugsėjo Aštuntosios proga apdovanoti Rinktinės šauliai: P. Aglinskas, A. Balčytis ir L. Vitkus — šaulių ordinai. Šaulių medaliais: A. Gustuf, A. Latonienė, A. Vengrys, B. Krasauskas, J. Yla, P. Janušas ir F. Kasparas.

Apdovanotiesiems garbės ženklai bus įteikti spalio 10 d. Rinktinės narių susirinkime.

Spalio 10 d. 2 val. Rinktinės Namuose įvyks Rinktinės narių susirinkimas. Visi nariai prašomi dalyvauti. Po susirinkimo visi bus vaišinami sesių keptais pyragaičiais ir kavute.

Spalio 24 d. Rinktinės Namuose meno kuopelė stato veikalą "Sibiro Vergai".

Spalio 31 d. Jėzuitų koplyčioje bus laikomos pamaldos už žuvusius ir mirusius šaulius. Visi šauliai prašomi dalyvauti pamaldose, turintieji uniformas — uniformuoti, nes pasibaigus pamaldoms, visi vyks į Šv. Kazimiero kapines, dalyvauti iškilmingose pamaldose prie kapinių steigėjų paminklo.

Baigiantis metams Rinktinė privalo atsiskaityti su CV, pasiūsti po 1 dol. nuo kiekvieno nario. Nariai, kurie dar nesusimokėjo nario mokesčio, prašomi nedelsiant sumokėti išdininkui.

Rinktinės šauliai liepos 3 d. dalyvavo Amerikos Nepriklausomybės 200 metų sukakties minėjime Rockforde; liepos 17 d. — pavergtų tautų protesto eisenoje Čikagoje; rugpjūčio 1 d. — Lietuvių Dienoje Kenosha, Wisconsin.

Į Rinktinę priimti 25 nauji nariai — šešios moterys ir septyniolika vyrų.

Rinktinės vadovybė džiaugiasi, kad didesnieji namo remonto darbai jau užbaigti. Antroje namo pusėje esantieji trys tušti sklypai greitai laiku pereis Rinktinės žinion ir bus naudojami kaip aikštės svečių automašinoms pasistatyti.

Kadangi dar yra nemaža skolų, Rinktinės vadovybė kreipiasi į visus, kurie finansiniai pajėgūs, prisidėti savo aukomis, kad sumažėtų skolos.

vedybinės sukaktys

Spalio 17 d. "Stasio Butkaus" šaulių kuopa šventė dvi vedybines sukaktis. Kuopos kanklininkų vadovė Danutė ir vyras Leonas Petroniai minėjo 25 metų sukaktį ir moterų sekcijos vadovė Adelė ir jos vyras Jonas Poderiai — 42 metų sukaktį. Jų pasveikinti tą dieną į jų namus atvyko: Dievo Apaizdos parapijos klebonas kun. Viktoras Kriščiūnevičius, šv. Antano parapijos klebonas kun. Kazimieras Simaitis, visa kuopos valdyba ir šauliai: Vincas Tamošiūnas, kapelionas kun. Alfonsas Babonas, Stefa Kaunelienė, Vladas Mingėla su žmona Lidija, Petras Želvys su žmona, Juozas Augaitis, Feliksas Blauzdys, Emilija Kutkienė, Kazys Sragauskas, Antanas Grinius, Elžbieta Jodinskienė, Petras ir Julija Bliūdžiai ir Juozas ir Ona Briedžiai. Maldą sakalbėjo kun. Alfonsas Babonas. Šį sukaktutinį minėjimą atidarė kuopos p-kas Vincas Tamošiūnas ir tolimesnei vaišių programai praversti pakvietė vicepirmininkę Stefą Kaunelienę. Ji pristatė sukaktutininkus ir jiems buvo įteikta vertingų dovanų. Kuopos dovaną — gražią medinę lėkštę su Vyčiu, Danutei ir Leonui Petroniams įteikė V. Tamošiūnas ir kitą kuopos dovaną — rankšluostyje įsautą Lietuvos Himną — Adelei ir Jonui Poderiams. Poderiai Petroniams įteikė kristalinę vazą, o Petroniai Poderiams gražią dekoruotą lėkštę. Kanklininkės savo vadovei Danutei Petronienei prisiuntė didelį, tautinių spalvų gelėmis, Gedimino stulpais ir kanklių atvaizdu papuoštą tortą. Įdomią dovaną Emilija Kutkienė įteikė sukaktutininkams — sidabriname popierėje suvyniotus ornamentus kalėdinei eglutei.

Sugiedota ilgiausių metų. Stefa Kaunelienė pastebėjo, kad Jono Poderio akys pilnos ašarų. Ji ir sako: "Žinau, kad prieš šliubą verkė jaunoji ir motina ją ramino — neverk dukrele, ir man tas pats buvo. Duktė jai atsakė: gera tau buvo vesti tėvelį, o aš vedu visai svetimą žmogų. Jonai, tai ko gi tu dabar verki?"

Sukaktutininkai sudainavo po duetą. Jie visi keturi turi gerus balsus. Danutę renginiuose mes dažnai sutinkame. Ji savo gražiu balsu ne vieną sukaktį.

Ilgai buvo vaišintasi, dainuota ir vestė linksmi pašnekėsiai Adelės ir Jono Poderių gražiuose namuose. Svečiai skirstėsi, linkėdami jiems gražaus ir ilgo gyvenimo, atšvęsti ne tik aukšines, bet ir deimantines vedybines sukaktis.

A. Grinius

OKUPOUOTOJE LIETUVOJE

World-Wide News Bureau redaktorius, kolumnistas Arėjus Vitkauskas savo straipsniuose dažnai supažindina skaitytojus su pavergtosios Lietuvos padėtimi. Viename jų jis rašo:

"Nesu specialus propaguotojas Romos Katalikų Bažnyčios — ji turi jų pakankamai, tačiau kaip rašytojas ir žurnalistas nepakenčiu melo (betkokio melo). Mano tautiečių dauguma yra Rymo katalikai. Būdami sovietų okupuoti, jie turi daug nusiskundimų. Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika išvardija persekiojimus, draudimus, uždarymus, nurodydama vardus ir vietas. Canterbury dekanas, labai gerb. dvasiškis, dr. Hewlett Johnson, kuris ant krūtinės nešioja labai didelį kryžių, jis apbrojuoja viską kas yra daroma šių dienų Rusijoje savo knygoje "Sovietų Rusija po Karo" (Boni & Gaer, 1947), jis cituoja vilką, kuris gano avis: 'Romos Katalikų Bažnyčia, kurios centras yra Pabaltijos valstybėj Lietuvoj su 700 bažnyčių, aptarnaujamų 1600 dvasiškių'. Toliau: 'Sekantį parodymą davė Tasso korespondentui Vilniaus arkivyskupas Reins: Katalikų Bažnyčia turi pilnutinę laisvę sovietinėj Lietuvoj. Vietinė valdžia padeda mums atstatinėti ir remontuoti bažnyčias, kurios buvo sugriautos ar apardytos vokiečių okupantų ir parūpina statybines medžiagas. Mūsų dvasiškiai aprūpinami visais reikmenimis. Šiuo metu yra dvi arkivyskupijos, būtent Vilniaus ir Kauno. Katalikų Bažnyčios organizacija nepasikeitė. Visos 711 bažnyčių veikia, aptarnaujamų 1322 dvasiškių. Kauno kunigų seminarija kasmet išleidžia naują dvasiškių būrius".

(Kiekvienas žinome, kaip tokie parodymai už geležinės uždangos paruošiami. Bet skelbti juos kaip tiesą, yra...)

Kitoj vietoj Vitkauskas rašo:

Apie tautinę sąmonę — Paul Miliukov savo "Political Memoirs 1905-1917", (Michigano Universiteto spaudinys) sako Rusijos Trečiojo Dumoj buvo tautinės grupės: lenkai, lenkai-lietuviai, baltgudžiai ir musulmonai. Terminas lenkai-lietuviai šiandien yra anacronizmas, tačiau lietuviai imigrantai JAV, kurie čia atvyko apie 1868 metus, dažniausiai kurdavosi, kaip dalis įvairių lenkiškų branduolių, nes nuo istorinės unijos su Lenkija laikų, Lietuvos bajorija visiškai sulenkėjo, o Lietuvos valstiečius lenkiškoji įtaka veikė per Romos Katalikų Bažnyčią, taip, kad jie buvo įtaigojami laikyti save lenkais. Tik ateistas lietuvis dr. Jonas Šliūpas, kuris atvyko į New Yorką 1884 metais, pakvietęs iš Europos kun. Burbą, pavedė jam įsteigti grynai lietuvišką parapiją ir tuo būdu išlaisvinti juos iš lenkiškosios įtakos. Nuo tada lietuvių tautinė sąmonė stiprėjo, taip, kad I Pasaulinio karo pabaigoj JAV lietuviai buvo uolūs kovotojai už nepriklausomą Lietuvą (lenkai tačiau tam priešinosi). Wisconsinso universiteto istorijos prof., asistentas Victor Greene, savo "Už Dievą ir Tėvynę — Lenkų ir Lietuvių Tautinės Sąmonės bendrimas Amerikoj 1869-1910 m.", išleistoj Wisconsinso valstybinės Istorijos d-jos, kaina 17.50 dol., smulkiai nagrinėja tą temą.

ŠAULIŲ ŽENKLO PAVĖSYJE

Jau prabėgo 10 metų nuo buvusio LŠST pirmininko a.a. Jono Giedriko mirties. Mirė jis 1966 m. rugsėjo 19 d. šv. Kotrynos ligoninėje, Kenosha, Wis., neatgavęs sąmonės po sunkaus paralyžiaus smūgio.

Velionis buvo gimęs 1900 m. birželio 26 d., Kūkų km., Žeimelio vls., Šiaulių apskr., ūkininkų šeimoje. Norėjo mokytis, bet dėl ankstyvos tėvo mirties turėjo grįžti į ūkį iš Bauskės miesto mokyklos ketvirtos klasės. Iš pat jaunystės mėgo visuomeninį darbą ir jame veikė, kiek leido tuometinės kaimo sąlygos.

Į Šaulių S-gą įstojo 1919 m. ir buvo Žeimelio šaulių būrio valdybos narys. 1920 m. buvo išrinktas Biržų-Pasvalio skyriaus (vėliau pavadinta Biržų rinktinė) garbės teismo pirmininku. 1923 m. dalyvavo Klaipėdos sukilime. Priklausė įvairioms ūkininkų organizacijoms. 1927 m. buvo išrinktas į Žeimelio vls. ir Šiaulių aps. tarybas. Tose pareigose išbuvo iki pirmosios okupacijos. 1944 m., artėjant frontui, pasitraukė į Žemaitiją ir įstojo į Žemaičių Rinktinę. Dalyvavo kautynėse prie Sedos. Vėliau buvo paimtas į vokiečių karinius dalinius

Buvęs LŠST CV pirmininkas a. a. Jonas Giedrikas

ir pateko į amerikiečių nelaisvę. Po poros mėnesių paleistas, įsijungė į Rothenburgo lietuvių tremtinių stovyklą.

1949 m. atvyko į Amsterdamą, N.Y., o 1951 m. persikėlė į Racine, Wis. 1957 m. dėl arterijų sukalkėjimo neteko kairės kojos virš kelies. Dėl tos priežasties turėjo anksti išeiti į pensiją, bet nepasidarė lietuviško darbo pensininku, apsiimdamas ir rūpestingai pildydamas visuomenines pareigas.

Buvo pirmasis Wisconsinso šaulių klubo valdybos pirmininkas ir ilgus metus vadovavo "DLK Kęstučio" š. kp. Už nuopelnus šauliškam darbui buvo išrinktas kuopos garbės šauliu.

1962-1964 m. išrinktas LŠST pirmininku. 1964 m. išrinktas į S-gos garbės teismą. Tose pareigose būdamas ir mirė.

Jonas Giedrikas rūpinosi ne vien tik šauliškąja veikla, bet buvo aktyvus viso lietuviško gyvenimo narys. Ilgus metus globojo Vasario 16 gimnazijos rėmėjų būrelį. Priklausė ALB, ALT, ALTS-gai, BALF, LF, TMD ir kitiems lietuviškiems sambūriams. Visur kiek jo išgalės leido, dirbo ir kitus ragino dirbti.

Už nuopelnus Lietuvai buvo apdovanotas Šaulių Žvaigždės ordinu. Turėjo šv. Tėvo palaiminimą už asmeninį darbą ir aukas šv. Kazimiero bažnyčios praplėtimui, kur pastoracinį darbą veda lietuviai tėvai marjonai.

Jo dyvenimo saulėleidis buvo sunkus ir nedėkingas. Liga plėtėsi ir sunkino jo veiklą. Garbės teismo pareigos buvo nemalonios, nes tuo metu atsirado nesutarimų S-gos vadovybės tarpe. Tie dalykai velionį labai jaudino ir matomai, pagreitino mirtį.

Kiekvienais metais kęstutiečiai aplanko brolio Jono kapą šv. Kryžiaus kapinėse, Racine, Wis. Ten jis atžymėtas raus-

vo granito antkapiu su jame iškalto šaulių ženklų. Nesiskiria jis beveik niekuo nuo kitų antkapių, tik lietuviškasis šaulių ženklas liudija, kad čia ilsisi lietuvis, palikęs savo tėvų žemę.

Zalia ir balta dangos puošia kapinių plotą, nuolatiniai besikeisdamos. Eigos dėsnis. Jis ir nepakeičiamas. Lieka tik prisiminimai ir darbai, kurie mirusiojo lankytojus guodžia ir stiprina, kurie ragina tęsti neužbaigtus darbus su tuo pačiu pareigumu ir stropumu, kaip tai darė a.a. Jonas Giedrikas, besilsintis šaulių ženklo pavėsyje.

P. Petrušaitis

A.A. PULKININKAS MYKOLAS KALMANTAS

Rugsėjo mėn., Kankanee ligoninėje, tyliai užgeso a.a. plk. M. Kalmanto gyvybė.

Buvo gimęs 1895 m. Mielagėnuose, Švenčionių apskr. 1916 m. baigęs rusų karo mokyklą. Po komunistų revoliucijos buvo įstojęs į lietuvių batalioną Smolenske. Grįžęs į Lietuvą, stojo į Ukmergės batalioną, vėliau 8 p.p. Dalyvavo Nepriklausomybės kovose su bolševikais ir lenkais. 1922 m. baigė Aukštuosius Karininkų kursus. Paskui studijavo teisę Kauno universitete. 1923 m. pradžioje, atvauduojant Klaipėdos kraštą, Bajoro slapyvarde, labai aktingai dalyvavo kovose. 1923.I.9 su savo kuopa užėmė Pagėgius ir ten tuojau sudarė lietuvių administraciją. 1923.I.15 su trimis kuopomis prasiveržė nuo Klaipėdą gynusių Prancūzijos kariuomenės batalioną ir užėmė Klaipėdą.

Dešimt metų buvo Lietuvos Šaulių Sąjungos Viršininku (1925-1935), pulko vado teisėmis. Okupavus Lietuvą raudonajai armijai, buvo suimtas ir žiauriai

V- lietuvių tautinių šokių šventės išvakarėse Čikagoje, lietuvių žurnalistų surengtam pobūvyje, susitiko LŠST teis. patarėjas Algirdas Budreckas (kair.) ir BATUNo pirm. Kęstutis Miklas

kankintas. Aktingai reiškęsi skautų organizacijoje ir buvo vyriausiu skautininku.

A.a. plk. M. Kalmantas, išbėgęs nuo

sovietų teroro, ilgus metus gyveno Čikagoje, paskutiniaisiais metais sirgo ir buvo gydomas Kankanee ligoninėje.

Čikagoje yra sudarytas komitetas iš

ramovėnų ir šaulių a.a. plk. Kalmantui suruošti pomirtinį pagerbimą ir Kankanee kapinėse ant jo kapo pastatyti paminklą.

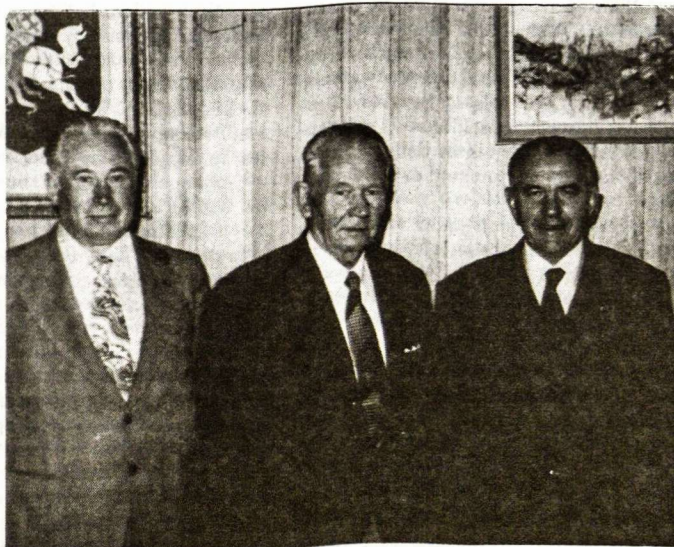
S. P.

Įsisteigė Šaulių Dalinys

1976 m. vasario 15 d. Bunktowne, Australijoje, įsisteigė šaulių būrys. Per trumpą laiką šaulių dalinys narių skaičiumi gausiai padaugėjo, persiorganizavo ir dabar vadinasi Sydnejaus "Dariaus ir Girėno" Šaulių Kuopa. Tikimasi greitu laiku pasiekti dviejų kuopų skaičių. Š.m. gegužės 8 dieną šaulių kuopos valdyba surengė gegužinę su programa ir menine dalimi. Oras buvo palankus, todėl į gegužinę atvyko gerokas būrys svečių ir gauta gražas pelno. Pagrindinis dalykas laimėtas, nes šaulių dalinys gerai atsistojo finansiniai. Dabar š. kuopos valdyba deda dideles pastangas, kad kuo greičiau bent dalis šaulių būtų uniformuotų. Be to, yra numatyta greitu laiku surengti narių susipažinimo vakarą, o vėliau daryti kitus kultūrinius parengimus ir Statute nustatytus minėjimus. Kada šaulių dalinys pakankamai sustiprės, tai bus dedamos pastangos įsigyti šaulių dalinio vėliavą.

S. P.

Bunktowno š. k-p. v-ba. Vidury pirm. S. Pačėsa

PRALAIMĖJIMO PRIEŽASTYS B. B.

Karai, nulėmę valstybių likimą viena ar kita kryptimi, dažnai vertinami kokiomis nors ribotomis priežastimis, sakykim, Napoleono ir Hitlerio žygių į Maskvą nesėkmės priežastis buvo šaltis; 1940 metų prancūzų pralaimėjimas, buvo priežastis seno tipo, dar 1917 metų tradicijų, gynyba... Krašto gynybai ir su ja susijusiais faktoriais, kelių lakoniškų apsprendimų neužtenka, jie dažniausiai klaidina. Klaidina todėl, kad nėra žinoma karų, kurių likimą vienon ar kiton pusėn nulėmė kelios, kurios nors akivaizdžios priežastys. Todėl akiračio praplėtimui, nors atrodytų ir beprasminga, visokios praeitų karų apžvalgos, atsiminimai ar studijos, vis tik verta peržvelgti, nes daugelis, klasiškai neaptartų karo meno dėsnių ir su juo susijusiais veiksniais pasikartoja nors ir skirtingose aplinkybėse ir skirtingoje laiko šviesoje. Ypatin-gai tas ryškus kintančioje technologijoje, socialinės santvarkos raidoje, ekonomini-am ir kultūriniam pažangume, skirtinguose tautų charakteriuose. Negalim paneigti, sakykim, Hanibalo prie Canne, ar Vytauto prie Žalgirio, mūšiai buvę klasiški, arba Schlieffeno garsusis strateginis planas ir Klausevitzo karo dėsnių apibėžimai nebuvo pripuolami, tačiau visa tai buvo ano meto laiko ir vietų aplinkybėse. Nauja ateinanti die-na, kaip naujagimis žmogus, atsineša su savim dalį ir naujo pasaulio, kuris vakar dienai nebuvo žinomas ar pažįs-tamas. Tomis mintimis vadovaudamasis, amerikietis dr. Henry Chabert patiekia studiją "The Causes Of The Allied Military Collapse in May 1940", kuri es-mėje apima tik prancūzų karines jėgas ir jų valstybę.

Kai 1940 m. gegužės 10 d. brėkštan-tį rytą, vokiečiai, su 135 divizijom puo-lė sąjungininkų: prancūzų, belgų, Luxem-burgo, olandų ir anglų 132 divizijas, įsitvirtinusias už Maginot linijos ir Meuse upės, su Alberto kanalu, daugumas spē-jo karą truksiantį ilgai, gi sąjungininkai

manė sulaukysią vokiečių jėgas ilgesniam laikui anų įtvirtinimų riboje ir tuo tarpu, suspėsią užnugaryje sutelkti rezervus. Ta-da, padedant anglams, o gal net ir ame-rikiečiams, stipriu priešpuoliu sugniuž-dys vokiečius, kas prives ir prie na-ciškosios Vokietijos žlugimo.

Visų nustebimui, net ir daugelio Hit-lerio generalų, 1940 m. gegužės 10 die-nos pradėto karo lemtis paaiškėjo penkių dienų bėgyje: gegužės 14 dieną kapi-tuliavo olandai, belgai apleido Alberto kanalo gynybą ir prancūzų devintoji ar-mija, kartu su puse antrosios armijos, gynę Meuse upę, tarp Namuro ir Seda-no fronto, centre, be ryškesnio pasiprie-šinimo pasitraukė, palikdamos apie 60 mylių plyšį (Meuse upę gynė devynios pėstininkų divizijos su penkiomis prancū-zų divizijomis rezerve), per kurį leng-vai prasmuko vokiečių septynios šarvuo-tos divizijos su motorizuotomis pėsti-ninkų divizijomis ir gegužės 24 d. at-sidūrė prie Anglijos kanalo tarp Callais ir Dunkirk. Taip perkirsdamos sąjungi-ninkų jėgas pusiau, Šiaurinėje dalyje apsuptos sąjungininkų jėgos buvo izo-liuotos. Dalis jų per Dunkirką paspruko per Kanalą į Angliją. Staigiu posūkiu į pietryčius vokiečiai pralaužė Weigand'o įtvirtinimus ir birželio 13 d. atsidūrė linijoje Le Havre, Roden, Paris, Cha-lons, palikdami Maginot įtvirtinimus ry-tuose; gi birželio 17 d. tiesiu puolimu pralaužė Maginot įtvirtinimus ties Saar-brueckenu ir centrinėmis jėgomis pas-iekė Šveicarijos sieną prie Pontarlier, netoli Genevos ežero. 1940 m. birželio 17 d., kapituliuo ir prancūzai. Spėtas ilgas karas teuztruko nepilnas šešias sa-vaites.

Daugelis valstybininkų ir istorikų, dėl 1940 metų prancūzų nesėkmės, kaltino jų generolus, būk nesiskaičius su naujo-mis priemonėmis ir kovos metodais, or-ganizuojant krašto apsaugos gynybą 1917 m. statinėje dvasioje, kai ta taktika, gink-lai ir strategija buvę jau atgyvenę. Pran-cūzai 1940 m. buvo tokioje pat padėty-je, kaip vokiečiai 1944 m. antroje pu-

sėje Vakarų fronte: turėjo ginti per daug platų frontą prieš priešą, kuris viršijo oro ir žemės jėgomis ir pasirinko sau tinkamą laiką ir puolimui vietą.

Iki 1934 metų prancūzams nebuvo reikalo ginkluotis, nes Vokietijos karinės jėgos buvo kontroliuojamos sąjungininkų, be to, prancūzai turėjo ano meto sąjun-gininkų tarpe didžiausias ginklų atsar-gas, užsilikusias dar nuo I Pasaulinio karo. Atsargose buvo ir tankų, todėl bu-vo svarbu turėti pakankamą apsaugą, nuo netikėto, mažos, bet profesionalinės, vo-kiečių armijos užpuolimo. Tą pareigą turėjo atlikti Maginot įtvirtinimų linija tol, iki kraštas sumobilizuos pakankamai jėgų atremti puolimą. Hitleriui pradėjus Vokietijos atginklavimą, prancūzų sunkio-ji pramonė buvo pusiau mažesnė už vo-kiečių, be to, atsilikusi techniškai ir me-toduose, gi karo biudžetas iki 1936 m. nuolatos buvo mažinamas. 1936 m. Pran-cūzijoje prasidėjo socialiniai neramumai, kurie nusitęgė iki 1938 metų, gerokai sužlugdę ir taip jau menką pramonę, be to, visame krašte pasireiškė stiprus antimilitarizmas su motyvu: geriau bet kas, negu karas. Šiame laikotarpyje prancūzų karinė vadovybė kaleta kartų bandė pradėti persiginklavimo planą, su-moderninti ginklus, priemones, organiza-ciją ir pačią pažiūrą į krašto gynybą. Tačiau, ginklavimo techniškas planas buvo pradėtas vykdyti tik 1938 m. bai-giantis, su viltimi, kad ir vokiečiams užtruks ilgai, iki bus pajėgūs agresijai. Ir taip 1940 m. gegužės 10 diena už-klupo prancūzus dar neįpusėjus persi-ginkluoti, ir nepertvarkiusius krašto gyn-ybos, taktiniai ir strateginiai, naujiems reikalavimams. Senas arsenalas buvo dau-giau balastas negu nauda, atgyvenusios ryšių priemonės ir metodai labai sunkio dalinių paslankumą (pavyzdžiui, pa-keisti žygio kryptį būdamas judėsyje). Dėl seno ginklavimo, prancūzų prieš-puoliai buvo lėti, dažnai net per daug pavėlavę, dėl to vokiečiai prasiveržę pran-cūzų gynybon, suspėdavo persitvarkyti puoliman ten, kur jiems būdavo paran-ku, apeidami prancūzų rezervus (M. Gamešin).

Nežiūrint turėtų tankų kiekio, pran-cūzai juos tebenaudojo tiesioginei pėsti-ninkų paramai, nors 1939 m. karinė vadovybė (De Gaulle) siūlė sudaryti at-skirus taktiniams veiksmams šarvuotus dalinius iki divizijos imtinai. (Prancūzai neturėjo H. Guderiano, kuris jau nuo 1928 m. sukūrė naują tankų pavartoji-mo taktiką ir šarvuotų dalinių organi-

zacija, gerino tanko modelį LK II, kuris tuo metu buvo gaminamas Švedijoje. Šio tipo pirmieji tankai buvo pradėti gaminti Vokietijoje dar 1917 m. Jo modelį, 1918 m. vokiečiai pardavė švedams). Šarvuotų divizijų sudarymas buvo pavėluotas, kas įvyko dėl prancūzų pramonės nepajėgumo laiku pagaminti atitinkamą tanko modelį, pritaikyti jam ginklus ir kitas reikalingas kautynėms priemones, kad paslankiai ir užtikrintai galėtų veikti strateginių junginių sąstata. To pagrindinė priežastis buvo 1936-38 metų socialiniai sutrikimai. Be viso to, senesnieji prancūzų karininkai, kaip ir vokiečių, buvo skeptiški, trūkdė ir nepriitarė tokiai, naujai organizacijai. Vokiečiams pavyko dėka H. Guderiano genijaus ir nenuilstamumo, kuriant šarvuotus, sudarant jų tinkamo vartojimo taktiką, gerinant technologiskai, kad būtų tinkami šarvuotų divizijų ir korpų sąstatai. Įtikintas Hitleris, rėmė H. Guderiano planą. Dėl vokiečių oro jėgų svyravimo (ir šioje srityje prancūzai buvo atsilikę), prancūzai nepajėgė šarvuotų dalinių surinkti strateginiams veiksams, telkiniai būdavo greit pastebimi ir esant vokiečių šarvuotoms jėgoms lankstesnėms, priešpuolių bandymai likdavo sutrukdyti.

Atsižvelgiant į tai, kad prancūzai nesirengė nieko užpulti (tą ypatingai pabrėžė Deladier), gynyba galėjo būti organizuojama, pagal kariuomenės štabo planą, dvejopai: tvirta ir pastovi linija, arba atsparos punktų gynybos sistema kurios gilumoje, šiuo atveju Somme upės riba, sustelkti stiprūs ir paslankūs rezervai, galėtų išsitiesusias puolančias priešų jėgas atitinkamomis kryptimis priešpuoliais apnaikinti ir išstumti iš krašto. Antroji galimybė, dėl politinių sumetimų ir ekonominių išskaičiavimų, vyriausybės nebuvo priimta. Liko Maginot linija, kurioje buvo išdėstyti nejudrūs rezervai vietinio pobūdžio prasilažimams atremti. Pažymėtina, kad 1945 m. vokiečiai, stabdydami sąjungininkų jėgas, Siegtricio linijos gynybos linijoje, naudojo irgi panašų metodą.

Šiaurėje prancūzai laikė penkias kavalerijos divizijas prie Belgijos sienos, tikslu sulaikyti vokiečių pagrindinį puolimo smūgį, kuris pagal Schlieffeno planą turėjo būti vykdomas dešiniuoju puolimo sparnu, tačiau vokiečiams puolus centre ir prasiveržus Sedano kryptimi, anie rezervai liko nepanaudoti, gi vokiečiams apėjus Maginot liniją iš šiaurės, prancūzai liko be judrių rezervų gilumoje, kuriuos būtų galėję sudaryti anos penkios divizijos ir jomis vykdyti sėkmingus priešpuolius. Priedui to, prancūzai nesitikėjo vokiečius pulsiant pa-

grindiniu smūgiu per Ardėnų miškus, kurie netiko tankų veiksmams. Tam tikslui tinkamesnės buvo šiaurinės Belgijos lygumos.

Didesnio masto jėgų permetimui daugiausia laiko užima pasikrovimas ir išsikrovimas, todėl ir rytinės gynybos linijos rezervai, kur tuo metu vokiečiai nepuolė, prasiveržimo per Ardėnus, nežiūrint turėto palankaus geležinkelių tinklo ir grįstų kelių.

Prie visų prancūzų nesekmių, prisidėjo Meuse upę gynusių divizijų panika prie Sedano ir Dinanto. Jos neparodė rimtesnio pasipriešinimo pasitraukė, nebandydamos išstumti vokiečių sudarytų prietilčių, išskyrus (7/14/40) prie Bulson, kur prancūzų šarvuotas junginys bandė išstumti vokiečių prietilčių per upę Meuse (atvyko priešpuoliui pavėluotai, nes vokiečių šarvuotųjų dalis su prieštankine gynyba jau buvo persikėlę, be to, buvo pastebėtas vokiečių aviacijos), tačiau, netekę 70 tankų, prancūzai pasitraukė. Toje pačioje vietoje priešpuolį rėmė ir prancūzų aviacija, kuri, dėl stiprios vokiečių priešlėktuvinės ir oro gynybos, dienos bėgyje neteko virš 150 lėktuvų ir todėl negalėjo padėti šarvuotiems prancūzų daliniams. Besitraukdami, prancūzų daliniai neorganizavo stabdymo, nesprogdino kelių, nestatė kliūčių, neardė tiltų. Sedano įtvirtinimų artilerijos tarnybos, pasklidus gandui, kad vokiečių tankai pasiekė Sedaną, palikę ginklus, pasitraukė. Tuo tarpu iš įsitvirtinimų galėjo rimtai sukliudyti vokiečių persikėlimą per Meuse upę (Gamelin, "Servir", I tomas, 323 psl. ir Liddel Hart, "The German Generals Talk", 127-128 psl.). Šioje vietoje verta paminėti, kad prancūzai visą laiką mėgo pacifistines idėjas, ir ypatingai 1936-38 metų socialinius neramumus, kurie išugdė antagonizmą prieš bet kokį karinį pasireiškimą ir tas turėjo įtakos prancūzo kario psichologijai 1940 metais. Ir taip demokratinėje valstybėje, armija susidedanti iš lengvo gyvenimo pacifistų, neparodė pastangų ginti kraštą, prieš kaimyninės diktatūrinės valstybės, indoktrinuotą, parengtą ir užgrūdintą karį (G. Roton, "Années Cruciales", Paris, 45 psl. ir Gen. Weygard, "Memoires" 160 nsl.).

1970 m. tryliktoje tarptautinėje istorikų konvencijoje, įvykusioje Maskvoje, buvo konstatuota, kad sociologiniai ir psichologiniai faktoriai didele persvara viršijo taktines ir strategines klaidas 1940 m. gegužės mėn. prancūzų pralaimėjime (Chabert, "Historical Mistake", 89 psl.).

Jei prancūzai ir būtų pajėgę suorganizuoti ilgesnį pasipriešinimą vokiečių

puolimui, bendros padėties nebūtų pakeitę, nes 1940 m. vokiečiai buvo pakankamai pasirengę kariuoti viename fronte. Tuo metu antrojo fronto, daleiskim, iš Anglijos pusės, arba iš rytų, sulaukti tikrai nebuvo vilčių. Inerciją šiam karui davė vakariečių politikai, pradėdant 1936 m., kai Hitleris sulaužė Lokarno sutartį ir užėmė Reino kraštą. Nežiūrint prancūzų pareikšto protesto, anglai laikėsi neutraliai. Po to sekė Austrija, Čekoslovakija, Klaipėdos kraštas, ir pagaliau Lenkija. Visais atvejais vakariečiai neparodė aiškesnių veiksmų užkirsti kelią Hitlerio smurtui, priešingai, Chamberlenas grįžęs iš Muencheno džiūgavo, kad kitų tautų nepriklausomybės sąskaiton atsiektą taika. Ir kai 1940 m. atėjų jų pačių eilė, jie buvo priversti imtis ginklo nepasiruošę netinkamu laiku ir nepageidaujamo vietoje.

Prancūzų socialistų atstovas, buvęs ministeris pirmininkas, Leon Blum, yra pasakęs: Juo labiau yra pacifistinė tauta, tuo labiau taiką mylintys tos valstybės vyrai privalo beatodairiai sutramdyti kaimynų agresyviuosius veiksmus taikos labui, tuo metu, kai patys yra pakankamai pajėgūs užkirsti kelią, bet nelaukti iki agresyvus kaimynas privers paskelbti karą tuomet, kai jam bus patogu, o taiką mylinti tauta bus tik pušiauvelyje į pasirengimus pasipriešinimui.

MŪSŲ KLIEDINTIS KAIMYNAS

"Tėvynės Garsų" vedėjas J. Stempuzis prisiuntė KARIO redakcijai Gudų (baltgudžių) bendruomenės J.A. Valstybės (Byelorussian - American Association, Inc.) platinamų lapelių pavyzdį. Gudai šią "informaciją" platino savo nepriklausomybės paskelbimo (kovo 25) mišėjimo metu.

Lapelyje parodoma Gudijos teritorija. Ji apima lietuviškuosius rytus, su Balstoge, Gardinu ir... su Vilnium. Lapelį puošia ir Vytis su parašu "Byelorussian National Emblem". Vytis, kaip ir pridera išsišokėliams, šoka piestu stačiai į viršų.

Propagandiniame lapelyje dėstoma Gudų valstybės "istorija":

Gudų valstybingumas siekia IX-tą amžių, kai kelios slavų kiltys sukūrė savas nepriklausomas kunigaikštijas šių dienų Gudijos teritorijoje. XI a. Polacako (suprask, Polocko) kunigaikštis išgalėjo ir taip atsirado "Byelorussian state". Tollesnis Gudijos žemių apjungimas vykęs XIII a. apie "Navahradeką" (t.y., Navagarduką) ir "Vilnią" (t.y., Vilnių). Taip išaugusi Didžioji Kunigaikštija buvusi galinga gudų valstybė apėmusi visą "Byelorusiją" ir kaimynines teritorijas. Gudų

(Žiūr. KARIO 8 Nr.)

Maždaug savaitei nuo sukilimo praėjus, sulaikytuosius pradėjo tardyti komisija, kurią sudarė gen. Tamašauskas, plk. Čaplikas ir Kariuomenės teismo mjr. Rudminas. Sulaikytieji kariuomenės dalių vadų ir aukštesniųjų viršininkų neišdavė. Dar tebesant kalėjime, sulaikytieji gavo slapto žinių, kad vieno Kauno įgūsis

dalinio puskarininkiai yra pasiruošę juos iš kalėjimo išvaduoti, pagrobti respublikos prezidentą ir užbaigti nebaigtą perversmą, bet jiems buvo atsakyta nuo tų planų susilaikyti.

Liepos 10 d. dalis sulaikytųjų grupėmis buvo išvesti į kalėjimo kiemą, kur jie rado išrikiuotą vieną 2 pėst. pulko kuopą ir keliolika Kauno įgūsis dalių vadų ir skyrių viršininkų. Sulaikytiesiems plk. Čaplikas perskaitė slaptą įsakymą kariuomenei Nr. 10, pagal kurį valstybės prezidento aktu eilei karininkų buvo atimtas karininko laipsnis, pažeminant juos į eilinius ir paleidžiant į atsargą. Kauno įgūsis adjutantą kpt. Kaufmanas kiekvienam pažemintųjų išlupo nuo antpečių žvaigždutes, nuardė nuo apykaklių trikampių ir nuėmė nuo kepurėlių auksinį raištį. Kareivių kuopa tuo metu gerbė ginklu. Į eilinius buvo pažeminti: plk. lt. Gražulis, majorai — Pyragius, Špokevičius, Puodžius, Matulevičius ir Pet-

kūnas, kapitonas — Pečiukaitis, Vilius, Ivanauskas, Petruškevičius, Gumbinas, Kriščiūnas, Skaržinskas ir Neveravičius, ir leitenantai — Dženkaitis, Stankevičius, Tyrulis, Kurklietis, Rimas, Pucevičius, Taunys, Rasčius, Andriuskevičius, Juospaitis, Petrolūnas. Be to, visi jie buvo dar ir išstremti iš Kauno į provinciją.

Dėl šio perversmo iš karo aviacijos buvo paleisti į atsargą majorai — Garolis ir Jakštys, kapitonas — Morkus, Taunys, Klimavičius, Tumavičius ir Česonis, ir leitenantai — Mockūnas, Vedeika, Meškėlis, Parojus, Barzdys, Bartuška ir Abraitis. Iš viso į atsargą, drausmės būdu ir jiems patiems prašant, buvo paleista apie 60 karininkų.

Gen. Kubiliūnas, plk. lt. Bačkus ir Narakas karo lauko teismo buvo nubausti mirties bausme, bet prezidentas jų pasigailėjo, ir bausmė buvo pakeista sunkių darbų kalėjimu.

kalba buvusi Didž. Kunigaikštijos oficialioji kalba. Paaiškinama, kad vardas "Bielorusija" buvo įvestas Rusijai okupavus tas žemes XVIII ir XIX amž. ir dabar jis yra visų priimtas, išstūmęs istorišką jį "Litva" vardą.

Savo žydėjimo metu "Gudija" pasiekusi aukso amžių, kai F. Skaryna išvertė ir išspausdino Bibliją, 1517 m. ir kai buvo išleistas "Litouski (atsieit, gudiškas) Statut".

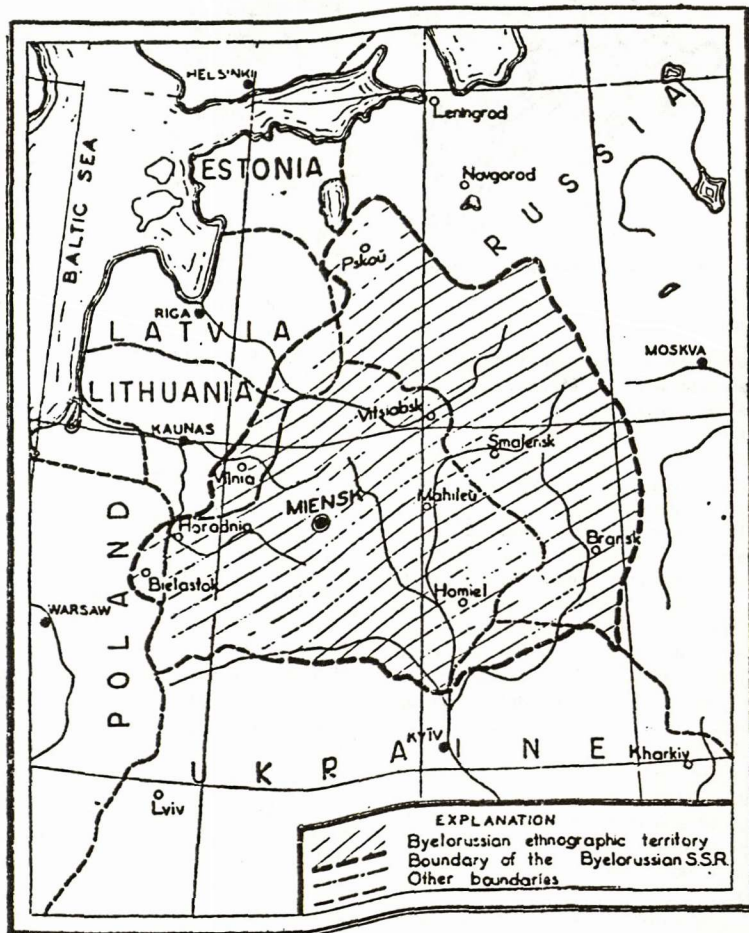
Savo nepriklausomybės kovose, Gudija atsilaukusi prieš mongolus ir prieš kryžiuočius. (Apie tai, kad Žalgirio mūšį "laimėjo gudai", vis tik nerašoma.)

Liublino uniją su Lenkija 1569 m. sudarė Gudija, ne Lietuva. 1655 m. Gudijos kariuomenės vyriausias vadas, hetmanas Janušas Radvilas, sudarė sąjungą su Švedija prieš Lenkiją ir Rusiją.

1795 m. Rusija okupavo ir prisijungė visas Gudijos žemes (t.y., Lietuvą) ir pradėjo rusifikaciją. Napoleono žygio metu prieš Rusiją, Gudija laikinai buvo paskelbta nepriklausoma savo senųjų vardu Litva.

1906 m. spauda gudų kalba buvo leista ir Vilnia tapo "Bielorusų politinio ir kultūrinio gyvenimo centru, o ten leidžiamas laikraštis "Nasha Niva" buvęs jų patriotinio pasireiškimo šaltiniu.

Pagaliau, 1917 m. gruodžio mėn., visų gudų kongresas, susirinkęs Minsko (t.y., Minsko) mieste ir paskelbęs "Gu-

BYELORUSSIA, published by Byelorussian - American Association, Inc.

dijos demokratinę respubliką", 1918 m. kovo 25 d. (Kažin kodėl ne Vilniuje?)

labai trumpai tetrukusi ši nepriklausomybė. Rusijos raudonoji armija užėmė visą teritoriją ir Maskvos įsakymu sudaryta Sovietinė Soc. Bielorussijos respublika — BSSR, tėra tik senosios okupacijos nauja forma.

Minimi keli gudų sukilimai, Slucke, Vialize, Homelyje, Červenėje ir kt. (visi gudų žemėse, bet ne Lietuvoje). Vokiečių okupacijos metais, Minske vėl susirinkęs antrasis visų gudų kongresas (Rada) 1944 m., kuris patvirtino gudų nepriklausomybės troškimą.

Nors istoriniai įvykiai aiškiai parodo, kur yra gudo šalis, tačiau tas kliedintis kaimynas vis nuklysta į kito kaimyno kiemą ir neatpažįsta kur esąs.

Z. R.

Byelorussian National Emblem

Viename amerikiečių laikraštyje, korespondentas iš Maskvos, Edmund Stevens, rašo:

Kaune, Lietuvoje, viename alaus bravore, vykdavo nuolaitinės vaišės. Naktinei pamainai atėjus, prasidėdavo balius, kuris trukdavo iki paryčių.

Visoj varykloj šeimininkavo 20 darbininkų ir du sargai. Sargai išrisdavo alaus bačką prie įėjimo, kur susirinkdavo ištroškusi kompanija, daugelis iš jų su kibirais ir dėžutėmis. Sargai pilstydavo į indus alų, o į kišenės kimšo rublius ir kapeikas. Milicininkai gaudavo už dyką ir savo ruožtu, suteikdavo apsaugą.

Bravoro viduje dirbantieji, vyrai ir moterys, apščiai semdavosi tiesiai iš katilų. Dviem atvejais jie tiek pasigėrė, kad atidarė ne tuos čiaupus ir tūkstanciai galionų alaus buvo išlieta. Tačiau, niekas nebuvo patrauktas atsakomybėn.

Lengvarankiai vadovai tai netvarkai

primerkdavo akis, kai buvo vaginėjami apyniai ir miežiai ir kita, nežiūrint užbaigto produkto. Toks alinis bandravimas būtų tęsėsis ilgai, jei nebūtų atvykusi Nadia Semionova. Kai tik ji įsijungė į aludarių tarpą, ji pradėjo skųsti draugus darbininkus, kad jie vagia. Ji rašė pranešimus, kuriuos įteikdavo vadovybei.

Kai vadovybė į jos skundus nereagavo, ji parašė laikraščiui "Sovietskaja Litva", einančiam Lietuvos sostinėje Vilniuje.

Netrukus atvyko laikraščio reporteris. Jis pasitarė su vadovybe ir su Nadia ir net buvo liudininku, kai vienas iš sargų auštant maukė alų pagirioms išblaškyti.

Po to, vadovybė, pagaliau, pakeitė sargus ir paskelbė eilę "griežtų įspėjimų" nusikaltusiems. Pati vadovybė irgi buvo rimtai papeikta Lietuvos Mitybos ministerijos.

Tačiau, kai reporteris po keletos savaitių vėl aplankė varyklą, viskas buvo grįžę į normalią būklę. Tikrai nubausimas buvo tik vienas asmuo, būtent Nadia Semionova. Ji buvo savo bendradarbių, kuriuos ji įskundė, gerokai primušta.

ŽIUPSNELIS PRAEITIES

Turbūt nesuklysiu sakydamas, kad dar nepriklausomos Lietuvos laikais dalis mūsų buvusių kariškių atsimens Kaune, Gedimino ir Miškų gatvių kampe, stovėjusį mūrinį namą. Jame buvo įkurdinta CKB — centrinė mūsų kariuomenės biblioteka, o jos siela ir vadovas buvo, tada majoras, o vėliau plk. leitenantas Aleksandras Ružancovas-Ružanec. Jo padėjėjas buvo civ. tarnautojas Juozas Juodvalkis. Ružancovas buvo 1919 m. perėjęs iš sovietų-rusų kariuomenės, kuri buvo atsiųsta okupuoti Lietuvą. Ru-

Mūsų bičiuliai ukrainiečiai į savo žurnalą "Naš Svit", leidžiamą New Yorke, įsidėjo tokią gudų teritorinę karikatūrą. "Naš Svit" redaguojamas redakcinės kolegijos iš tokių mūsų "draugų": dr. V. Nesterčuk, O. Sonevicka ir inž. R. Rakovskis.

žancovas buvo gudų tautybės, gimęs 1893.8.12, Viazmoje. Mirė jis jau šiame krašte, 1966.7.23, Danville, Ill. Lietuvos kariuomenėje Ružancovas tuoj buvo įjungtas į formuojamą gudų dalinį, į kurį buvo skiriami visi tie, kurie nemokėjo lietuviškai, jų tarpe buvo nemažai ir lenkuojančių — tuteišų.

Ružancovas buvo gana veiklus ir mūsų kariuomenėje. Buvo apdovanojamas Vyčio Kryžiaus ordinu. Ėmėsi organizuoti kariuomenėje kariškas ugniagesių komandas ir buvo paskirtas kariuomenės ugniagesių inspektorium. Jo pastangomis, mūsų kariniuose daliniuose buvo suorganizuotos 32 karinės ugniagesių komandos. Teko artimai su juo bendrauti ir draugauti. Kam būtų įdomu apie jį žinoti, galėtų žvilgtelti į Liet. Enciklopedijos 26 tomą.

Prisiminiau ir jo tokį man pasakotą atsitikimą iš jo tarnybos laikų mūsų kariuomenėje, kai 1920 m. vasarą jis buvo Kaune-Šančiuose to gudų dalinio vadu. Lenkai tada pradėjo didokas operacijas prieš Lietuvą. Jo daliniui buvo duotas įsakymas pasikrauti į traukinį ir vykti į Kaišiadorius. Jis pasakė savo kareiviams, anot juo, patriotinę kalbą gudiškai. Jam atrodė, kad vieni suprato, kiti ne. Čia prie jo priėjo virėjas ir paprašė leisti prie vado kalbos kiek pridėti ir, užšokęs ant savo rūkstančios virtuvės, šuktelėjo: "Varšaviaki liazon do našego kraju, to my pojdzemi i dami im v dupa" (Varšaviokai lenda į mūsų kraštą, tai mes eisim ir duosim jiems į užpakalį). Tada, visi kareiviai ėmė šaukti: "Dami, dami".

VI. Sk.

New Yorko birutietės, suruošusios "Vakarą su Birute Pūkelevičiūte". Iš k.: E. Liaukvienė, V. Rūtenienė, B. Pūkelevičiūtė, M. Kliveckienė, T. Šlepetienė ir E. Noakienė, L. Tamšaičio nuotr.

PORA PUIKIŲ VALANDŲ SU BIRUTE PŪKELEVIČIŪTE

Spalio 23 New Yorko Kultūros Židinyje įvyko literatūrinis vakaras, ypatingas tuo, kad buvo surengtas birutiečių pastangomis, o jo programa atlikta Birutės, rašytojos-aktorės Birutės Pūkelevičiūtės. Ji jau yra aplankiusi beveik visas lietuvių kolonijas Šiaurės Amerikoje ir New Yorke pasirodė pirmą kartą su įdomia, gerai paruošta programa.

Atlikdama programą ne scenoje, bet salės viduryje — būdama aukšta ir graži, skambaus balso — B. Pūkelevičiūtė iš karto prikaustė prieš save klausytojų dėmesį.

Pasakėlės

Rašytoja pradėjo vakarą, supažindindama su savo darbais mažiesiems. Į pasaulį išleistos šešios pasakėlės, kurių kūrybinis procesas atnešęs autorei daug džiaugsmo. Vaizdžiai perskaityta ištrauka iš paskutiniosios knygelės "Rimas pas Kęstutį", kuri iliustracijų vietoje turi penkių lėlyčių nuotraukas. Jos pačios pastangomis visoms lėlytėms buvo pasiūti rūbeliai. Pažymėtina, kad Kęstučio, Birutės ir Vytauto rūbai autentiškai atitinka istorinį laikotarpį.

Aštuoni lapai

Nuo vaikiškų minčių pereita prie jūmoro. Sekė ištrauka iš ankstyviausio premijuoto romano "Aštuoni lapai", perduodanti nerūpestingos vaikystės džiaugsmus ir juos nutraukusią žiaurią okupaciją. Ne vieno akyse sublizgo ašara — aktorės žodžiai atgaivino širdyse prislopintą skausmą. Jautėsi pajėgumas išgauti ne tik šypsnį, bet liūdesį.

Metūgės

1952 m. buvo išleistas poezijos rinkinėlis "Metūgės". Du savo baltųjų eilių pavyzdžius autorė perdavė stipriai ir jausmingai. Ypatingus atšėšėlius žodžiams suteikė, jų prasmę pagilino, tolimam fone palydinti cimbolų muzika.

Rugėjo šeštadienis/Naujųjų Metų istorija

Trumpai buvo paliesti kiti du, "Draugo" premijas gavę, romanai. Pirmasis nagrinėja laiko ir mirties sąvokas, antrasis — susiraizgiusius žmonių likimus.

Aukso žądis

B. Pūkelevičiūtė yra parašiusi stilizuotą

pasaką "Aukso žądis", kuri buvo susukta į poros valandų filmą. Šis darbas pareikalavo ne vienių metų energijos, atnešė daug finansinių sunkumų, o vis tik buvo užbaigtas. Ir tai yra vienintelis lietuviškas pilnametražinis meninis filmas iš-eivijoje.

Kur žuvo miško brolis

Artėjant Vėlinių dienai, rašytoja prisiminė žuvusius partizanus ir pagerbė juos specialiai sukurta "Rauda", išsiliejusia tamsaus ir skausmingo tono deklamavimu, kažkur toli dejuojant retai girdimiems citos garsams.

Tai buvo neeilinis, aukšto lygio dailiojo žodžio vakaras, išpildytas vieno atlikėjo. Programa buvo organiška visuma: gerai paruošta, puikiai išpildyta. Tarp savo kūrybos ištraukų rašytoja sugėbėjo įterpti ir filosofinius apmąstymus, ir mintis, kuriomis norėjo pasidalinti su klausytojais.

Birutė Pūkelevičiūtė pasirodė labai palankioji šviesoj — kaip rašytoja, kaip aktorė, kaip asmuo.

S. Liaukutė

AMERIKOS 200 METŲ AMŽIAUS ŠVENTĖS PROGA

Toli už Atlanto, Europa girdėjo,
Yra dabartinė šalis U.S.A.
Ten žmonės senovėj patekti norėjo,
Jiems kelrodžiu buvo žvaigždynų šviesa.

Pasiekus tą šalį, pasaulis patyrė,
Kad ten įsikurti geriausia vieta;
Ten žmonės nuvykę tą kraštą išgyrė:
Ten laisvė, platybė, gražiausia gamta.

Ilgainiui tas kraštas pripildytas buvo
Pasaulio ateivių, visokių žmonių.
Kelionėj, audroje daugybė pražuvo,
Besiekdami tikslo, svajonių kilnių.

Ten šimtmečius žmonės laimingai gyveno,
Kol laisvės neteko ir tapo vergais —
Kai priespaudą sunkių anglai atgabeno
Ir krovė sau turtą varguolių darbais.

Toji priespauda skaudi išrauta buvo
Prieš du šimtmečius — labai, net labai seniai,
Kai laisvės kovoj Vašingtonas nežuvo,
Bet anglus išvijo narsiai, sumaniai.

Ji savo meile spinduliuoja
Visiems padėdama visai,
Kur žmonės prislėgti dejuoja,
Maistu juos remia ir kitaip.

Kur audros, potvyniai praūžia,
Pridaro nuostolius baisius,
Ji greitai gelbsti, kaip saulužė —
Savo gėrybes siunčia, siųs.

Kai karo audros viską naikina,
Benamius nubloškia visur,
Ten ji jiems naująjį kelią skina
Ir gausiai šelpia net svetur.

Per du šimtmečius virto galybe
Amerika — brangios laisvės viltis;
Jai niekas neprilygsta stiprybe,
Ją žmonės gins, nors ir grėstų mirtis.

Toje kovoje jie bus ne vieni,
Juos rems pasaulio milžinai.
Priešai sugniuš, nes jie dvasioj silpni,
Amerika bus amžinai.

Ji laisvės kovoj mums ranką paduos,
Kaip ji mus rėmė ir remia.
Laisvės idėja per amžius gyvuos,
Kur žmonės jėgas sau semia.

Senais ir naujais laikais lietuviai
Čia prieglobstį lengvai gavo,
Nesulaikė jų kartais nei šūviai,
Jiems apleidžiant kraštą savo.

Už šį kraštą lietuviai kovojo
Ir dabar dirba iš peties.
Daug kas net gyvybę paaukojo,
Nebijodami net mirties.

Sveikinam jos geros valios žmones
Šios didelės šventės proga,
Težydi jų atsietos svajonės,
Jų vaisius ginti pareiga.

Šauliui

MYKOLUI SCIGLAI,
jo MAMYTEI Lietuvoje mirus,
gilią užuojautą reiškia

“Dr. Vinco Kudirkos” Šaulių kuopa
Worcester, Mass.

LKV SAJUNGA RAMOVĖ CENTRO VALDYBOS BENDRARAŠTIS Nr. 120 Čikaga, 1976 m. spalio 7 d.

LKV Ramovės stovis

Sprendžiant iš susirašinėjimo su skyriais, spaudos puslapius pavarčius ir kt. pastebima, kad pastaruoju metu LKVS Ramovės skyriai, atskirose vietovėse, rodo susilpnėjimo ženklus veikloje. Dalinai, tas yra normalus reiškinys. Esame specifinė organizacija, kurios gretose rikiuojasi buvę Lietuvos kariuomenės kariai, šiandien pasiekę jau senyvo amžiaus. Natūraliai mūsų gretos retėja ir, tuo pačiu, nesant papildymo jaunėnėmis jėgomis, veikla pradeda silpnėti. Jau yra ir tokių skyrių, kurie vos berodo gyvybės ženklą

Kiti gi skyriai, dar būdami aktyvūs, jau mažiau bereaguoja į CV-bos bendraraščius, laiku neatsiskaito su nario mokesčiu, neatsako į CV-bos bendraraščius ir raštus, nepraneša apie savo sukurtines šventes ir veikloje tolsta nuo LKVS "Ramovės" statuto dvasios. Susirinkimuose daromi nutarimai ir skelbiami visuomenės bei ramovėnų žiniai, nukrypsta nuo Sąjungos veiklos pagrindinių principų ir statutinių reikalavimų. CV-bai atkreipus į tai dėmesį, nereaguojama arba išreiškiamas nepasitenkinimas, dėl CV-bos padarytų pastabų.

Iš viso to, susidaro įspūdis, kad Sąjungos statusas sau, skyrių veikla sau, o CV-ba ir kiti Sąjungos organai, veikloje, sau . . ., kas nesiderina su LKVS Ramovės pagrindiniais organizaciniais tikslais, tradiciniais karinio susiklausymo principų dvasia, privaloma mums, buvusiems Lietuvos kariams.

Nemalonu apie tai kalbėti, tačiau CV-ba, kuriai iki sekančio skyrių atstovų suvažiavimo, statutiniai yra patikėtas Sąjungos vairas, mato reikalą, čia kalbamas negeroves iškelti, atkreipti skyrių vadovų dėmesį į tai, įpareigojant mūsų tėvynės Lietuvos labui, šių negerovių ir statutinių prasižengimų veikloje vengti.

Skyrių atstovų suvažiavimas

1977 m. pavasarį baigiasi LKVS Ramovės Centrinio valdomųjų organų kadencija. Š. m. rugsėjo 22 d. Centro Valdybos posėdžio nutarimu, Sąjungos tolimesnės veiklos gairėms nustatyti, Centrinėms Valdomiesiems organams išsirinkti, kitus visą Sąjungą liečiančius klausimus aptarti ir tarpusavyje pabendrauti, 1977 m. gegužės mėn. 28 - 30 d. d. mirusiųjų pagerbimo dienos savaitgalyje, Čikagoje šaukiamas LKVS RAMOVĖS SKYRIŲ ATSTOVŲ SUVAŽIAVIMAS.

Tam iš anksto, jau dabar, tenka pradėti ruoštis.

Ryšium su tuo, pradedant kalbamo suvažiavimo organizacinius, planavimo, dienotvarkės sudarymo ir kitus paruošiamuosius darbus, su šiuo bendraraščiu, visiems skyriams siunčiamas klausimų lapas, suvažiavimą liečiančiais klausimais. Skyrių valdybos prašomos, patiektus klausimus aptarus, siunčiamus lapus atitinkamai užpildyti ir iki 1077 m. sausio 1 d. grąžinti CV-bai, sekretoriaus adresu: Ed. Vengianskas, 3931 So. Talman Ave., Chicago, Ill. 60632, U.S.A.

Lapkričio 23-sios dienos sveikinimas

Artėjant Lietuvos Kariuomenės atkūrimo metinei šventei — Lapkričio 23-jai dienai, LKVS Ramovės Centro Valdyba sveikina visus Lietuvos karius, plačiai pasisklidusius po pasaulį, brolius ramovėnus, mūsų giminingų organizacijų — Lietuvos Kūrėjų Savanorių Sąjungos, LDK Birutės Dr-jos, Lietuvos Šaulių Sąjungos tremtyje narius ir visus Lietuvos laisvės kovotojus pavergtoje Tėvynėje, linkėdama visiems tvirtos valios ir kovingos dvasios, stovint laisvos ir nepriklausomos Lietuvos vadavimo kovos pirmose gretose.

Tegu Tėvynės meilė, darnus susiklausymas ir nepalaužiamas pasiryžimas lydi Jūsų visų veiklą, žengiant į laisvą Tėvynę Lietuvą.

Tegu Lietuvos Kūrėjo Savanorio ir Laisvės kovotojo pralietas kraujas Tėvynės laukuose, stiprina mūsų visų dvasią kovoti ir aukotis vienam ir bendram tikslui — Šviesiam ir Didingam Lietuvos prisikėlimui.

K. Dabulevičius
CV-bos Pirmininkas

E. Vengianskas
Sekretorius

Priedas: Klausimų 2 lapai

OMAHA — NEBRASKA

Ramovėnų vakaras — koncertas

Omahos skyrius spalio mėn. 2 d., t. y. šeštadienio vakare, parapijos salėje su-ruošė vakarą — koncertą, kurio programą atliko iš Čikagos atvykusi "Žiežirbų" grupė. Išpildė apie pora desėtkų dainų, daugumoje pamtų iš mūsų liaudies dainų lobyno. Dainininkų sąstatas: Vytas Underys ir Rita Zubrickaitė, skambindami gitaromis, pritarė dainuojamoms dainoms, Nijolė Sparkytė ir Sigutė Sliukaitytė — altai, Vita Šerelytė, Judita Fabjonaitė ir Vilija Vakarytė — sopranai. Grupės vadovė — Nijolė Sparkytė. "Žiežirbos" Omahos publikos nepavyklė.

Staigmenai grupė padainavo, esančių salėje, Prišmantų Antano ir Valerijos, 25 mt. vedybinio gyvenimo sukakties progą dainą "Prie Šventosios". Publikos plojimų grupė buvo iškviesta dar ką nors padainuoti ir papildomai sudainavo "Lopšinę".

Skyriaus p-kas Pranas Totilas padėkojo visam "Žiežirbų" kolektyvui už atvykimą ir atlikimą ilgos programos. Po to, tęsėsi šokiai iki pusiaunkačio. Plokštelių muziką pravėdė ramovėnas Stasys Martinkus. Kai kas nors įdomesni įvyksta — publikos užtektinai prisirenka. Todėl buvo maždaug arti 120, kai mūsų sumatėjusiai kolonijai yra labai gerai. Nuostolių nebuvo, bet dar šiek tiek ir pelno liko. Laikytina, kad koncertas pavyko. Valdybai už įdėtą darbą priklauso padėka.

Kapsas

GEN. POVILO PLEHAVIČIAUS MONOGRAFIJA,

kolektyvus veikalas, yra ruošiamas spaudai. Knygą redaguoja Paulius Jurkus, leidžia KARYS.

KARIO skaitytojai kviečiami paremti šio veikalo išleidimą raštais, nuotraukomis ir pinigais. Siųsti KARIO adresu.

A.A. FELIKSAS TAMOŠAITIS

Aštuoniasdešimt metų plakusi kūrėjo-savanorio Felikso Tamošaičio širdis užgeso Australijos bundančiame pavasaryje, 1976 m. rugsėjo 12 d., paliekant žmoną Eugeniją, sūnų inž. Vytautą su šeima (gyv. Los Angeles) ir artimuosius.

Velionis buvo gimęs Žemaitijoje, 1896 m. birželio 10 d., Nemaikščių miest., Raseinių apskr., ūkininkų šeimoje. Baigęs miestelyje "Saulės" draugijos 1909 m. įsteigtą mokyklą, pamėgo knygas.

Lietuvių tautai antrą šimtmetį nešant okupantų vergiją, 1918 metų prošvaistėje, komunizmo grėsmė užvožė didesnę dalį Lietuvos teritorijos.

Laisvės idealo skatinamas, Feliksas 1919 m. sausio 8 d., Kauno komendantūroje savanoriškai pasižadėjo ginti Lietuvos valstybę nuo priešų ir dalyvavo kovose su bolševikais. Vėliau buvo perkeltas į karo policiją, iš kur dėl ligos 1920 m. gegužės mėn. buvo atleistas į atsargą. Už karinę tarnybą apdovanotas kūrėjų-savanorių medaliu ir Naisių dv., Meškiučių valsč. 14 ha. žemės sklypu.

1921-1931 m., tarnaudamas viešojoje policijoje, buvo Šiaulių m. nuovados viršininko pavaduotojas. 1924 m. vedė Eugeniją Radišauskaitę. 1925 m. baigęs

nuovados viršininkų kursų Kaune, buvo paskirtas Kuršėnų nuovados viršininku. Po dviejų metų buvo perkeltas pasienio policijos rajono viršininko pareigoms Klaipeidos krašte, prie Nemuno. 1932 m. padirbėjęs Šiaulių smulkaus kredito draugijos bankelyje, pradėjo verstis savarankiškai manifaktūros prekyma Šiauliuose. Prekybo jam sekėsi ir iš sutaupų įsigijo Padubysio valsč. virš 100 ha. ūkį. 1940 m. kraštą okupavus rusams ir nacionalizavus prekybą bei ūkį, išvažiavo su šeima į Vokietiją. Po karo emigravo į Australiją, įsikurdamas Melbourne. Čia būdamas, gyvai domėjosi organizaciniu gyvenimu — priklausė Karių Ramovėi ir kurį laiką buvo bendruomenės valdyboje. Sulaukęs pensininko amžiaus, pradėjo skųstis galvos svaiguliu, kojų skleroze ir paskutiniaisiais metais buvo gydytojų priežiūroje.

Laidotuvės vyko rugsėjo 19 m. vakare, koplyčioj persipildžius artimųjų, kur kun. Pr. Vaseris apibūdinęs velionį, sukalbėjo rožinį. Rugsėjo 20 d. rytą Šv. Jono bažnyčia buvo pilna žmonių. Karstas buvo uždegtas tautine vėliava. Stovėjo ramovėnų garbės sargyba. Atlaikius gedulingas mišias, karstas buvo palydėtas, velionio valia, į Fawkner kapinių krematoriumą, kad pelenus palaidojus Lietuvoje. Krematoriumo koplyčioje po

maldu, Karių Ramovės pirm. V. Šalkūnui apžvelgus velionio nueitą gyvenimo kelią, buvo sugiedota "Marija, Marija" ir Lietuvos himnas. Šermenys įvyko Lietuvių Namuose, per kurias vietoj vaikų buvo suaukota Tautos Fondui 88 dol.

Pažinome Feliksą kaip tolerantišką, pareigingą ir kultūringą lietuvį, gyvenusį su viltimi išvysti laisvą nuo bolševikų, nepriklausomą Lietuvą. Gyvo jo troškimai, tačiau, neišsipildė.

V. Š.

LKVS "Ramovės" Čikagos Sk. Pirmininko žodis narių susirinkime

Kolegos Ramovėnai, pirmiausiai turiu apgailestauti, kad iš tėvynės pasitraukusių karių mažas nuošimtis priklauso KVS-gai "Ramovė". Dėl kurių priešasčių neįsijungia — neaišku. Bet ir tie, kurie priklauso "Ramovės" Čikagos skyriui, nerodo didesnio aktyvumo ir gyvesnės veiklos. Vadovaujant skyriui, mane labai apvylė toks narių apsnūdymas, indiferentiškumas, vengimas bet kokios veiklos ar įsipareigojimo. Todėl ir noriu į Jus tarti keletą žodžių.

Manau, kad pirmoj eilėj, skyrius turėtų geriau vidujiniai susicementuoti, arčiau susipažinti, vieni kitus daugiau respektuoti, būti draugiškesni, nežeminti vieni kitų. Skyriuje yra visų ginklo rūšių, visų laipsnių ir nevienodo išsilavinimo karių, šiandien visi mes esam lygūs. Jei kuris jaučias daugiau sugebąs, tai tas kaip tik turi jausti pareigą ir skyriui daugiau duoti, o ne laikytis nuošaliai ir net kritikuoti, tai nusikaltimas, ne tik prieš skyrių, bet ir prieš savo Tautą, nes mes neatiduodam visas savo jėgas Tautą laisvinti.

Valdyba kviečia, kas turi kokį sumanymą kaip pagyventi skyriaus veiklą, ar šiaip įdomesni naudą pasiūlymą, pareikšti valdybai. Valdyba mano, kad pilnas ir visapusiškas įvykdymas S-gos uždavinių turi rūpėti ne vien V-bai, bet visiems S-gos nariams. Tai mūsų Tautos išsilaikymas, o mes kariai esam įpareigoti duotos priesaikos kovoti, tai mūsų pareiga, be to, esam vienokioj ar kitokioj formoj kovos padėty su mūsų krašto pavergeju.

Tik kova mus užgrūdins, tik kova paliks pėdsakus mūsų egzistavimo ir patetins prieš Tautą.

Per trisdešimt išėivijos metų pelnėm pragyvenimą fabrikuose ir įvairiose darbovietėse, atitrūkom nuo tų idėjų, nuo tų darbų, kuriems mes ruošėmės, ar buvom pasiruošę savam krašte, čia susitrukdė savišvieta, knygų bei laikraščių skaitymas ir t.t. Tad nestebėtina, kad atitrūkom nuo socialinio bendravimo

mo įvertinimo. Išbluko mūsų atmintyje tie didi įvykiai mūsų tautos kūrimosi ir jos laisvės dienų gyvenimas, nes mes visą dėmesį ir jėgas koncentravom šios dienos egzistencijai. Tad ir toks įvykis mūsų skyriaus gyvenime, kaip pagerbimas sulaukusių garbingo amžiaus narių, nebuvo tinkamai suprstas ir įvertintas ir susidomėjimas buvo labai apgailėtinas.

Toks nedraugiškas, ignoruojantis atsi-nešimas mane tiesiog nustebino, nes pagerbime dalyvavo vos desėtkas ramovėnų. Tie, kuriuos pagerbėm, nėra kokie karžygiai ar tautos pranašai, tačiau jie yra mieli mūsų kolegos, skyriaus nariai, jie kasdien su mumis, bet, kaip ilgai...

Nejau mes per trisdešimt metų nu-stojom to gražaus lietuviško karakterio: draugiškumo, vaišingumo, pagar-bos vyresniems. V-ba ruošėmės, nesigailėdami nei lėšų nei darbo, kad mes jų neapviltume, nes šie vyrų savo drą-sa ir pasiaukojimu laisvu noru stoji gin-ti Tautos laisvę ir ją iškovoję.

Aš manau, pareiga, nors ir mažiausia, yra pareiga ir jei esi įsipareigojęs, tai pareiga turi būti atlikta.

Kaip visur, taip ir organizacijose, kuo didesnis skaičius narių atlieka savo pa-reigas, tuo organizacija yra stipresnė, daugiau pajėgs nuveikti.

Tačiau, toks narių nepareigingumas ir nedrausmingumas verčia mane su-abejoti iš viso karių tikros drausmės su-pratimu, tos drausmės, kurią mes uoliai skiepijom jaunesniems, bet kuo mažiaus-iai patys sau prisiėmėm.

Kolegos Ramovėnai, gal dauguma mū-sų esam tikrai pavargę ir išsisėmę. Bet skyriaus nario pareigos nėra jau taip sunkios ir neišpildomos, bent jau ten, kur skyriaus garbė ir mūsų visų garbė reikalauja, dar mes galim atlikti savo pareigas, antraip mūsų organizacija su-nyks.

Valdybai yra labai sunku dirbti, kada neturi savo narių paramos. Kartais la-bai gerų V-bos sumanymų negalim pilnai įvykdyti, o kartais ir visai turim atsisakyti dėl narių pasyvumo. Iki šiol visi mūsų renginiai rėmėsi ne nariais, bet svečiais, kurie mus suprato ir rėmė, nes skyriaus nariai mūsų parengimus nesilankė. Tai yra nenormalu.

Skyriuje yra apie šimtas narių, jei didesnė pusė su savo draugais lanky-tų mūsų parengimus, tai mes galėtumėm suruošti parengimus kurie duotų pajamų ir mus pačius daugiau suartintų, arčiau pažintume vieni kitus, tas tikrai pakel-tų mūsų prestižą visuomenės akyse ir mes savo pareigą atliktume Tėvų Žemei.

Kostas Juškaitis

LAIŠKAI KARIUI

Bevažinėdamas po Vancouver salą "šumedžiojau" I prenumeratorių ir I au-kotoją. Reikia pripažinti, kad Vancou-ver apylinkėj gyveną lietuviai nebekrei-pia dėmesio į lietuvišką spaudą. Teisi-nasi "neturį" laiko. Tačiau yra dideli dolerio gerbėjai. Taigi teskaito vieną knygutę — banko. O. Žadvydus

Gauta žinia iš Lietuvos, kad kavale-rijos pulkininkas Kazys Gudelis yra prieš metus miręs.

Mirties priežastis buvusi vienos ko-jos gangrenavimas, nors daktarų buvo patariamasi amputuoti, K.G. atsisakęs.

Palaidotas Petrašiūnų kapinėse. Kauno "Tiesa" įdėjo nuotrauką ir trumpą nekro-logą, po kuriuo pasirašė: grupė draugų.

K. Čeputis

Muskegon, Mich.

*

Esu Kario platintojas, todėl dažnai tenka išsikalbėti su prenumeratoriais ir kitais asmenimis, kurių vieni žurnalą peikia, kiti giria. Tačiau atsiranda ir to-kių, kuriems Karys esąs per brangus. Taip kalba, dažniausiai tie, kurie dievai-čiui Bachui negaili paaukoti šimtų, o geram žurnalui nesigaili kelių dolerių metams.

Turime prisipažinti, kad senstame, ir praeitis vis tolsta, tačiau retkarčiais įdomu prisiminti, kas buvo gražu ir gera, bet taip pat įdomu prisiminti ir skaus-mingi praeities įvykiai. Praeities įvykių daug randama ir Kario numerius pa-vačius.

Yra gera, kad Kario redakcija lei-džia laisvai pasisakyti apie įvykius įvai-riom pusėm, bet būtų gera, kad ir patys rašinių autoriai stengtųsi būti objekty-vūs ir nesistengtų faktų ir įvykių modi-fikuoti tik pagal savo nuomonę. Bet blo-giausia, kai mažos inteligencijos auto-rius stengiasi, kokį nors įvykį apraši-nėdamas, pasirodyti ekspertu.

Bevartydamas senus Kario numerius, radau keletą rašinių, apie kuriuos ir norėčiau atsiliiepti.

Pirmausia krito į akį Kario 1968 m. Nr. 9, V.C. inicialais pasirašytas, senti-mentalus kautynių aprašymas ir ltn. Pet-ro Dumčiaus charakteristika. A.a. Pet-rą Dumčių pažinau geriau kaip ponas V.C., mes kartu augome ir mokėmės vienoje klasėje, o taip pat kartu baigė-me ir Karo Mokyklą. Jis buvo ramus, šalto būdo, draugiškas, nuoširdus ir la-bai teisingas vyras. Nenorėčiau tikėti, kad ten, fronte, jis būtų taip staiga pa-sikeitęs ir pasidarytų neteisingas narsiams ir drąsiems vyrams. Ponas V.C., narsus vyras, liko gyvas, o tas mažesniųjų skriaudėjas, ltn. Dumčius, žuvo.

1971 m. Kario Nr. 2 teko užtikti kun. Sabo paaikškinimus dėl jo kažkur vie-šai skaitytos paskaitos.

Kada rusų okupacijos metu mano ba-terijoje iškilo rožančiaus istorija (ją aš aprašysiu vėliau), ir dėl to baterijos po-litrukas Sergienkovas padarė man prie-kaištų, tai aš jam taip aiškinau:

— Anksčiau politruakai kareiviams aiš-kinu, kad karininkai yra fašistai, girtuok-liai, tautos duobkasiai, kad jie spaudė ir baudė kareivius ir nedavė jiems lais-vės, todėl dabar suagituoti kareiviai ne-žino, ką jie gali daryti ir ko ne.

Kun. Sabas karininkus atestavo panašiai, kaip tas rusų politrukas, turė-damas tikslą šmeižtais pakenkti Lietuvos kariuomenei.

Kun. Sabas sako, kad eiliniai kariai, kilę iš sveiko lietuviško kaimo, buvo idealistai, patriotai ir puikūs kariai. O, iš kur, pagaliau, yra kilę mūsų karininkai? Daug karininkų buvo akademinio išsilavinimo. Išgamos... Rusai juk ne-trėmė išgamų, bet davė aukštus postus okupacijos metu.

Vieno žydo tvirummu is 400 į kon-centracijos stovyklas deportuotų karininkų 200 tuoj pat buvo sušaudyti, o li-kusieji mirė dėl sunkių sąlygų. Daug karininkų žuvo kaip partizanai. Man at-rodo, kad didžiausią nukentėjusiųjų pro-centą okupacijos metu sudarė karininkai.

Karo metu viename oficialiame kari-ninkų susirinkime vienas aukštesnio laipsnio vokiečių karininkas pareiškė, kad Lietuvos karininkai yra gerai paruošti ir nevadino jų nei intrigantais ar peš-tukais.

Artileristas

ATSIŪSTA PAMINĖTI

M. Aukštuolis, Mūsų senelių žodžiai iš anapus. Eiliuota vizija, 308 psl. Au-toriaus leidinys, iliustr.

Respect my rights, an appeal of An-tanas Terleckas to J.V. Andropov, chief of the Soviet Secret Police (KGB). Pre-pared by the Lithuanian World Com-munity, June 14, 1976. Brošiūra, 36 psl.

J. Venclova, Latviai ir Gudai (pagal šaltinius), 80 psl. brošiūra. Išleido My-kolas Morkūnas, Čikaga, 1976.

Jonas Demereckis, Savanorio ir kontr-žvalgybininko atsiminimai, 200 psl. Ap-lanką piešė dail. P. Aleksa. Autoriaus leidinys, Chicago, 1976 m. Kaina kietais viršeliais 5 dol., minkštais — 4 dol. Gaunama "Drauge".

Hartfordo ramovėnai skyriaus metiniame susirinkime, 1976 m.

AUKOJO KARIUI:

Rugsėjis, Spalis, 1976

\$150.00:

LKVS "Ramovė" Clevelando Sk.

\$20.00:

Kurauskienė D., Chicago, IL
(Mylimos mamytės Marijos Bubelienės
atminimui parama "Kariui")
Šimkus M., Baltimore, MD

\$15.00:

Okunis G.J., Flushing, NY

\$10.00:

Pumputienė, Glendale, NY
Špakauskas K., Phila., PA
Tamošiūnas J., Detroit, MI

\$6.00:

Kenstavičius A.S., Hope, Canada

\$5.00:

Bagdanskis J., Lake Geneva, WI
Bartašius K., Chicago, IL
Dapkus J., Hartford, CT
Gelažius J., Paterson, NJ
Gurevis J., Chicago, IL
Kaulius Ad., Duncan, Canada
Klimaitis And., Leederville, Australija

Klimavičius J., Farmingdale, NY
Legeckienė E., Jamaica, NY
Rudokas St., Chicago, IL
Stakėnas Alb., Chicago, IL

\$3.00:

Ašoklis A., Chicago, IL

\$2.00:

Byla J., Waterbury, CT
Budzinauskienė A., Waterbury, CT
Garbaliuskas Adf., Melrose Park, IL
Skirmuntas V., Kenosha, WI

\$1.00:

Boguta M., Detroit, MI

Aukojusiems KARYS nuoširdžiai dėkoja!

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.